

ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์
วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
EFFICIENCY IN BUDDHISM PROPAGATION OF WATPRAYURAWONGSAWAS
WORAVIHARN, BANKKOK

พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๒

ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์
วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๒

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Efficiency in Buddhism Propagation of Wat Prayurawongsawas
Woraviharn, Bangkok

Phrakhrupalad Chalernporn Abhivaro (Panklom)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2019

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นบสารนิพนธ์เรื่อง
“ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร”
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.วิชชุกร นาคชน)

กรรมการ

(ผศ.ดร.รัฐพล เย็นใจมา)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ประเสริฐ ธิลา)

กรรมการ

(พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

ผศ.ดร.ประเสริฐ ธิลา

ประธานกรรมการ

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร)

ชื่อสารนิพนธ์	: ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
ผู้วิจัย	: พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์	: ผ.ศ. ดร.ประเสริฐ ธิลาวัณ, พธ.บ. (การบริหารรัฐกิจ), พธ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์), พธ.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) : พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ. ดร., ป.ธ. ๖, พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

การศึกษาวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๘ รูป/คน ด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้างโดยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา การวิจัยเชิงปริมาณ โดยวิธีการสำรวจ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ๒๒๒ รูป ได้แก่ พระนักเทศน์ รุ่นที่ ๒๖ ประจำปี ๒๕๖๒ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งหมดเท่ากับ ๐.๙๗๘ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๙$, S.D. = ๐.๗๙๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ๑) ด้านผู้รับสารอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๔$, S.D. = ๐.๘๐๖) ๒) ด้านสารอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๓$, S.D. = ๐.๘๑๖) ๓) ด้านช่องทางอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๓$, S.D. = ๐.๘๑๐) ๔) ด้านผู้ส่งสารอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๒$, S.D. = ๐.๘๑๕) ตามลำดับ

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย และพระสงฆ์ที่มีอายุต่างกันมีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกันวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรมต่างกันมีวุฒิการศึกษาแผนกเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๓. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ๑) ไม่มีหลักสูตรที่เอื้ออำนวยต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละพื้นที่เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานของพระนักเผยแผ่ ที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล๒) ขาดความเข้มแข็งให้กับองค์กรที่ดูแลพระนักเผยแผ่ ๓) ขาดการสนับสนุนในการพัฒนาบุคลากรดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๔) พระนักเผยแผ่ส่วนมากยังขาดความรู้ทั้งด้านภาษาอังกฤษและวัฒนธรรม และสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ข้อเสนอแนะ พบว่า ๑) จัดทำหลักสูตรที่เอื้ออำนวยต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละพื้นที่เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานของพระนักเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้น๒) สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรที่ดูแลพระนักเผยแผ่ โดยการสร้างระบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในแต่ละจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งกันและกัน๓) มหาวิทยาลัยสงฆ์ร่วมกับองค์กรคณะสงฆ์และหน่วยงานควรสนับสนุน และหาแนวทางการจัดตั้งสถาบันหรือวิทยาลัยพระนักเผยแผ่ เพื่อพัฒนาบุคลากรดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ จัดตั้งคณะกรรมการบริหารกิจการพระนักเผยแผ่ ๔) พระนักเผยแผ่ต้องศึกษาทั้งภาษาอังกฤษและวัฒนธรรม เพื่อขยายงานให้มากขึ้นซึ่งจะทำให้เกิดความองอาจและสามารถที่จะอธิบายธรรมะให้กับชาวต่างชาติได้ ขณะเดียวกัน ควรมีการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบที่หลากหลายผ่านสื่อเทคโนโลยี Internet วิทยุหรือโทรทัศน์ ส่งเสริมสนับสนุนการแลกเปลี่ยนข้อมูลแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

Research Paper Title : Efficiency in Buddhism Propagation of Wat Prayurawongsawas Woraviharn, Bankkok

Researcher : Phrakhrupalad Chalernporn Abhivaro (Panklom)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Dissertation Supervisory Committee:

: Asst. Prof. Dr. Prasert Thilao, B.A. Political Science (Public Ad.), M.A. (Public Administration), Ph.D. (Public Administration)

: Phramaha KrisadaKittisobhano, Assist.Prof.Dr., Pali 6, B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)

Date of Graduation: : February 19, 2020

Abstract

Objectives of this research paper were: 1.To study Efficiency in Buddhism Propagation of Wat Prayurawongsawas Woraviharn, Bankkok 2.To study monks' opinion on Efficiency in Buddhism Propagation of Wat Prayurawongsawas Woraviharn, Bankkok and 3. To study problems, obstacles and recommendations for Efficiency in Buddhism Propagation of Wat Prayurawongsawas Woraviharn, Bankkok

Methodology was the Mixed Methods of both quantitative and qualitative researches. The qualitative research collected data from 8 key informants, purposefully selected, with structured in-depth-interview script, by face-to-face-in-depth-interviewing. Data were analyzed by descriptive interpretation. The quantitative research, using survey method, collected data with questionnaires with the confident value at 0.921 from 222 samples who were preacher monks from the 26th group of 2562 B.E. Wat Prayurawongsawas Woraviharn, WatKalaya Sub-District, Thonburi District, Bankkok.Data were analyzed using statistical frequency, percentage, average, standard deviation.

Findings were as follows:

1. Level of monks' opinions on Efficiency in Buddhism Propagation of Wat Prayurawongsawas Woraviharn, Bankkok, by overall, were at high level ($\bar{X}$ = 4.39, SD = 0.790) Each aspect was at high level from high to low as: Receivers were at $\bar{X}$ = 4.44,SD=0.806 Message was at $\bar{X}$ = 4.43,SD=0.816, Channel was at $\bar{X}$ = 4.43, SD = 0.810, Senders were at $\bar{X}$ = 4.42, SD = 0.815,respectively.

2. The results of comparison of monks' opinions on Efficiency in Buddhism Propagation of Wat Prayurawongsawas Woraviharn, Bankkok, classified by personal

data were that monks with different rain-retreats did not have different opinions on Buddhism Dissemination Efficiency of Wat Prayurawongsawas Woraviharn, Bangkok, rejecting the set hypothesis. The monks with different ages, religious positions, formal educational levels, Dhamma and Pali educational levels had different opinions on Buddhism Dissemination Efficiency of Wat Prayurawongsawas Woraviharn, Bangkok at the statistically significant level at 0.05, accepting the set hypothesis.

3. Problems, obstacles and Suggestions were: 1) there was not appropriate curriculum to support the Buddhism dissemination in the areas so that the preacher monks can perform their duties effectively and efficiently. 2) lack of strength of the organizations that are responsible for Buddhism preaching monks, 3) lack of development support for Buddhism disseminating personnel, 4) most of preacher monks lacked skill and knowledge of English, cultures and media for Buddhism dissemination.

Recommendations were: 1) appropriate curriculum development to support the Buddhism dissemination in each areas so that the preacher monks can perform their duties more effectively and efficiently. 2) there should be Strength development for the organizations that are responsible for preacher monks by creating networks of provincial Buddhism dissemination so that preacher monks can exchange learning experiences and methods of good dissemination in the same direction, 3) Buddhist universities, Sangha organizations and concerned agencies should support and find the way to establish the Buddhism Dissemination Institute to create preacher monks for foreign countries and also the committee for the preacher monks responsibility, 4) preacher monks must be smart at English and cultures to be able to expand the disseminating works and to explain Buddhism to foreigners clearly and profoundly, at the same time, there should be Buddhism disseminating network creation in different forms such as internet, radio, television to promote the exchange of data, methods and good methods of effective Buddhism dissemination.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้เพราะได้รับความเมตตาจากคณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลาวัณ และพระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ, ผศ.ดร. ที่ได้อนุเคราะห์ให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลเอาใจใส่ ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไข สารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดีตลอดมา ทั้งนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบ คือพระอุดมสิทธินายก, ผ.ศ. ดร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชชุกร นาคธน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัฐพล เย็นใจมา ที่ได้เมตตาแนะนำปรับปรุงสารนิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระเดชพระคุณ พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้วิจัยคอยอำนวยความสะดวกและแนะนำผู้วิจัยเป็นอย่างดีเสมอมา

กราบขอบพระคุณพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาาวาสวรวิหาร พระเทพปฏิภาณกวี (บุญมา อาคมบุญญ์) ประธานองค์การเผยแผ่วัดประยูรวงศาาวาสวรวิหาร พระครูสาราณียคุณ (ไพศาล สิริสมปณฺโณ) รองประธานองค์การเผยแผ่วัดประยูรวงศาาวาสวรวิหารวัดประยูรวงศาาวาสวรวิหาร พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อดตฺเวที) เลขาธิการองค์การเผยแผ่วัดประยูรวงศาาวาสวรวิหาร และขออนุโมทนานายเจน วราหะ ผู้อำนวยการเขตธนบุรี ดร.สุรดา ไชยสงคราม ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประยูรวงศาาวาสวรวิหาร นายสมพงษ์ ธรรมวิริยารักษ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประยูรวงศ์ นายประวิทย์ แจ่มพงศา ประธานชุมชนวัดประยูรวงศาาวาสวรวิหารที่ให้ความเมตตาในการให้ข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา กตเวทิตาคุณแก่ครูปัจฉายาจารย์ บิดามารดา ญาติสนิทมิตรสหาย และผู้มีพระคุณทุกท่าน

พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม)

๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ต
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ถ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๒๐
๒.๓ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร	๔๗
๒.๔ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย	๖๖
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๙
๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘๓
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๔
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๘๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๗
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๘
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๙

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๙๐
๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๑
๔.๒ ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์สงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	๙๓
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์สงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๙๗
๔.๔ ข้อเสนอแนะต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุ รวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	๑๒๒
๔.๕ แนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัด ประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก)	๑๒๖
๔.๖ องค์กรความรู้	๑๓๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๔๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๔๔
๕.๒ อภิปรายผล	๑๔๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๗
บรรณานุกรม	๑๕๐
ภาคผนวก	๑๕๗
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๕๘
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของ แบบสอบถาม (Try Out)	๑๖๔
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๗๐
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๗๒
ภาคผนวก จ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๗๘
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๘๕
ภาคผนวก ช รูปภาพสัมภาษณ์	๑๘๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๙๑

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	ความหมายของประสิทธิภาพ	๙
๒.๒	แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ	๑๒
๒.๓	องค์ประกอบขององค์กรที่มีประสิทธิภาพ	๑๗
๒.๔	ปัญหาและอุปสรรคกับการพัฒนาประสิทธิภาพองค์กร	๑๙
๒.๕	ความหมายทั่วไปของการเผยแผ่	๒๕
๒.๖	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน	๓๑
๒.๗	กระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามทฤษฎี SMCR	๔๑
๒.๘	การสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามทฤษฎีของ Devito	๔๖
๒.๙	แนวคิดและความหมายทั่วไปของการสื่อสาร	๔๙
๒.๑๐	แนวคิดและความหมายของการสื่อสารทางตะวันตก	๖๕
๒.๑๑	งานวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพ	๗๒
๒.๑๒	งานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่	๘๑
๓.๑	จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามกลุ่ม	๘๖
๔.๑	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๙๑
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับปฏิบัติการในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในภาพรวมทั้ง ๔ ด้าน	๙๓
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับปฏิบัติการในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ด้านผู้ส่งสาร)	๙๔
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับปฏิบัติการในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ด้านสาร)	๙๕
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับปฏิบัติการในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ด้านช่องสาร)	๙๖
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับปฏิบัติการในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ด้านผู้รับสาร)	๙๗
๔.๗	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุกับ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาส วิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ	๙๘

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๘	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างอายุ กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวม	๙๙
๔.๙	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างอายุ กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้ส่งสาร	๑๐๐
๔.๑๐	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างอายุ กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสาร	๑๐๑
๔.๑๑	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างอายุ กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านช่องสาร	๑๐๒
๔.๑๒	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามจำนวนพรรษา	๑๐๓
๔.๑๓	ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์	๑๐๔
๔.๑๔	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษากับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา	๑๐๕
๔.๑๕	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวม	๑๐๖
๔.๑๖	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้ส่งสาร	๑๐๖
๔.๑๗	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสาร	๑๐๗

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า	
๔.๑๘	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่าง วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ คณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านช่องทาง	๑๐๗
๔.๑๙	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิ การศึกษาแผนกสามัญศึกษา กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้รับสาร	๑๐๘
๔.๒๐	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษา แผนกนักรธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัด ประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามวุฒิการศึกษาแผนก นักรธรรม	๑๐๙
๔.๒๑	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ระหว่าง วุฒิการศึกษาแผนกนักรธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวม	๑๑๐
๔.๒๒	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ระหว่างวุฒิการศึกษาแผนกนักรธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้ส่งสาร	๑๑๐
๔.๒๓	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ระหว่างวุฒิการศึกษาแผนกนักรธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสาร	๑๑๒
๔.๒๔	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ระหว่างวุฒิการศึกษาแผนกนักรธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านช่องทาง	๑๑๓
๔.๒๕	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ระหว่างวุฒิการศึกษาแผนกนักรธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้รับสาร	๑๑๔

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๒๖	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษา แผนกเปรียญธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามวุฒิการศึกษาแผนก เปรียญธรรม	๑๑๕
๔.๒๗	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่าง วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ คณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานครโดยรวม	๑๑๖
๔.๒๘	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ระหว่างวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้ส่งสาร	๑๑๗
๔.๒๙	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ระหว่างวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสาร	๑๑๘
๔.๓๐	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่าง วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ คณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านช่องสาร	๑๑๙
๔.๓๑	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ระหว่างวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้รับสาร	๑๒๐
๔.๓๒	สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน	๑๒๑
๔.๓๓	ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในด้านผู้ส่งสาร	๑๒๒
๔.๓๔	ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ใน ด้านสาร	๑๒๓

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๓๕	ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในด้านช่องทาง	๑๒๔
๔.๓๖	ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในด้านผู้รับสาร	๑๒๕

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘๓
๔.๑ สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	๑๒๙
๔.๒ สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	๑๓๒
๔.๓ สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	๑๓๖
๔.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย	๑๓๗
๔.๕ องค์กรความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย	๑๔๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ	พระวินัยปิฎก	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	= วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	= วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
สั.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สั.ข. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังกุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังกุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ทสกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกาทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เอกาทสกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)

ข. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑. หมายความว่าระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๐ หน้าที่ ๕๑ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนทุกคนให้ทำความดี และเว้นความชั่วเพื่อให้อยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างมีความสุข ในอดีตคนไทยดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีความเคารพในกฎกติกาของสังคม มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและดำเนินชีวิตแบบพอเพียง คำสอนในพระพุทธศาสนามีความสำคัญและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย วิถีของพระพุทธศาสนาจึงเข้าไปมีบทบาทอยู่ในสังคมของคนไทยทุกชนชั้น คนไทยทุกชนชั้น ได้นำเอาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้แสดงธรรมเทศนาสั่งสอน และปลูกฝังคุณธรรมความดีงามให้แก่ประชาชนและด้วยเหตุแห่งความนับถือศรัทธาและเชื่อมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เองเป็นแรงบันดาลใจให้กวีสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศาสนาขึ้น เพื่อใช้สั่งสอนและสืบทอดคุณธรรมในศาสนา แต่ถ้ามองในทัศนะทางวิชาการนิเทศศาสตร์ ในการเทศน์ก็มีปัญหาหรือช่องว่างในการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือพุทธธรรมของพระสงฆ์เช่นกัน ซึ่งนับว่ามีส่วนสำคัญที่อาจทำให้คนไทยหรือสังคมไทยเห็นห่างจากพุทธธรรม เพราะมีข้อเท็จจริงที่แสดงว่า พระสงฆ์ที่เป็นองค์ปาฐกถา (ผู้ส่งสาร) ส่วนมากมักทำการเทศน์หรือถ่ายทอดพุทธธรรม (สาร) โดยขาดหลักการและวิธีการตลอดจนรูปแบบที่เหมาะสม มิได้มีการวิเคราะห์ผู้ฟัง (ผู้รับสาร) ที่เป็นเป้าหมาย ของการเทศน์แต่ละครั้ง อีกทั้งยังขาดความรู้และประสบการณ์ในด้านการพูดต่อหน้าสาธารณชน หรือใช้ศัพท์ภาษาบาลีที่เข้าใจยากมากเกินไป นิทานประกอบหรือการยกตัวอย่างที่ล้าสมัย นำไปไม่เห็นจริงและไม่อาจจะเปรียบเทียบกับสังคมยุคปัจจุบันได้ พระสงฆ์บางรูปยังนิยมเทศน์หรือบรรยายธรรมะโดยใช้ทำนองเนิบนาบแบบโบราณที่เป็นพิธีการอีกด้วย จึงทำให้เกิดประสิทธิผลในการสื่อสารหลักธรรมไปสู่ประชาชน^๑

ดังนั้น วิธีการสอนและอุบายกลวิธีต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการเผยแผ่ธรรมะ เพราะช่วยเป็น “สื่อ” หรือเป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ และเสริมให้การเรียนรู้ไปอย่างรวดเร็วและดียิ่งขึ้น การที่จะชี้ให้เห็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมหรือเสนอความคิดเห็น แก้ไขปรับปรุงในเรื่องต่างๆ เพื่อชักจูงโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้ประพฤติตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสุขสงบในสังคม

---

^๑ แสง จันทร์งาม, **พุทธศาสนากับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๑), หน้า ๑๔-๑๕.

ผู้เผยแผ่จะต้องเป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นผู้ชี้แนะที่ถูกต้องให้ ถ้าชี้แนะผิดๆ ก็อาจพาไปนอกทางหรือผิดพลาดได้ อย่างไรก็ตามบทบาทของนักเผยแผ่ คือ “ชี้แนะแนวทาง”^๒

การเผยแผ่หลักพระพุทธธรรม หรือการปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์สาวกของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ปัจจุบันนี้ “พระสงฆ์” ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่อบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนในฐานะ “พระนักเผยแผ่” ที่มีศิลปะในการถ่ายทอดพระพุทธธรรมอย่างมีประสิทธิภาพนั้น มีค่อนข้างจำกัดและไม่เพียงพอต่อความต้องการของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีปริมาณและคุณภาพเพิ่มมากขึ้น

ในปัจจุบันการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยยังไม่มีประสิทธิภาพพอ เนื่องจากพระภิกษุสามเณรหรือผู้นำทางศาสนายังขาดความรู้และทักษะที่เพียงพอในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ขาดสื่อการสอนที่น่าสนใจ ภาษาที่ใช้ไม่เป็นที่เข้าใจสำหรับประชาชน อีกทั้งยังขาดแคลนพระภิกษุสามเณรผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชนบท ปัญหาและอุปสรรคด้านพระสงฆ์และสถาบันพระสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่ธรรมะ เช่น การขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชนบท ปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการหรือกลวิธีการเผยแผ่ธรรมะ เช่น ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่ นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิต และการใช้สื่อดิจิทัลที่สมบูรณ์แบบรวมทั้งสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่จึงมุ่งใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะกระทำได้ในเขตจำกัด^๓

องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้จัดโครงการสัมมนาพระนักเผยแผ่ ที่ผ่านฝึกอบรมหลักสูตรวิชาการเทศนาวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร จากหน่วยงานที่จัดฝึกอบรมพระนักเทศน์ นักเผยแผ่ ครูพระสอนศีลธรรมพระพุทธศาสนาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและกรมการศาสนา เพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีอุดมการณ์ ความรู้ ความสามารถมีทักษะและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาชีพ และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกันระดมความคิดช่วยพัฒนาวิชาการด้านการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จะเห็นได้ว่า ปัญหาในการเผยแผ่ธรรมะในพระพุทธศาสนานั้นมีพื้นฐานปัญหามาจากเรื่องเดียวกัน นั่นคือ ขาดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถและทักษะที่เพียงพอในการเผยแผ่ ขาดวิธีการ

^๒ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก*, (กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

^๓ พระครูสาธิตธรรมวิจิตร (อนันต์ ฉนทกาโม), “การพัฒนาการเทศน์มหาชาติในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒.

หรือกลวิธีที่ดึงดูดใจ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เพื่อหาระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ว่าอยู่ในระดับใด เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ว่ามีเป็นอย่างไร และส่งผลกันในระดับใด สุดท้ายเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานครว่ามีอะไรบ้าง

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับใด

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานครมีอะไรบ้าง

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ใน ๔ ด้าน คือ ผู้ส่งสาร (พระนักเทศน์) , สาร (หนังสือธรรมะ กัณฑ์เทศน์ วีดีโอธรรมะ) , ช่องสาร (ฟังธรรม เว็บไซต์ วิทยู โทททัศน์) , ผู้รับสาร (ชาวพุทธ)

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย คือ

ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล คือ อายุ, พรรษา, ตำแหน่งทางคณะสงฆ์, วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา, วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม, วุฒิการศึกษาแผนกบาลี

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ใน ๔ ด้าน คือ ผู้ส่งสาร (พระนักเทศน์) , สาร (หนังสือธรรมะ กัณฑ์เทศน์ วีดีโอธรรมะ) , ช่องสาร (ฟังธรรม เว็บไซต์ วิทยู โทททัศน์) , ผู้รับสาร (ชาวพุทธ)

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระผู้เข้าอบรมโครงการฝึกอบรมหลักสูตรวิชาการเทศนาพระนักเทศน์ รุ่นที่ ๒๖ ประจำปี ๒๕๖๒ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน ๕๐๐ รูป^๕

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

---

^๕ David K. Berlo, *The Process of Communication*, (New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc. ๑๙๖๐), p. ๓๐.

^๕ องค์การเผยแผ่ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, *ข้อมูลจำนวนพระภิกษุ โครงการฝึกอบรมหลักสูตรวิชาการเทศนาพระนักเทศน์ รุ่นที่ ๒๖*, ณ วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๒, (กรุงเทพมหานคร: องค์การเผยแผ่ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร).

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓ รวมทั้งสิ้น ๑๒ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

- ๑.๕.๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน
- ๑.๕.๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน
- ๑.๕.๓ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน
- ๑.๕.๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน
- ๑.๕.๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรมต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน
- ๑.๕.๖ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาแผนกเปรียญธรรมต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ประสิทธิภาพ หมายถึง การใช้ทรัพยากรทั้ง ๔ ด้าน คือ

ผู้ส่งสาร หมายถึง ปัจจัยของผู้ส่งสารประกอบด้วย ทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้ ระบบสังคม วัฒนธรรม

สาร หมายถึง ปัจจัยของสารประกอบด้วย รหัส เนื้อหา การจัดเสนอทั้งรหัส, เนื้อหา, การจัดเสนอสารนั้นประกอบด้วยส่วนประกอบและโครงสร้าง

ช่องสาร หมายถึง การเข้ารหัสและการถอดรหัส สิ่งที่น่าสาร เช่น คลื่นแสง คลื่นเสียง โทรทัศน์หนังสือพิมพ์ เป็นต้น และเป็นพาหนะของสิ่งที่น่าสาร เช่น อากาศ และเป็นช่องทางที่จะนำไปสู่ประสาทความรู้สึกหรือการถอดรหัสของผู้รับสาร อันได้แก่ การเห็น การได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่น และการลิ้มรส

ผู้รับสาร หมายถึง ปัจจัยของผู้รับสารประกอบด้วยทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้ ระบบสังคม และวัฒนธรรม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง หลักการและวิธีการในการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปประกาศให้เผยแผ่ไป

คณะสงฆ์ หมายถึง คณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑.๗.๒ ทำให้ทราบการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑.๗.๔ นำองค์ความรู้ที่ได้ค้นพบจากวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ไปประยุกต์ ใช้ให้เหมาะสม

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเรื่อง “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาธรรมิกราช กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๓ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร
- ๒.๔ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

๒.๑.๑ ความหมายของประสิทธิภาพ

เมื่อกล่าวถึงความหมายของคำว่า “ประสิทธิภาพ” นั้น มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้ให้คำจำกัดความของประสิทธิภาพไว้ดังนี้

ประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงการดำเนินงานที่สามารถบรรลุผลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แต่ทั้งนี้ก็ต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและประสิทธิภาพนั้น พิจารณาที่กระบวนการของการดำเนินงานมากกว่าผลผลิตของการดำเนินงาน^๑ ความมีประสิทธิภาพหมายถึง การมีสมรรถนะสูง สามารถมีระบบการทำงานสร้างสมรรถภาพและความมั่งคั่งเก็บไว้ภายในเพื่อการขยายตัวต่อไป และเพื่อเอาไว้สำหรับรองรับสถานการณ์ที่อาจเกิดวิกฤติการจากภายนอกได้ด้วย^๒ และได้กล่าวไว้อีกว่า ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การเปรียบเทียบทรัพยากรที่ใช้ไปกับผลที่ได้รับจากการทำงานว่าดีขึ้นอย่างไรแค่ไหน ในขณะที่กำลังทำงานตามเป้าหมายขององค์การ ซึ่งแตกต่างกัน

^๑ ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมายและชมรมพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู, การพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ, (ชยันนาท: ชัยนาทโมเดิร์นโฮม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๘.

^๒ ธงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐.

จาก ประสิทธิภาพ (Effectiveness) ที่หมายถึง ความสำเร็จในการที่ดำเนินกิจการก้าวหน้าไปและสามารถบรรลุเป้าหมายต่างๆ ที่องค์การตั้งไว้ได้^๓

ประสิทธิภาพ หมายถึง อัตราส่วนของผลผลิตต่อปัจจัย การวัดประสิทธิภาพมีตัวบ่งชี้หลายตัวประกอบกัน เช่น อัตราการได้ผลตอบแทน ในเงินลงทุนหรือทรัพย์สินที่เป็นทุน ค่าใช้จ่ายต่อหน่วยผลผลิต อัตราการสูญเปล่าสิ้นเปลืองการใช้ทรัพยากร และอัตราส่วนของผลกำไรต่อค่าใช้จ่ายในการลงทุน^๔ ประสิทธิภาพ (Effectiveness) หมายถึง การใช้ทรัพยากรขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ประสิทธิภาพจึงมุ่งให้เกิดการ “ ทำสิ่งที่ถูกต้อง (Doing the Right Things) ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง เป็นวิธีการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เกิดความสิ้นเปลืองน้อยที่สุดในกระบวนการผลิตโดยสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายโดยใช้ทรัพยากรต่ำสุด กล่าวคือ เป็นการใช้โดยมีเป้าหมาย (goal) คือประสิทธิภาพ หรือให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้สูงสุด อาจเรียกว่า ทำสิ่งต่างๆ ให้ถูกต้อง (Doing things right)”^๕

สรุปได้ว่า คำว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง กระบวนการ วิธีการ หรือการกระทำใด ๆ ที่นำไปสู่ผลสำเร็จ โดยใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อันได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติ แรงงาน เงินทุน และวิธีการดำเนินการหรือประกอบการ ที่มีคุณภาพสูงสุดในการดำเนินการได้อย่างเต็มศักยภาพ อย่างไรก็ตามการดำเนินการใด ๆ นั้นก็ขึ้นอยู่กับทรัพยากร ณ ขณะนั้นด้วยว่ามีคุณภาพและปริมาณเพียงใด หากมีคุณภาพมากการจะใช้อย่างเต็มศักยภาพได้นั้นจะต้องใช้ในปริมาณน้อยจึงจะเรียกได้ว่ามีประสิทธิภาพ ต่างกันกับทรัพยากรที่มีปริมาณมากแต่คุณภาพต่ำที่จะต้องเลือกวิธีการตั้งศักยภาพของทรัพยากรออกมาให้ได้มากที่สุดจึงจะเรียกว่ามีประสิทธิภาพ

---

^๓ ธงชัย สันติวงษ์, **ทฤษฎีองค์การและการออกแบบขององค์การ**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕๓.

^๔ Gibson and others อังโน นภาพร ชันธนาภา, **การจัดองค์การและการบริหารธุรกิจ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

^๕ Samuel C Certo, **Modern Management**, 8th ed., (New Jersey: Prentice-Hall, 2000), p. 9.

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายของประสิทธิภาพ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมาย และชมรมพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู (๒๕๔๕, หน้า ๑๔๘)	ต้องคำนึงถึงการดำเนินงานที่สามารถบรรลุผลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
ธงชัย สันติวงษ์, (๒๕๔๑, หน้า ๓๐)	การมีสมรรถนะสูง สามารถมีระบบการทำงานสร้างสมรรถภาพและความมั่งคั่ง
ธงชัย สันติวงษ์ (๒๕๔๑, หน้า ๒๕๓)	ความสำเร็จในการที่ดำเนินกิจการก้าวหน้าไปและสามารถบรรลุเป้าหมายต่างๆ ที่องค์การตั้งไว้ได้
Gibson and others อ่างใน นภาพร ชันธนภา (๒๕๔๕, หน้า ๙)	อัตราส่วนของผลผลิตต่อปัจจัย การวัดประสิทธิภาพมีตัวบ่งชี้หลายตัวประกอบกัน
Samuel C Certo (2000, p.9)	การใช้ทรัพยากรขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

นักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “ประสิทธิภาพ” ไว้ ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอนำมาประกอบการศึกษา ดังนี้

การจะทำให้องค์การมีประสิทธิภาพได้นั้น พนักงานจะต้องมีจิตอุทิศเพื่องาน ทำงานอย่างเต็มที่ (ฉันทะ) มีความขยันหมั่นเพียรอย่างเต็มที่ (วิริยะ) มีความมุ่งมั่นในงาน ทำงานอะไรก็ทำให้สำเร็จ ไม่หิบบโย่งทำงานประณีต นั่นคือ ทำงานโดยไม่ผิดซึ่งมีสติควบคุมอยู่ตลอดเวลา (จิตตะ) และมีการไตร่ตรองงานนั้น ๆ ว่าดีหรือเลวอย่างไร (วิมังสา)^๖ เป็นสิ่งที่วัดได้หลายมิติ ตามแต่วัตถุประสงค์ที่ต้องการพิจารณา คือ^๗

๑. ประสิทธิภาพในมิติของค่าใช้จ่าย หรือต้นทุนการผลิต (Input) ได้แก่ การใช้ทรัพยากรด้านเงิน คน วัสดุ เทคโนโลยี ที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ่มค่า และเกิดการสูญเสียน้อยที่สุด

๒. ประสิทธิภาพในมิติของกระบวนการบริหาร (Process) ได้แก่ การทำงานที่ถูกต้องได้มาตรฐาน รวดเร็ว และใช้เทคนิคที่สะดวกขึ้นกว่าเดิม

^๖ บุญทัน ดอกไธสง และเอ็ด สาระภูมิ, ประสิทธิภาพการใช้นุขยสัมพันธ์ในการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๕๕.

^๗ ฐิตินันท์ ธรรมสวัสดิ์, “การศึกษาปัญหาและกำหนดกลยุทธ์การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ของบริษัท AAA เมฆเพคเจอร์ จำกัด”, ปรินญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๕๑), หน้า ๙-๑๐.

๓. ประสิทธิภาพในมิติของผลผลิตและผลลัพธ์ ได้แก่ การทำงานที่มีคุณภาพเกิดประโยชน์ต่อสังคม เกิดผลกำไร ทันทเวลา ผู้ปฏิบัติงานมีจิตสำนึก ที่ดีต่อการทำงาน และการบริการเป็นที่พอใจของลูกค้า หรือผู้มารับบริการ

หลักการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ ๑๒ ประการ ดังนี้^๘

๑. ทำความเข้าใจ และกำหนดแนวความคิดในการทำงานให้กระจ่าง
๒. ให้หลักสามัญสำนึกในการพิจารณาความน่าจะเป็นไปได้ของงาน
๓. คำปรึกษาแนะนำต้องสมบูรณ์และถูกต้อง
๔. รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน
๕. ปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม
๖. การทำงานต้องเชื่อถือได้ มีความฉับพลัน มีสมรรถภาพและมีการลงทะเลี่ยนไว้เป็น

หลักฐาน

๗. งานควรมีลักษณะแจ้งให้ทราบถึงการดำเนินงานอย่างทั่วถึง

๘. งานสำเร็จทันเวลา

๙. ผลงานได้มาตรฐาน

๑๐. การดำเนินงานสามารถยึดเป็นมาตรฐานได้

๑๑. กำหนดมาตรฐานที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือ ในการฝึกสอนงาน

๑๒. ให้บำเหน็จรางวัลแก่งานที่ดี

ประสิทธิภาพรวมขององค์กรโดยให้ความสำคัญที่โครงสร้างและเป้าหมายขององค์กร (Organization's Structure and Its Goals) ซึ่งกำหนดหลักประสิทธิภาพไว้ ๑๒ ประการ ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการบริหารจัดการที่มีระบบโดยมุ่งที่การทำงานให้เหมาะสม และง่ายขึ้น ซึ่งจะลดความสิ้นเปลืองในด้าน ๆ มีรายละเอียดดังนี้^๙

๑. กำหนดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน (Clearly defined ideal) ผู้บริหารต้องทราบถึงสิ่งที่ต้องการเพื่อลดความคลุมเครือ และความไม่แน่นอน

๒. ใช้หลักเหตุผลทั่วไป (Common sense) ผู้บริหารต้องพัฒนาความสามารถตลอดจนสร้างความแตกต่างโดยค้นคว้าหาความรู้ และคำแนะนำให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

๓. คำแนะนำที่ดี (Competent counsel) ผู้บริหารต้องการคำแนะนำจากบุคคลอื่น

๔. วินัย (Discipline) ผู้บริหารควรกำหนดองค์กรเพื่อให้พนักงานเชื่อถือตามกฎและวินัย

ต่าง ๆ

๕. ความยุติธรรม (Fair deal) ผู้บริหารควรให้ความยุติธรรม และความเหมาะสม

^๘ สมพงษ์ เกษมสิน, *การบริหารบุคคลแผนใหม่*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐.

^๙ James H Harington, *High Performance Benchmarking - 20 Steps to Successes*, (New York: McGraw – Hill, 1996), p. 59–60.

๖. มีข้อมูลที่เชื่อถือได้ ทันทต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน ถูกต้อง และแน่นอน (Reliable, Dilate, Accurate and Permanent Records) ผู้บริหารควรมีข้อเท็จจริงเพื่อใช้ในการตัดสินใจ

๗. ความฉับไวของการจัดส่ง(Dispatching) ผู้บริหารควรใช้วิธีการวางแผนตามหลักวิทยาศาสตร์สำหรับแต่ละหน้าที่เพื่อให้องค์กรทำหน้าที่ได้อย่างราบรื่น และบรรลุจุดมุ่งหมาย

๘. มาตรฐานและตารางเวลา(Standards and Schedules) ผู้บริหารต้องพัฒนาวิธีการทำงานและกำหนดเวลาทำงานสำหรับแต่ละหน้าที่

๙. สภาพมาตรฐาน (Standardized Conditions)ผู้บริหารควรกำหนด และรักษารูปแบบมาตรฐานของวิธีการปฏิบัติที่ดี

๑๐. การปฏิบัติการที่มีมาตรฐาน (Standardized Operations) ผู้บริหารควรให้พนักงานทราบถึงรูปแบบมาตรฐานของวิธีการปฏิบัติที่ดี

๑๑. มีคำสั่งการปฏิบัติงานที่มีมาตรฐานระบุไว้ (Written Standard Practice Instruction) ผู้บริหารต้องระบุการทำงานที่มีระบบถูกต้องและเป็นลายลักษณ์อักษร

๑๒. การให้รางวัลสำหรับการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ (Efficiency Reward) ผู้บริหารควรให้รางวัลพนักงาน สำหรับการทำงานที่เสร็จสมบูรณ์

นอกจากจะให้ความหมายของประสิทธิภาพแล้วนั้น ยังได้เสนอแนวความคิด ในการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารงานภาครัฐ โดยศึกษาจากการปรับปรุงระบบราชการของต่างประเทศที่ได้รับการยอมรับว่าประสบความสำเร็จได้ ดังนี้

๑. ต้องกำหนดแนวทาง และเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน คือ มุ่งการทำงานที่มีประสิทธิผล ยึดถือผลสำเร็จ และผลสัมฤทธิ์ของงาน (Results) เป็นหลักในการดำเนินงาน โดยมุ่งที่ผลลัพธ์ (Outcome) โดยมีการประเมินผลและวัดผลสำเร็จของงานอย่างเป็นรูปธรรม สามารถตอบสนอง และสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้าผู้มารับบริการ ปรับปรุงโครงสร้างและระบบงานเพื่อยุบเลิกงานที่ทำซ้ำซ้อน และหมดความจำเป็นโดยสร้างสรรค์กระบวนการทำงานใหม่ ลดขนาดกำลังคนเพื่อลดค่าใช้จ่ายขององค์กรด้านบุคลากร มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจจากระดับบนสู่ระดับเจ้าหน้าที่

๒. มีระบบการบริหารที่ยึดผลสำเร็จของงาน และผลลัพธ์ขององค์กรเป็นหลักในการดำเนินงาน รวมทั้งใช้มาตรการจูงใจ และให้รางวัลตอบแทนแก่องค์กรที่ประสบผลสำเร็จของงาน

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับ “ประสิทธิภาพ” นั้น คือ การให้ความสำคัญที่โครงสร้างและเป้าหมายขององค์กร (Organization’s Structure and Its Goals) ซึ่งกำหนดหลักประสิทธิภาพไว้ ๑๒ ประการ ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการบริหารจัดการที่มีระบบโดยมุ่งที่การทำงานให้เหมาะสม และง่ายขึ้น ซึ่งจะลดความสิ้นเปลืองในด้าน นั้น ๆ การมีประสิทธิภาพในการทำงานของตัวบุคคล หมายถึงการทำงานให้เสร็จ โดยสูญเวลาและเสียพลังงานน้อยที่สุด ได้แก่การทำงานได้เร็ว และได้งานที่ดี บุคลากรที่มีประสิทธิภาพในการทำงาน เป็นบุคลากรที่ตั้งใจในการปฏิบัติงานเต็มความสามารถ ใช้กลวิธี หรือเทคนิคการทำงานที่จะสร้างผลงานได้มาก เป็นผลงานที่มีคุณภาพเป็นที่น่าพอใจ โดยสิ้นเปลืองต้นทุน ค่าใช้จ่าย พลังงาน และเวลาน้อยที่สุด

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
<p>บุญทัน ดอกไธสง และเอ็ด สาระภูมิ (๒๕๒๙, หน้า ๑๕๕) ฐิตินันท์ ธรรมสวัสดิ์ (๒๕๕๑, หน้า ๙-๑๐)</p>	<p>การจะทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพได้นั้น พนักงานจะต้องมี ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และมังสา</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ประสิทธิภาพในมิติของค่าใช้จ่าย ๒. ประสิทธิภาพในมิติของกระบวนการบริหาร ๓. ประสิทธิภาพในมิติของผลผลิตและผลลัพธ์
<p>สมพงษ์ เกษมสิน (๒๕๔๑, หน้า ๓๐)</p>	<p>หลักการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ ๑๒ ประการ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ทำความเข้าใจ ๒. ให้หลักสามัญสำนึกในการพิจารณาความน่าจะเป็นไปได้ของงาน ๓. คำปรึกษาแนะนำต้องสมบูรณ์และถูกต้อง ๔. รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน ๕. ปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม ๖. การทำงานต้องเชื่อถือได้ มีความฉับพลัน มีสมรรถภาพ ๗. งานควรมีลักษณะแจ่มแจ้งให้ทราบถึงการดำเนินงานอย่างทั่วถึง ๘. งานสำเร็จทันเวลา ๙. ผลงานได้มาตรฐาน ๑๐. การดำเนินงานสามารถยึดเป็นมาตรฐานได้ ๑๑. กำหนดมาตรฐานที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการฝึกสอนงาน ๑๒. ให้บำเหน็จรางวัลแก่งานที่ดี
<p>James H Harington (1996, pp. 59-60)</p>	<ol style="list-style-type: none"> ๑. กำหนดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน ๒. ใช้หลักเหตุผลทั่วไป ๓. คำแนะนำที่ดี ๔. วินัย ๕. ความยุติธรรม ๖. มีข้อมูลที่เชื่อถือได้ ๗. ความฉับไวของการจัดส่ง ๘. มาตรฐานและตารางเวลา ๙. สภาพมาตรฐาน ๑๐. การปฏิบัติการที่มีมาตรฐาน ๑๑. มีคำสั่งการปฏิบัติงานที่มีมาตรฐานระบุ ๑๒. การให้รางวัลสำหรับการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

๒.๑.๓ องค์ประกอบขององค์กรที่มีประสิทธิภาพ

นักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “องค์ประกอบขององค์กรที่มีประสิทธิภาพ” ไว้ ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอนำมาประกอบการศึกษา ดังนี้

ตัวแบบจำลองที่เกี่ยวกับประสิทธิภาพขององค์การ (Model of organizational efficiency) โดยกล่าวว่า ประสิทธิภาพขององค์การ นอกจากพิจารณาถึงทรัพยากร เช่น คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ ที่เป็นปัจจัยนำเข้า และผลผลิตขององค์การ คือ การบรรลุเป้าหมายแล้วองค์การในฐานะที่เป็นองค์การในระบบเปิด (Open system) ยังมีปัจจัยอื่นประกอบอีก ดังนั้นแบบจำลองในรูปแบบสมมติฐานสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ^{๑๐}

๑. หากสภาพแวดล้อมในการทำงานขององค์การ มีความสลับซับซ้อนต่ำ (Low task environment complexity) หรือมีความแน่นอน (Certainly) การกำหนดระเบียบในการทำงานขององค์การอย่างละเอียดถี่ถ้วนจะเป็นที่แน่ชัดว่าจะนำไปสู่ความมีประสิทธิภาพขององค์การ แต่การกำหนดระเบียบปฏิบัติดังกล่าวจะมีผลในทางลบต่อความมีประสิทธิภาพหากสภาพแวดล้อมในการทำงานยุ่งยากซับซ้อนสูง (High task-environment complexity) หรือมีความไม่แน่นอน (Uncertainty)

๒. การกำหนดระเบียบชัดเจน เพื่อเพิ่มผลการทำงานที่มองเห็นได้ มีผลทำให้ประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นด้วย

๓. ผลของการทำงานที่มองเห็นได้ สัมพันธ์ในทางบวกกับประสิทธิภาพ

๔. หากพิจารณาควบคู่กันจะปรากฏว่า การกำหนดระเบียบปฏิบัติตัวแปรต่าง ๆ กันชัดเจน และผลการทำงาน งานที่มองเห็นจะมีความสัมพันธ์มากขึ้น ต่อประสิทธิภาพมากกว่าตัวแปรแต่ละตัวตามลำพัง

เบเคอร์ (Becker) เชื่ออีกว่า การสามารถมองเห็นผลขององค์การได้ (Visibility consequences) มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพขององค์การ เพราะองค์การสามารถทดลอง และเลือกระเบียบปฏิบัติทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อการบรรลุเป้าหมายได้ ดังนั้นโครงสร้างของงานระเบียบปฏิบัติผลการปฏิบัติงาน จึงมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน นักทฤษฎีที่ศึกษาองค์การในระบบเปิด (Open system) เช่นกัน ได้ทำการศึกษาในเรื่องของปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เขากล่าวว่า ประสิทธิภาพ คือ ส่วนประกอบที่สำคัญของประสิทธิผล ประสิทธิภาพขององค์การนั้น ถ้าวัดจากความจริง ประสิทธิภาพขององค์การ หมายถึง การบรรลุเป้าหมาย (Goal attainment) ขององค์การ ในการบรรลุเป้าหมายขององค์การนั้นมีปัจจัยต่าง ๆ คือ การฝึกอบรม ประสบการณ์ ความรู้ ความผูกพัน ยังมีความชำนาญที่มีผลต่อประสิทธิภาพขององค์การนั้น^{๑๑} ในเรื่องของการบริหารงานแบบวิทยาศาสตร์ เฟรดเดอริค เฮอริชเบอร์ก (Frederick

^{๑๐} ภาณี (กิริติบุตร) มหานนท์, การประเมินประสิทธิผลขององค์การ, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑๓-๑๑๔.

^{๑๑} สมใจ ลักษณะ, การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน, (กรุงเทพมหานคร: เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙๑.

Herzberg) ได้นำเอาการบริหารงานแบบวิทยาศาสตร์ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานได้อย่างสบายใจ และมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเขาจึงได้ศึกษาวิจัยถึงทัศนคติของบุคคลที่พอใจในการทำงาน และไม่พอใจในการทำงานพบว่าบุคคลที่พอใจในการทำงานนั้น ประกอบด้วยปัจจัยดังนี้ คือ^{๑๒}

๑. การที่สามารถทำงานได้บรรลุผลสำเร็จ
๒. การที่ได้รับการยกย่องนับถือเมื่อทำงานสำเร็จ
๓. ลักษณะเนื้อหาของงานนั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจ
๔. การที่ได้มีความรับผิดชอบมากขึ้น
๕. ความก้าวหน้าในการทำงาน
๖. การที่ได้มีโอกาสพัฒนาความรู้และความสามารถในการทำงาน

ความสำเร็จหรือความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาขององค์การให้เกิดประสิทธิภาพนั้นสามารถแบ่งได้ ๔ องค์ประกอบ คือ ด้านบุคคล ผลผลิต การปฏิบัติงาน และลักษณะขององค์การ มีสาระสำคัญดังนี้

๑. ประสิทธิภาพด้านบุคคล จะให้ความสำคัญกับ ศักยภาพ ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลที่เหมาะสมในการปฏิบัติงานหรือกระทำกิจกรรมใดๆ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่องค์การต้องการ และเกิดการประหยัดหรือลดการสูญเสียทรัพยากรในการดำเนินการ โดยพิจารณาที่ศักยภาพของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นหลัก

ดังนั้น ลักษณะของประสิทธิภาพบุคคล คือ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ปฏิบัติงานหรือประกอบกิจกรรมใด ๆ ได้อย่างเต็มความสามารถ โดยใช้เทคนิค วิธีการต่างๆ ในการสร้างผลงานให้ประสบผลสำเร็จทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ เป็นที่น่าพอใจกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยสิ้นเปลืองทรัพยากรในการดำเนินการต่าง ๆ อาทิ วัสดุดิบ ต้นทุน เวลา ค่าใช้จ่าย หรือระดับความเสียหาย เป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์และพร้อมทั้งด้านร่างกาย ความคิดและจิตใจที่ดี สามารถสร้างสรรค์ผลงานที่ดีให้เกิดขึ้นได้เสมอ จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะของบุคคลที่จะนำมาซึ่งประสิทธิภาพ มีคุณลักษณะสำคัญดังนี้

๑.๑ มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์เหมาะสมกับภารกิจที่กระทำ ทั้งทางด้านเทคโนโลยีหรือศาสตร์ต่าง ๆ ที่จะเอื้อต่อการพัฒนาภารกิจที่รับผิดชอบให้ได้ผลดีที่สุด และดียิ่งขึ้นกว่าเดิม

๑.๒ มีความคิด ทัศนคติที่ดี คิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดอย่างเป็นระบบ มีเหตุผล คิดวิเคราะห์แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๑.๓ มีสภาพจิตใจสมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม อาทิ ขยัน อดทน เสียสละ ซื่อสัตย์ ยุติธรรม รับผิดชอบ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่มีอคติ ไม่เห็นแก่ตัว เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน จงรักภักดีต่อองค์การ เป็นต้น

๑.๔ มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงไม่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงาน

^{๑๒} Herzberg, Frederick, *Motivation, Moral and Management*. (New York: John Wiley and Sons, 1988), p. 263.

๑.๕ มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นผู้ประสานความร่วมมือ สามารถปฏิบัติภารกิจร่วมกับผู้อื่นได้ดี ในทุกระดับ

๒. ประสิทธิภาพด้านผลผลิต จะพิจารณาจากหลายลักษณะ คือ ปริมาณและ คุณภาพ ของตัวผลิตภัณฑ์เอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ และพิจารณาจากความพึงพอใจ ของลูกค้าหรือผู้บริโภค ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือลักษณะของ ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพของผลผลิตได้ ทั้งนี้เพราะการผลิตสินค้าหรือบริการใดๆ องค์การส่วนใหญ่ จะให้ความสำคัญกับลูกค้า ดังคำกล่าวที่ว่า “ลูกค้าคือพระเจ้า” ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ลักษณะของ ผลผลิตที่มีคุณภาพ มีคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

๒.๑ ผลผลิตที่ใช้ต้นทุนต่ำแต่มีคุณภาพสูง

๒.๒ ผลผลิตมีราคาไม่แพง เหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภคแต่ละระดับ และ ผู้บริโภคพึงพอใจ

๒.๓ ผลผลิตที่ได้มาตรฐาน ถูกต้องตามกฎหมายไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

๒.๔ ผลผลิตที่สามารถเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาดได้มาก

๓. ประสิทธิภาพด้านการปฏิบัติงาน จะพิจารณาจากรูปแบบ กระบวนการ เทคนิคหรือ วิธีการปฏิบัติงานเพื่อนำมาซึ่งผลผลิตที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตรงตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ ที่ต้องการหรือกำหนดไว้ ทั้งนี้บุคคลแต่ละคนแม้ปฏิบัติงานในส่วนงานเดียวกัน แต่ก็อาจมีเทคนิค หรือ กระบวนการในการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันได้ ซึ่งอาจขึ้นอยู่กับ ความรู้ประสบการณ์ รูปแบบวิธีคิด อาชีพ คนบางคนปฏิบัติงานตามคำสั่ง แต่บางคนคิดสร้างสรรค์ผลงานให้ดีกว่าที่สั่ง หรือทำได้ตามคำสั่ง แต่ใช้วิธีลัดในการปฏิบัติงานที่เหน็ดเหนื่อยกว่า เสียเวลาน้อยกว่าแต่ได้ผลคุ้มค่าเท่ากัน เป็นต้น ซึ่งบุคลากรในลักษณะนี้เป็นบุคลากรที่องค์การส่วนใหญ่ต้องการเพื่อการสร้างสรรค์และพัฒนางานใน ภายหน้า ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ลักษณะของการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ มีคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

๓.๑ ใช้ระยะเวลาน้อยในการดำเนินงานตามภารกิจให้บรรลุผล

๓.๒ เกิดการสูญเสียทรัพยากรต่าง ๆ ในขณะที่ปฏิบัติภารกิจน้อย หรือไม่มีการสูญเสีย อาชีพ ประหยัดงบประมาณในการดำเนินงานตามภารกิจให้บรรลุผล ประหยัดแรงงาน หรือพลังงานที่ใช้ไป ในการดำเนินงานตามภารกิจ ประหยัดวัตถุดิบ การสูญเสียโดยไม่จำเป็น

๓.๓ กระบวนการปฏิบัติงานไม่ซับซ้อน ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น ง่ายต่อการติดตามควบคุม และตรวจสอบผลสำเร็จ

๓.๔ กระบวนการปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอนมีความชัดเจนในการดำเนินงาน โดยอาจมี คำแนะนำหรือคู่มือปฏิบัติงานประกอบเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการปฏิบัติงาน

๔. ประสิทธิภาพด้านองค์การ จะให้ความสำคัญกับผลสำเร็จขององค์การโดยรวม ซึ่งเกิดขึ้นจากความสำเร็จในการพัฒนาหรือบริหารจัดการในส่วนต่าง ๆ ประกอบกัน ดังนั้น ลักษณะ ของประสิทธิภาพองค์การ คือ องค์การที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ตามภารกิจหน้าที่ขององค์การ บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยใช้ทรัพยากร ต่าง ๆ อาชีพ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การบริหารงบประมาณ วัตถุดิบ ต่าง ๆ ได้อย่างประหยัดแต่ได้ผล คุ้มค่า เกิดการสูญเสียน้อย ประหยัดทั้งเวลา ทรัพยากร กำลังคน มีระบบการบริหารจัดการที่ส่งเสริม ให้เกิดการบริหารที่มีคุณภาพ สามารถใช้กลยุทธ์ เทคนิควิธีการ และเทคโนโลยีต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

นำไปสู่ความสำเร็จ เกิดความสะดวกราบรื่นในการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และความขัดแย้งมีน้อยที่สุด บุคลากรมีขวัญกำลังใจดี ผลผลิตมีคุณภาพและลูกค้าพึงพอใจมากกว่าเดิม เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะขององค์การที่มีประสิทธิภาพมีคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

๔.๑ องค์การมีบุคลากรที่มีคุณภาพมีขวัญกำลังใจ ตลอดจนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

๔.๒ องค์การมีผลผลิตที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน เป็นที่พึงพอใจของลูกค้า และได้รับการยอมรับจากสังคม

๔.๓ องค์การมีกำไร ผลประโยชน์ ตลอดจนส่วนแบ่งทางการตลาดที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๔.๔ องค์การมีนโยบายที่ยืดหยุ่น สอดคล้อง เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

๔.๕ องค์การมีผู้บริหาร หรือผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ ตลอดจนทักษะต่าง ๆ ในการบริหาร ที่สามารถนำพาองค์การไปสู่ความสำเร็จก้าวหน้า และผ่านพ้นวิกฤติ ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี

๔.๖ องค์การมีบรรยากาศ วัฒนธรรมองค์การที่ดี เกื้อกูลต่อการพัฒนาองค์การในด้านต่าง ๆ โดยรวม เช่น การประสานร่วมมือกันทำงาน ความผูกพันเป็นหนึ่งเดียวกันของทุกคน ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ สามารถแก้ไขหรือคลี่คลายไปได้อย่างรวดเร็ว สภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์สวยงาม สะอาดปลอดภัย เป็นต้น

ประสิทธิภาพประกอบด้วย ๒ ลักษณะ คือ^{๑๓}

๑. ประสิทธิภาพทางเทคโนโลยี (Technological efficiency) หมายถึง การสร้างผลผลิตหรือผลลัพธ์โดยใช้ความพยายามหรือค่าใช้จ่ายในอัตราต่ำสุด กล่าวอีกนัยหนึ่งประสิทธิภาพทางเทคโนโลยีเกี่ยวข้องกับกำกับการเพิ่มประสิทธิผล โดยจำกัดความพยายามด้านค่าใช้จ่าย

๒. ประสิทธิภาพทางเศรษฐศาสตร์ (Economic efficiency) หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลลัพธ์หรือสิ่งส่งออกของนโยบาย แผนงาน โครงการ โดยมุ่งที่การเพิ่มผลลัพธ์ที่คงเดิม ประสิทธิภาพถูกนำมาใช้เป็นเกณฑ์การวิจัยประเมินด้วยความมุ่งหวังที่จะลดความสูญเปล่าทางการบริหารและนำทรัพยากรที่มีค่ามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด กล่าวได้ว่า ประสิทธิภาพเกี่ยวข้องกับการแสวงหารรรควิธีที่ดีกว่า เพื่อดำเนินงานให้ได้ผลลัพธ์เท่าเดิม ดีกว่าในแง่ของการประหยัดงบประมาณ เวลา บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพขององค์การ คือ การบรรลุเป้าหมาย (Goal attainment) ขององค์การ ในการบรรลุเป้าหมายขององค์การนั้นมีปัจจัยต่าง ๆ คือ การฝึกอบรม ประสบการณ์ ความรู้ ความผูกพัน ยังมีความชำนาญที่มีผลต่อประสิทธิภาพขององค์การนั้น หัวใจหลักของเราในการพัฒนาวิธีการแบบองค์รวมเพื่อช่วยให้องค์กรสามารถสร้างและประสานขีดความสามารถ กระบวนการทัศนคติและสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำเนินกลยุทธ์ทางธุรกิจให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ได้แก่ การจัดการความเปลี่ยนแปลง การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และการวางแผนกำลังคนที่สอดคล้องกับกลยุทธ์ทางธุรกิจ

^{๑๓} ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, การวิจัยประเมินผล: หลักการและกระบวนการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: พิชัยอักษร, ๒๕๒๙), หน้า ๔๒.

ตารางที่ ๒.๓ องค์ประกอบขององค์กรที่มีประสิทธิภาพ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ภรณ์ (กิริติบุตร) มหามนต์ (๒๕๒๙, หน้า ๑๑๓-๑๑๔)	ประสิทธิภาพขององค์กร นอกจากพิจารณาถึงทรัพยากร เช่น คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ ที่เป็นปัจจัยนำเข้า และผลผลิตขององค์กร คือ การบรรลุเป้าหมายแล้วองค์กรในฐานะที่เป็นองค์กรในระบบเปิด
สมใจ ลักษณะ (๒๕๒๙, หน้า ๔๒)	ความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพขององค์กร เพราะองค์กรสามารถทดลอง และเลือกระเบียบปฏิบัติทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อการบรรลุเป้าหมายได้ ดังนั้นโครงสร้างของงาน ระเบียบปฏิบัติผลการปฏิบัติงาน จึงมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน
Herzberg, Frederick (1988, p. 263)	<ol style="list-style-type: none"> ๑. การที่สามารถทำงานได้บรรลุผลสำเร็จ ๒. การที่ได้รับการยกย่องนับถือเมื่อทำงานสำเร็จ ๓. ลักษณะเนื้อหาของงานนั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ๔. การที่ได้มีความรับผิดชอบมากขึ้น ๕. ความก้าวหน้าในการทำงาน ๖. การที่ได้มีโอกาสพัฒนาความรู้และความสามารถในการทำงาน
ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (๒๕๒๙, หน้า ๔๒)	<p>ประสิทธิภาพประกอบด้วย ๒ ลักษณะ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ประสิทธิภาพทางเทคโนโลยี ๒. ประสิทธิภาพทาง

๒.๑.๔ ปัญหาและอุปสรรคกับการพัฒนาประสิทธิภาพองค์กร

การพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพนั้น เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าต้องพัฒนาในหลายส่วนประกอบกัน ซึ่งก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่น่ามาซึ่งปัญหา ทั้งนี้เพราะ หากเกิดปัญหา ความผิดพลาด ความเสียหายในส่วนใดส่วนหนึ่งก็จะมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการพัฒนาองค์กรโดยรวมได้ เพราะ องค์กร คือความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของแต่ละส่วน ดังนั้น การพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพ จึงควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหา หรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องประกอบกันด้วย ดังที่นักวิชาการได้ให้แนวคิดต่างๆ ไว้ ดังนี้

รูปแบบการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพไว้ ๓ ด้าน คือ^{๑๔}

๑. ปัญหาด้านเป้าหมาย ได้แก่ ผลกำไรต่ำกว่า ๔๐ % สินค้าไม่ตรงความสนใจของลูกค้า ปริมาณการขายตกต่ำ ปริมาณสินค้าผลิตได้น้อย และ คุณภาพสินค้าไม่ได้มาตรฐาน เป็นต้น

๒. ปัญหากระบวนการ ได้แก่ ขาดรูปแบบการผลิตแบบใหม่ ๆ กระบวนการผลิตมีขั้นตอนมาก ไม่มีเทคโนโลยีช่วยในการผลิต มีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มงาน ความร่วมมือประสานงานตกต่ำ ขาดการควบคุมคุณภาพการผลิต คุณภาพวัตถุดิบบกพร่องและ การบริหารจัดการขาดความเป็นผู้นำ ขาดกระบวนการวางแผนที่ดี

๓. ปัญหาด้านปัจจัย ได้แก่ ต้นทุนสูง ขาดสภาพคล่อง บุคลากรด้อยความรู้ - ความสามารถ เจตคติ แรงจูงใจต่ำ บุคลากรงาน หยุตงาน ลาออก บุคลากรแตกแยก ขัดแย้ง บุคลากรไม่สามารถใช้เทคโนโลยี

แต่ทั้งนี้การป้องกันหรือแก้ปัญหาที่ดี ควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญต่อไปนี้^{๑๕}

๑. ควรสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรทุกคน ไม่เพิกเฉยต่อปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาในระดับใด เมื่อพบเห็น ควรรีบดำเนินการแก้ไข ไม่ปล่อยให้ลุกลามใหญ่โต

๒. ควรให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และแก้ปัญหา หรืออุปสรรค นั้น ๆ ด้วย เพื่อที่จะได้แนวทางในการแก้ปัญหาที่หลากหลาย และเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด อีกทั้งสามารถแก้ปัญหาได้อย่างครอบคลุม

๓. การวิเคราะห์ปัญหา หรืออุปสรรคต่าง ๆ ควรกระทำอย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอนเพื่อผลสำเร็จของการแก้ไขปัญหา หรือป้องกันได้อย่างเหมาะสม ถูกต้อง เกิดประโยชน์สูงสุด

๔. การแก้ปัญหา ไม่ควรมองปัญหาเพียงด้านเดียว ทั้งนี้ควรคำนึงถึงผลกระทบที่อาจมีผลต่อส่วนอื่น ๆ หรือไม่ การแก้ปัญหาควรแก้ไขให้ครบทั้งกระบวนการ เช่น ปัญหาที่ระบบการผลิต ก็ควร แก้ทั้งระบบ จะแก้เพียงส่วนใดในระบบไม่ได้ ในขณะที่อีกบางส่วนยังไม่ได้แก้ไข ก็ถือได้ว่ายังเป็นปัญหาของทั้งระบบอยู่นั่นเอง

๕. การแก้ปัญหา หรือวิเคราะห์อุปสรรค อาจให้บุคคลภายนอกมีส่วนร่วมด้วย ทั้งนี้เพราะบุคคลภายนอกอาจมองปัญหาได้ในมุมมองที่แตกต่างออกไป ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาได้ในมุมที่กว้างมากขึ้น

๖. การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคใด ๆ ควรให้ความสำคัญกับการศึกษา ค้นคว้าหาข้อมูลประกอบต่าง ๆ ให้ครบถ้วน โดยอาจต้องอาศัยระยะเวลาที่มากเพียงพอ และควรกระทำอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะสภาพปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตาม ตัวแปรหรือสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

^{๑๔} สมใจ ลักษณะ, การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน, (กรุงเทพมหานคร: เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙๕-๑๙๗.

^{๑๕} ธนวัฒน์ ยังเจริญยืนยง, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารของห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.แสงทวีการทอ”, การค้นคว้าอิสระ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐-๒๑.

๗. เป้าหมายสูงสุดของการแก้ปัญหา ควรประกอบไปด้วย ๒ ส่วนสำคัญ คือ ความสำเร็จ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลขององค์การ และความสุข ความพึงพอใจของบุคลากร ประกอบกันอย่างสมดุล

สรุปได้ว่า ปัญหา อุปสรรคของการพัฒนาองค์การให้เกิดประสิทธิภาพ วิเคราะห์ได้ ๓ ประการ คือ ปัญหาด้านเป้าหมายหรือผลผลิต กระบวนการ และปัจจัย ซึ่งหากนักพัฒนาองค์การหรือผู้บริหาร หาแนวทางในการป้องกันไว้ก่อนล่วงหน้าได้ ก็จะเป็นผลดีต่อระดับความสำเร็จ การบรรลุถึง ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลขององค์การเอง แต่ทั้งนี้การป้องกันหรือแก้ปัญหาที่ดี ควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญต่อไปนี้ ๑. ควรสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรทุกคน ๒. ควรให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ และแก้ปัญหา หรืออุปสรรคนั้น ๆ ๓. การวิเคราะห์ปัญหา หรืออุปสรรคต่าง ๆ ควรกระทำอย่างเป็นระบบ ๔. การแก้ปัญหา ไม่ควรมองปัญหาเพียงด้านเดียว ๕. การแก้ปัญหา หรือวิเคราะห์อุปสรรค อาจให้บุคคลภายนอกมีส่วนร่วม ๖. การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคใด ๆ ควรให้ความสำคัญกับการศึกษา ค้นคว้าหาข้อมูลประกอบต่าง ๆ ให้ครบถ้วน ๗. เป้าหมายสูงสุดของการแก้ปัญหา ควรประกอบไปด้วย ๒ ส่วนสำคัญ คือ ความสำเร็จ ประสิทธิภาพ

ตารางที่ ๒.๔ ปัญหาและอุปสรรคกับการพัฒนาประสิทธิภาพองค์การ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
สมใจ ลักษณะ (๒๕๕๒, หน้า ๑๙๕-๑๙๗)	รูปแบบการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพไว้ ๓ ด้าน คือ ๑. ปัญหาด้านเป้าหมาย ๒. ปัญหากระบวนการ ๓. ปัญหาด้านปัจจัย
ธนวัฒน์ ยังเจริญยืนยง (๒๕๕๒, หน้า ๒๐-๒๑)	๑. ควรสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรทุกคน ๒. ควรให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และแก้ปัญหา หรืออุปสรรคนั้น ๆ ๓. การวิเคราะห์ปัญหา หรืออุปสรรคต่าง ๆ ควรกระทำอย่างเป็นระบบ ๔. การแก้ปัญหา ไม่ควรมองปัญหาเพียงด้านเดียว ๕. การแก้ปัญหา หรือวิเคราะห์อุปสรรค อาจให้บุคคลภายนอกมีส่วนร่วม ๖. การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคใด ๆ ควรให้ความสำคัญกับการศึกษา ค้นคว้าหาข้อมูลประกอบต่าง ๆ ให้ครบถ้วน ๗. เป้าหมายสูงสุดของการแก้ปัญหา ควรประกอบไปด้วย ๒ ส่วนสำคัญ คือ ความสำเร็จ ประสิทธิภาพ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๒.๑ ความหมายทั่วไปของการเผยแผ่

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวว่า การเผยแผ่ หมายถึงการทำให้ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา^{๑๖} การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งสมัย พุทธกาลนั้นได้ทำกันหลายรูปแบบ ได้แก่ การปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรมไปตามลำดับโดยที่พระพุทธเจ้าทรงประทานหลักการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติว่าให้แสดงธรรมมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจในแต่ละแง่แต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตาอนุเคราะห์มุ่งจะให้เป็นที่ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มผู้อื่น^{๑๗} ตลอดจนยึดหลัก โอวาทปาฏิโมกข์คือการไม่กล่าวร้ายผู้ใด มีความสำรวมในศีลเป็นต้น^{๑๘} การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญเพราะท่านเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย เป็นหนึ่งในพุทธบริษัท ถือว่าเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา^{๑๙} ด้วยเพราะพระสงฆ์สาวกส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกต้อง ปฏิบัติสมควรเป็นผู้ควรแก่การคำนับ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การกราบไหว้ เป็นเพื่อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก^{๒๐} มีปณิธานในการเผยแผ่ และไม่เพียงแต่ท่านจะอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนเท่านั้น ท่านยังสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมด้วย นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงการประกาศพระพุทธศาสนา^{๒๑} โดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้งถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดแรกที่ทรงส่งให้ไปประกาศพรหมจรรย์ว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป” จากพระพุทธพจน์นี้เป็นเครื่องชี้ชัดว่า บทบาทสำคัญของการสื่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเป็นหลักการและนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของเหล่าพุทธสาวกจนตราเป็นปัจจุบันนี้ ทั้งนี้ ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์ โดยหลักการก็คือให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ ๓ ประการคือ^{๒๒}

(๑) ญาณภูมิมีกัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์ในชาตินี้

^{๑๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์), หน้า ๔๕๙.

^{๑๗} สุชีพ ปุญญานุภาพ, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓.

^{๑๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐-๕๑.

^{๑๙} เสถียร พันธรังษี, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร: ผดุงวิทยาการพิมพ์. ๒๕๑๖), หน้า ๑๑.

^{๒๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๔/๖๖.

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๐.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

(๒) สัมปรายิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์ในชาติหน้า

(๓) ปรมัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์อย่างยิ่ง

ประโยชน์ ๓ ประการกล่าวคือ ผลตอบสนองได้รับสืบมาจากพฤติกรรมที่ประกอบไปด้วย กุศลกรรม ที่พระพุทธศาสนาถือเป็นหลักสำคัญ เพราะก่อให้เกิดผลเป็นความสุข ความมั่งคั่งบริบูรณ์ ความไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ และจุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิตที่ถือเป็นสุขที่สงบเย็นเป็นชีวิตที่อยู่ จบพรหมจรรย์สิ้นทุกข์ทั้งปวง การที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ให้เกิดเป็นประโยชน์แก่มหาชน คือ เกิดเป็นความสุขนั้นทรงหมายเอาลักษณะสุขที่สืบเนื่องจากการดับทุกข์อาจจำแนกออกเป็น ๓ ประการคือ^{๒๓}

และท่านยังให้ละเอียดไว้ ในหนังสือเรื่อง “วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า” สรุปได้ว่า พระสงฆ์นักเผยแผ่ต้องมีองค์ประกอบส่วนตัว ดังนี้

(๑) คุณสมบัติของผู้สอน พระพุทธเจ้าประกอบด้วยคุณสมบัติของผู้สอนทั้ง บุคลิก ภายนอก และบุคลิกภายใน ดังนี้

ก. บุคลิกภาพภายนอก

ข. คุณธรรม (บุคลิกภายใน)

(๒) หลักทั่วไปในการสอน

(๓) ลีลาการสอน พระพุทธเจ้าทรงมีลีลาในการสอน สรุปได้ ดังนี้^{๒๔}

ในพระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร หรือองค์คุณของความเป็น กัลยาณมิตร ๗ ประการ ไว้ว่า

(๑) เป็นที่รักเป็นที่พอใจ

(๒) เป็นที่เคารพ

(๓) เป็นที่ยกย่อง

(๔) เป็นนักพูด

(๕) เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ

(๖) เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้

(๗) ไม่ชักนำในอฐานะ^{๒๕}

นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า พระพุทธศาสนายังมีรูปแบบในการ สอนหรือวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่นำ สังเกตหรือพบอยู่บ่อยๆ ซึ่งได้แก่รูปแบบต่อไปนี้

(๑) รูปแบบแบบสากัจฉาหรือสนทนา เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะ เมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้นยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนายังไม่รู้ ไม่เข้าใจในหลักธรรมในการ

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุง**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๕.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธวิธีการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๗๕.

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: โอเอ็นจี การพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

สนทนา พระพุทธเจ้ามักเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและเสื่อมใสศรัทธาในที่สุดแม้ในหมู่พระสาวกพระองค์ก็ใช้วิธีไม่น้อย เช่น ในปฐมปัจจุโรหณีสูตรการสนทนาระหว่างพระพุทธเจ้ากับพราหมณ์ชานูโสณิ ถึงเรื่องวิธี การอาบน้ำลอยบาป ครั้นจบการสนทนาแล้ว ชาณุโสณิพราหมณ์ได้ประกาศตนเป็นอุบาสกเข้าถึงพระรัตนตรัย

(๒) รูปแบบการบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ทรงใช้ ในการแสดงธรรมหรือที่ประชุมใหญ่ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์เป็นจำนวนมากและส่วนมากมี พื้นฐานความรู้ ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธี บรรยายอันเป็นแบบกว้างๆ ได้ ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์ บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์ แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุมนั้น แต่ละคนรู้สึกว่า พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเอง โดยเฉพาะเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า

(๓) รูปแบบแบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้นนอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่างๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่นบ้างก็ มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตนบ้างก็ มาถามเพื่อลองภูมิบ้างก็ เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จนหรือให้ ได้รับความอับอายในการตอบพระพุทธองค์ ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม

(๔) รูปแบบการวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรกพระสงฆ์ หรือประชาชนเล่าลือโพนทะนาตีเตียนกันอยู่มีผู้นำความมาราบทูลพระพุทธเจ้าพระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิดเมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็ทรงตำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤตินี้ไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น ต่อจากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ในการสอนแบบนี้ฟังสังเกตว่า พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท โดยความเห็นชอบของสงฆ์ซึ่งบาลี ใช้คำว่า “สงฆสมุจฺจตฺตย” แปลว่า “เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์” หมายความว่าทรงบัญญัติ โดยชี้แจงให้เห็น แล้วว่าถ้าไม่รับจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อรับจะมี ผลดีอย่างไรจนสงฆ์รับคำของพระองค์ว่า “ดี แล้ว” ไม่ทรงบังคับเอาโดยพลการ

นอกจากนี้ พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^{๒๖} กล่าวถึง นโยบายซึ่งเป็นวิธีการเผยแผ่ธรรมหรือกลยุทธ์การดำเนินการประกาศธรรมที่สำคัญของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่สำคัญ มี ๕ ข้อได้แก่

(๑) การตักปลานอกบ้าน หมายถึง การทำงานเชิงรุก

(๒) ประสานสิบทิศ หมายถึง การสร้างเครือข่าย

^{๒๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ธรรมประกาศนโยบาย**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=๕๓๘๙๗๐๕๗๒&Ntype=๙> [๗ กันยายน ๒๕๕๕].

(๓) ผูกมิตรทั่วหล้า หมายถึง การประสานสามัคคี

(๔) บริหารปัญญา หมายถึง การพัฒนาศักยภาพเองอยู่เสมอ

(๕) สาลิกาป้อนเหยื่อ หมายถึง การนำธรรมให้เข้าถึงจิตใจของชาวบ้าน

วิธีการเผยแผ่ธรรมหรือกลยุทธ์การดำเนินการประกาศธรรมอันเป็นไปเพื่อการบูรณาการภาคสังคัมให้เกิดการทำงานร่วมกันซึ่งมีจุดมุ่งหมายไปที่ความสงบ เรียบร้อย ความสามัคคีและเกิดปัญญาในการแก้ปัญหาตนเองและปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นโดยอาศัยธรรมของพระพุทธเจ้า เพราะนักเผยแผ่มีจุดแข็งจุดอ่อน ถ้าจะวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน จะมีอยู่สี่ประเด็นที่เอามาใช้วิเคราะห์เสมอ ก็คือสี่ ส. คำนี้ไปใช้ในระบบการศึกษาของชาติ คือการสอนโรงเรียนทั่วประเทศ ใช้ตรงนี้เป็นจุดวิเคราะห์ เรียกว่า ทฤษฎีสี่ ส^{๒๗} อันเป็นหลักการที่เรียกว่า สีสากการเทศนาธรรม หมายถึง การสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้ง ที่ประกอบด้วยคุณลักษณะ ๔ ประการ ได้แก่

(๑) สันทสสนา คือ ชี้แจงเรื่องที่ทรงสอนให้เห็นชัดเป็นการแยกแยะ อธิบาย และแสดงเหตุผลให้ชัดเจนจนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดังได้เห็นกับตา

(๒) สมทาปนา คือ ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เป็นการสอนให้เห็นว่าสิ่งใดควรปฏิบัติก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่าและเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝน จนยอมรับและนำไปปฏิบัติ

(๓) สมุตเตชนา คือ เร้าใจให้อาจหาญแก่งกล้า เป็นการปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะมีกำลังใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้

(๔) สัมปหังสนา คือ ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงเป็นการการบำรุงจิตให้ชุ่มชื่นเบิกบานเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและเบิกบานใจ^{๒๘}

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ได้กล่าวถึงการเผยแผ่^{๒๙} คือการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ย้ำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัติ นั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลก

ในส่วนขององค์ประกอบของสารตามแนวทางแห่งพุทธะนั้น มี หลักสำคัญที่ต้องศึกษาอยู่ ๕ หลักใหญ่ๆ ดังนี้

(๑) สัจจะ ได้แก่เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้นต้องเป็นเรื่องจริงเสนอหรือส่งสารตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน

^{๒๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *บรรยายในการฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article [๗ กันยายน ๒๕๕๕].

^{๒๘} ที.ส. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑

^{๒๙} พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), *คม ชัด ลึก เล่ม ๒*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสียงเขียน, ๒๕๕๑), หน้า ๔๑.

(๒) ตถตา เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริง ไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้ม ไม่ใส่สี หรือใส่ใจ

(๓) กาละ เรื่องที่เสนอนั้น ต้องเหมาะสมกับกาลเวลา

(๔) ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้นเป็นเรื่องที่คนชอบ หรือเสนอโดยวิธี ที่ผู้รับสารชื่นชอบ

(๕) อัถละ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๓๐}

คำว่า“เผยแผ่” และเผยแพร์ คูณวิเศษอาจมีความหมายคล้ายเคียงกัน แต่ในทางพระพุทธศาสนา การใช้คำทั้งสองมีหลักในการใช้...เป็นต้นว่า

สรุปได้ว่าความหมายทั่วไปของการเผยแผ่ คือพุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแพร์พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนา และความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแพร์ศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตนตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแพร์ศาสนามีคำที่ใช้อยู่ ๒ คำ คือ คำว่า“เผยแพร์” และ“เผยแผ่” มีผู้อธิบายคำว่า “เผยแพร์” เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะแห่งการจงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้นๆ ส่วนคำว่า เผยแผ่ หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่เป็นที่รังเกียจการเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วย และแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน ในการเผยแพร์หรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถ้ากระทำโดยคฤหัสถ์ นิยมใช้คำว่า เผยแพร์ แต่ถ้าเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรหรือพระสงฆ์ จะใช้คำว่า เผยแผ่

^{๓๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๕๘.

ตารางที่ ๒.๕ ความหมายทั่วไปของการเผยแผ่

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๒, หน้า ๔๕๙)	การเผยแผ่หมายถึงการทำให้ขยายออกไป
สุชีพ ปุญญานุภาพ (๒๕๒๔, หน้า ๑๓)	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งสมัยพุทธกาลนั้นได้ทำกันหลายรูปแบบ
เสถียร พันธังสี (๒๕๑๖, หน้า ๑๑)	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญเพราะท่านเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา
พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๔๘, หน้า ๑๑๐)	ปณิธานในการเผยแผ่ และไม่เพียงแต่ท่านจะอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนเท่านั้น ท่านยังสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมด้วย
พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) (๒๕๕๑, หน้า ๔๑)	การสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ

๒.๒.๒ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น มีเทคนิคและวิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรมหรือวิธีการอยู่ ๖ วิธีคือ^{๓๑}

๑. โดยการยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ
๒. โดยวิธีอุปมาเปรียบเทียบ
๓. โดยยกพุทธศาสนสุภาษิตสุภาษิตปรัชญาคำคมโคลงบทประพันธ์ เป็นต้น
๔. โดยการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในสถานการณ์ต่างๆ
๕. โดยยกบุคคลตัวอย่างประกอบ
๖. โดยการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

นอกจากนั้น ยังพบปัญหาและอุปสรรคในกาเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทยแบ่งได้ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ปัญหาและอุปสรรคด้านพระสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่ธรรมะเช่นการขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะอย่างแท้จริงโดยเฉพาะในเขตชนบท

^{๓๑} พระวุฒิกธกร วุฒิกธกร (พรมพิมพ์), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาภรรณูณี (ประยูร ธมมจิตโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕.

๒. ปัญหาและอุปสรรคด้านรูปแบบการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่ธรรมะปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายธรรมะภาคทฤษฎีเป็นหลักแต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมทำให้การเผยแพร่เข้าไม่ถึงจิตใจผู้ฟังอย่างแท้จริง

๓. ปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการหรือกลวิธีการเผยแพร่ เช่น ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟังหรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแพร่ นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้สื่อดิจิทัลก่อนนำมาทั้งหมดทั้งสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่จึงมุ่งเน้นให้แต่สื่อบุคคลเป็นหลักทำให้การเผยแพร่ธรรมะทำได้ในขอบเขตจำกัด

๔. ปัญหาและอุปสรรคด้านประชาชนผู้รับฟังธรรมะ เช่น ประชาชนขาดความรู้พื้นฐานทางศีลธรรมการศึกษาทุกระดับไม่เน้นธรรมะหรือศีลธรรมนอกจากนี้สภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วความเจริญและวัฒนธรรมแบบตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาสู่ประเทศไทยสภาพแวดล้อมในสังคมเช่นนี้ไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนสนใจธรรมะโดยเฉพาะเยาวชนหรือกลุ่มวัยรุ่นไม่ค่อยให้ความสนใจนัก

๕. ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ธรรมะ เช่น พระสงฆ์และสถาบันยังไม่มีกรวิจัยประเมินผลในการเผยแพร่ธรรมะเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบันหรือพื้นฐานของผู้ฟังแต่ละกลุ่มเป้าหมายและสถาบันสงฆ์ยังมีการประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อมวลชนในการเผยแพร่ธรรมะในปริมาณที่น้อยมากและขาดการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย^{๓๒}

๑) รูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทย

พระสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นบริษัทเดียวที่มีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนาย่อมต้องศึกษาให้เข้าใจถึงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาคือการนำธรรมะไปสู่ประชาชนเพื่อให้เขาเหล่านั้นปฏิบัติเป็นสัมมาปฏิบัติอันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยทั่วไปพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้เรียกว่า “พระนักเทศน์, พระนักเผยแพร่, พระธรรมจาริก” ซึ่งตรงกับภาษาบาลีว่า “ธมมกถิกโก” โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้รูปแบบและวิธีการเทศนาก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกและเป็นที่ยอมรับของประชาชนดั่งนั้นแล้วจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาควรเรียนรู้หลักการเทศน์ที่ถูกต้อง (The principle of sermon) ดังนี้

๑. ความหมายของการเทศน์

คำว่า “ การเทศน์ ” หมายถึงการยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงเพื่อสั่งสอนประชาชนให้รู้และเข้าใจจะได้ละชั่วทำดีมีสวรรค์และนิพพานเป็นจุดหมายของชีวิต^{๓๓} ฉะนั้น ความหมายของนักเทศน์หมายถึงผู้เชี่ยวชาญในการแสดงธรรมสามารถยกหลักธรรมขึ้นอธิบายได้อย่างแจ่มแจ้งเป็นที่ประทับใจ

^{๓๒} ปันนิตดา นพพานวัน, “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๓), หน้า ๑๓.

^{๓๓} เสนาะ ผดุงฉัตร, วาทศาสตร์ศิลปะเพื่อการพูด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖.

ของท่านผู้สวดรับฟังทำให้ผู้ฟังมีจิตเลื่อมใสในคำสอนและจดจำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนากายวาจา และใจให้บริสุทธิ์สะอาดปราศจากความชั่วร้าย

นักเทศน์หมายถึงพระผู้นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปแสดงให้ผู้ฟังได้รู้และเข้าใจโดยผู้ฟังเหล่านั้นสามารถปฏิบัติให้บรรลุผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ^{๓๔}

๒. ประเภทของนักเทศน์

โดยปกติจะแบ่งพระนักเทศน์ออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้^{๓๕}

๑) นักเทศน์ปฏิญาณไม่อ่านคัมภีร์หรือนักเทศน์ปากเปล่าคือนักเทศน์แบบไม่อ่านหนังสือ แต่ถือหนังสือเทศน์เป็นคัมภีร์ประคองไว้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ การเทศน์แบบนี้เป็นการแสดงถึงความสามารถของนักเทศน์ที่มีไหวพริบปฏิญาณความเฉลียวฉลาดในการแสดงธรรมะนักเทศน์แบบนี้ต้องมีความรู้และได้รับการฝึกฝนตนเองมาเป็นอย่างดี

๒) นักเทศน์อ่านคัมภีร์หมายถึงการเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้แล้ว เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วไม่ว่าจะเป็นการเทศน์แบบใดก็ตามก็มีแนวทางการพรรณนาความเพียง ๒ ลักษณะคือ

(๑) บุคคลาธิษฐานเทศนาพรรณนาโดยยกบุคคลเป็นที่ตั้งเช่นยกเรื่องนิทานหรือยกเหตุการณ์มาเล่าประกอบ

(๒) ธรรมาธิษฐานเทศนาพรรณนาความโดยเน้นหลักธรรมเป็นที่ตั้งอธิบายให้เห็นอาการของธรรมะส่วนใหญ่จะใช้ภาษาที่เป็นนามธรรมไม่ยกนิทานไม่ยกเหตุการณ์ไม่ยกบุคคลมาเป็นตัวอย่างเทศนาจะไม่เป็นยาขมแต่จะเป็นที่นิยมชมชอบเพราะนิทานจะช่วยในการขยายธรรมจะเป็นเทศนาที่เข้าใจง่ายฟังง่ายและง่ายต่อการจดจำนำไปประพฤติปฏิบัติจัดเป็นเทศนาที่ยอดนิยมที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำมาแสดงมากที่สุด

๓. วัตถุประสงค์ของการเทศน์

การเทศน์แต่ละครั้งผู้เทศน์ต้องตั้งเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายไว้จะให้ธรรมะอะไรแก่ผู้ฟัง แต่เป้าหมายสูงสุดของเทศน์ชั้นสูงสุดคือวิมุตติหมายถึงความหลุดพ้นจากกิเลสจนถึงมรรค ผลนิพพานแต่การเทศน์จนถึงวิมุตตินั้นเป็นเรื่องยากทั้งผู้เทศน์และผู้ฟังแต่ถึงอย่างไรแล้วผู้เทศน์ก็ต้องใช้ความสามารถในการเทศน์อย่างจริงจั่งรู้จิตใจของผู้ฟังว่าเขาต้องการฟังอย่างไรผู้ฟังก็ควรมีอุปนิสัยในการฟังเพื่อถึงวิมุตติเมื่อกระทำได้เช่นนี้แม้จะไม่ถึงวิมุตติตามพุทธประสงค์แต่ผู้เทศน์ก็ต้องนึกไว้ทุกครั้งที่เทศน์ว่าวิมุตติคือจุดหมายของการเทศน์เพราะวิมุตติมีใช้มีอย่างเดียวแต่มีถึง ๕ อย่างคือ

๑. วิกขัมภนนิโรธ (วิกขัมภนวิมุตติ) ดับหรือพ้นจากกิเลสด้วยการข่มไว้เช่นการดับกิเลสของท่านผู้บำเพ็ญฌานถึงปฐมฌานย่อมข่มนิรวณไว้ได้ตลอดเวลาที่อยู่ในฌานนั้น

๒. ตทังคนิโรธ (ตทังควิมุตติ) ดับด้วยองค์นั้นๆ คือดับกิเลสด้วยธรรมที่เป็นคู่ปรับหรือธรรมตรงกันข้ามเช่นดับสักกายทิฏฐิด้วยความรู้ที่กำหนดแยกรูปนามออกได้เป็นการดับชั่วคราวกิเลสยังเกิดขึ้นได้อีก

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๔.

^{๓๕} พระมหาสหัส ฐิตสาโร, ธรรมนิเทศ, หน้า ๑๐๕.

๓. สมุจเฉทนิโรธ (สมุจเฉทวิมุตติ) คือดับด้วยตัดขาดคือดับกิเลสสิ้นเด็ดขาดด้วยโลกุตตรมรรคกิเลสย่อมไม่เกิดขึ้นอีก

๔. ปฏิปัสสัทธินิโรธ (ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ) คือดับด้วยสงบระงับหมายถึงอาศัยโลกุตตรมรรคดับกิเลสเด็ดขาดไปแล้วบรรลุโลกุตตรผลกิเลสเป็นอันสงบระงับไปหมดแล้วไม่ต้องขวนขวายเพื่อดับในขณะแห่งผลนั้นชื่อว่าปฏิปัสสัทธินิโรธ

๕. นิสสรณนิโรธ (นิสสรณวิมุตติ) ดับด้วยความปลอดโปร่งคือดับกิเลสสิ้นเชิงดำรงอยู่ในภาวะที่กิเลสดับแล้วนั้นยังยืนตลอดไปภาวนานั้นชื่อว่านิสสรณนิโรธคืออมตธาตุได้แก่นิพพาน^{๓๖}

๔. จุดมุ่งหมายของการเทศน์

ในการเทศน์ทุกครั้งนักเทศน์ทุกคนจะต้องวางจุดมุ่งหมายของการเทศน์ไว้ ๒ ชั้นคือ^{๓๗}

๑. จุดหมายชั้นสูงสุดได้แก่วิมุตติคือเทศน์ให้ผู้ฟังเข้าถึงวิมุตติหลุดพ้นจากกิเลสจนบรรลุมรรคผลนิพพาน

๒. จุดหมายชั้นต่ำลงมาคือให้ผู้ฟังได้อานิสงส์การฟังธรรมอย่างน้อย ๕ ประการคือ

๒.๑ อสสุตฺตฺสูณนติ คือได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๒.๒ สุตฺตฺปริโยทเปตติ คือเข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว

๒.๒ กงฺขวิหนตติ คือแก้กลัวกลัวในเรื่องที่ได้ฟังแล้ว

๒.๔ ทิฏฐิอุชฺชโรตติ คือไม่เป็นโรคภัยแรง

๒.๕ จิตตมสฺสสปีทติ คือเป็นผู้มีมิตร

๕. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเทศน์

เรื่องที่นักเทศน์จะต้องรู้นั้นมีอยู่มากมายแต่สำหรับเรื่องที่มีความจำเป็นที่จะต้องรู้ก่อนในเบื้องต้นมีอยู่ด้วยกันอย่างน้อย ๕ เรื่องคือ^{๓๘}

๑. เรื่องการเทศนา

๒. จรรยานักเทศน์

๓. การสังเกตบุคคล

๔. ประเมินผลเทศนา

๕. รู้คุณค่าสมาธิ

๖. หลักการเทศนาสำหรับนักเทศน์

นักเทศน์ชั้นแนวหน้าท่านถือหลักว่า “ก่อนจะเทศน์ต้องเตรียมถ้าไม่เตรียมก็เสียเหลี่ยมนักเทศน์” การเตรียมตัวของการเป็นนักเทศน์ที่ดีนั้นจะต้องเตรียมสิ่งที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้

^{๓๖} เสนาะ ผดุงฉัตร, วาทศาสตร์ศิลปะเพื่อการพูด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖๔.

^{๓๗} อ. ปณฺจก. (ไทย) ๒๒/๒๒๑/๓๖๓.

^{๓๘} พระโสภณธรรมวาที (บุญมา อาคมบุญโญ), ความรู้พื้นฐานการเทศน์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิลปสยามบรรจุกัณฑ์และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐.

๑. เตรียมตัวคือ เรียนรู้วิชาการต่างๆ ให้ถูกต้องตามขั้นตอนของจรรยาหรือศาสนพิธี ที่เกี่ยวกับการเทศน์

๒. เตรียมใจคือ ควบคุมใจให้มีสมาธิมีใจปลอดโปร่งสร้างความเชื่อมั่นไม่หวั่นไหว กังวลพรรณนาว่าในใจไปเป็นตอนๆ

๓. เตรียมวิจัยผู้ฟังคือ รู้ลักษณะคนฟังและเลือกวิธีการเทศนาให้เหมาะสมกับคนฟัง เหมือนกับการบ่อน้ำว่าจะบ่อน้ำลึกหรือตื้นต้องดูขนาดปากของผู้ที่จะทานเสียก่อน

๔. เตรียมหลักการเทศน์คือ ถ้าต้องการให้เทศนางามในเบื้องต้นในท่ามกลางและในที่สุดก็ต้องอธิบายตามพุทธวิธี ๔ ส. คือ^{๓๙}

ส.๑ สันทัสสนา คือเทศน์ได้แจ่มแจ้ง

ส.๒ สมาทปนา คือเทศน์ได้ตั้งใจ

ส.๓ สมุตเตชนา คือเทศน์ปลุกให้กล้า

ส.๔ สัมปหังสนา คือเทศน์ให้รู้เรื่อง^{๔๐}

หลักการเทศน์แบบ ๔ ส. มีความหมายดังนี้

๑. สันทัสสนาคือ เทศน์ได้แจ่มแจ้งสอนได้แจ่มแจ้งดูจเห็นด้วยตาของตนเองเช่นการ สอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนได้แจ่มแจ้งชัดเจนเห็นภาพพจน์ปรากฏเป็นรูปธรรมจนได้รับคำชื่นชม นิยมยกย่องว่าเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งเหลือเกิน

“เหมือนจับภาชนะที่คว่ำให้หงาย

เหมือนเปิดของที่ปิดอยู่

เหมือนการจุดประทีปในที่มืด

เหมือนการชี้ทางแก่ผู้หลงทาง”

๒. สมาทปนาคือ เทศน์ได้ตั้งใจสอนให้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนายึดมั่นในหลัก ศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงามและเชื่อมั่นในหลักกรรม

๓. สมุตเตชนาคือ เทศน์ปลุกให้กล้าสอนให้มีความพยายามในการปฏิบัติตาม หลักกรรมและศาสนพิธีโดยเฉพาะมีการนำการบริหารจิตและการเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔. สัมปหังสนาคือ เทศน์ให้รู้เรื่องสอนสนุกด้วยลีลาพรรณาร่าเร้าทำให้ผู้ฟังรักที่จะ เรียนรู้เรื่องพระพุทธศาสนาต่อไปซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดชีวิตไม่คิด ล้มเลิกการเรียนรู้พระพุทธศาสนา^{๔๑}

๒) วิธีการเทศนา

จุดสำคัญของการเทศน์อยู่ที่การนำเสนอจะนำเสนออย่างไรจึงจะเร้าใจผู้ฟังเป็นเรื่อง สำคัญที่นักเทศน์ควรเรียนรู้ซึ่งมีการแนะนำไว้ว่า

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๔๕.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

“ขึ้นต้นให้ตื่นเต้น
 ตอนกลางให้กลมกลืน
 สรุปลงให้จับใจ”^{๔๒}

จะใช้วิธีไหนนักเทศน์เลือกใช้ได้ตามถนัดแต่ต้องเหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคลและในการเทศน์นั้นท่านได้วางโครงไว้ ๓ ตอน คือ

๑. อุเทศคือส่วนของหัวข้อเทศนาซึ่งประกอบด้วยการเริ่มเรื่องการปลุกใจให้คนสนใจ ฟังธรรมและการนำใจความเทศนาเข้าหาเนื้อเทศต่อไปซึ่งมีลำดับความดังนี้

- นะโม ๕ ชั้น
- อุเทศคาถา
- อารัมภบท
- เชื่อมความทั้งหมดเข้าสู่เนื้อเทศ

๒. เนื้อเทศคือตอนจำแนกแจกความอธิบายขยายความให้ไพเราะเหมาะเจาะหมดจดได้รสได้สาระได้ธรรมะแจ่มแจ้งมีองค์ประกอบในการนิเทศดังนี้

- รุ้ญยภาชิต
- คิดตีความหมาย
- กระจายประเด็น
- มีลูกเล่นลูกฮา
- สารกเหตุการ์ณ
- มินิทานสาธิต
- ใส่ภาชิตคำสอน
- แทรกกาพย์กลอนที่กินใจ

๓. ปฏินิเทศคือ ตอนสรุปใจความได้แก่การเก็บเนื้อความที่อธิบายบรรยายมาฝากไว้ให้คิดก่อนจะจบมีลำดับความดังนี้

- สรุปใจความ
- ตามด้วยบทให้พร
- บทตอนเอวัง

สรุปได้ว่า การเผยแผ่หลักพระพุทธธรรม หรือการปลุกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น ถือเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์สาวกของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ปัจจุบันนี้ “พระสงฆ์” ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่อบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนในฐานะ “พระนักเผยแผ่” ที่มีศิลปะในการถ่ายทอดพระพุทธธรรมอย่างมีประสิทธิภาพนั้น มีค่อนข้างจำกัด และไม่เพียงพอต่อความต้องการของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีปริมาณและคุณภาพเพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันนี้มีรูปแบบและวิธีการที่คล้ายคลึงกัน เน้นการเทศน์

^{๔๒} อ่างแล้ว, หน้า ๑๔.

หรือสนทนาธรรมเป็นหลัก และประยุกต์เอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันมาประยุกต์ใช้ในการเทศน์ให้ประชาชนได้สนใจมากยิ่งขึ้นและเข้าใจเนื้อหาสาระในการเทศน์นั้นให้มากยิ่งขึ้นด้วย

ตารางที่ ๒.๖ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
พระวุฒิกโรจน์ วุฒิกโรจน์ (พรมพิมพ์) (๒๕๔๓, หน้า ๑๕)	<ol style="list-style-type: none"> ๑. โดยการยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ ๒. โดยวิธีอุปมาเปรียบเทียบ ๓. โดยยกพุทธศาสนสุภาษิตสุภาษิตปรัชญาคำคมโคลงบทประพันธ์ เป็นต้น ๔. โดยการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในสถานการณ์ต่างๆ ๕. โดยยกบุคคลตัวอย่างประกอบ ๖. โดยการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน
ปิ่นนิตดา นพพานวัน (๒๕๓๓, หน้า ๑๓)	<ol style="list-style-type: none"> ๑. ปัญหาและอุปสรรคด้านพระสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่ธรรมะ ๒. ปัญหาและอุปสรรคด้านรูปแบบการสื่อสาร ๓. ปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการหรือกลวิธีการเผยแผ่ ๔. ปัญหาและอุปสรรคด้านประชาชนผู้รับฟังธรรมะ ๕. ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ
เสนาะ ผดุงฉัตร (๒๕๔๐, หน้า ๒๖)	พระผู้นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปแสดงให้ผู้ฟังได้รู้และเข้าใจโดยผู้ฟังเหล่านั้นสามารถปฏิบัติให้บรรลุผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ
พระมหาสหัส ฐิตสาโร (๒๕๔๙, หน้า ๑๐๕)	<ol style="list-style-type: none"> ๑. นักเทศน์ปฏิภาณไม่อ่านคัมภีร์หรือนักเทศน์ปากเปล่า ๒. นักเทศน์อ่านคัมภีร์หมายถึงการเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้
พระโสภณธรรมวาที (บุญมา อาคมบุญโญ) (๒๕๔๖, หน้า ๑๐)	<p>เรื่องที่นักเทศน์จะต้องรู้อย่างน้อย ๕ เรื่องคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. เรื่องการเทศนา ๒. จรรยานักเทศน์ ๓. การสังเกตบุคคล ๔. ประเมินผลเทศนา ๕. รู้คุณค่าสมาธิ
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๑, หน้า ๔๕)	<ol style="list-style-type: none"> ส.๑ สันทิสสนา คือเทศน์ได้แจ่มแจ้ง ส.๒ สมာทปนา คือเทศน์ได้ตั้งใจ ส.๓ สมุตเตชนา คือเทศน์ปลุกให้กล้า ส.๔ สัมปหังสนา คือเทศน์ให้รู้เรื่อง

๒.๓.๓ กระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามทฤษฎี SMCR

จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารของเบอร์โล สามารถนำมาศึกษากระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้าได้ ดังนี้

ในการศึกษากระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้านั้นพบว่า มีปัจจัยสำคัญที่เป็นองค์ประกอบของการสื่อสาร ๔ ส่วนคือ ผู้ส่งสาร คือ พระพุทธเจ้า สาร คือ พระธรรม สื่อ คือ บุคคล, ธรรมชาติ, กลวิธี และผู้รับสาร คือ พุทธบริษัท ๔ และองค์ประกอบของการสื่อสารทั้ง ๔ ส่วนนี้ จะทำให้เกิดปฏิกริยาอีกอย่างหนึ่งตามมา เรียกว่า “การตอบสนอง”

๑. **ผู้ส่งสาร/พระพุทธเจ้า** คือ ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบด้วยพระองค์เองซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการกำเนิดสาร คือ ธรรมะ เพราะการตรัสรู้นั้นเป็นการค้นพบพระธรรม คือ อริยสัจ ๔ เป็นต้น แล้วทรงเผยแผ่ธรรมที่ได้บรรลุนี้ให้แก่เวไนยสัตว์ได้รู้ได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติ

ลักษณะและคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่ดี

ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาถือว่าผู้เผยแผ่หรือผู้ส่งสารกับผู้ฟังหรือผู้รับสารนั้นมีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตร ดังนั้น ผู้ส่งสารที่ดีจึงควรมีลักษณะคุณสมบัติ ซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร ๗ ดังนี้^{๔๓}

๑) ปิโย น่ารัก คือเข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเองชวนให้ผู้ฟังอยากสนทนาซักถาม

๒) ครุ นำเคารพคือมีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะชวนให้เกิดความอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้อย่างปลอดภัย

๓) ภาวนีโย นำเจริญใจ คือมีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่ยกย่องนำเอาอย่างทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาได้

๔) วัตตา รู้จักพูดชี้แจงเผยแผ่ให้ได้ผล โดยอาจจะเลือกใช้วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่างๆ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจได้

๕) วจนักขโม อดทนต่อถ้อยคำคือ พร้อมที่จะรับฟังคำไต่ถาม คำล่วงเกินตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆอดทนได้ไม่เบือนหน้าไม่เสียอารมณ์แม้บางครั้ง อาจถูกต่อต้านจากลัทธิภายนอกมาขัดขวางต่องานเผยแผ่ธรรม

๖) คัมภีรญจะ กถังกัตตา สามารถอธิบายหลักธรรมที่ลึกซึ้งให้ผู้ฟังเข้าใจได้นักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีความรู้ในศาสตร์หลายๆ อย่างและต้องฉลาดในการเลือกใช้วิธีเผยแผ่แบบต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟังเพื่อให้เกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตามได้

๗) โนจัญฐานานิโยชะเย ไม่ชักนำผู้ฟังให้เดินผิดทางไปจากพุทธดำรัส แต่ต้องรู้จัก ชักจูงแนะนำในทางที่ถูกต้อง

นอกจากนี้ ผู้ส่งสารที่ดีจำต้องประกอบด้วยสัปปุริสธรรม ๗ ประการ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในสัสตกนิบาต อังคุตตรนิกาย คือ^{๔๔}

^{๔๓} อจ.สตตก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

^{๔๔} อจ.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๑๔.

๑) ัมมัญญาตา รู้ธรรมะคือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน

๒) อัตถัญญาตา รู้จักเนื้อหาสาระความหมายความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร ที่แน่นอนชัดเจน

๓) อัตตัญญาตา รู้จักตนเอง รู้ว่าตนคือใคร มีความพร้อมหรือไม่พร้อมอย่างไร การรู้จักตนเองเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้วจะนำไปสู่การยอมรับตนแล้วจะเปิดเผยตน สามารถสื่อสารภายในตนได้อย่างดียิ่ง ผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนได้ดีจะเป็นคนที่สามารถรับรู้วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิจารณ์ญาณที่สุขุมรอบคอบ มีเหตุมีผล ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๔) มัตตัญญาตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไปผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอ การรู้จักประมาณในการสื่อสารคือไม่ส่งสารซ้ำซากมากเกินไปหรือน้อยเกินไป จึงเป็นคุณสมบัติประการสำคัญอีกประการหนึ่งของผู้ส่งสาร

๕) กาลัญญาตา รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสารแม้ว่าจะเป็นการสื่อสารภายในตน การสื่อสารระหว่างบุคคลหรือการสื่อสารมวลชนย่อมมีประสิทธิภาพลดลง

๖) ปริสัจญญาตา รู้จักชุมชน รู้จักสังคม ในทางนิเทศศาสตร์เรียกว่ากลุ่มผู้รับสารหรือกลุ่มเป้าหมาย ผู้ส่งสารต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จ ยิ่งรู้จักมากเท่าไร การสื่อสารยิ่งมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเท่านั้นการที่พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น เพราะพระองค์รู้แจ้งแทงตลอดเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมาย จึงทำให้การเผยแผ่พุทธธรรมของพระองค์ประสบความสำเร็จ

๗) ปุคคปโรปรัญญาตา รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ว่าผู้รับสารแต่ละคนแต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง มีจิตอัธยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยแค่ไหนเพียงใด การที่ผู้ส่งสารรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้สามารถแยกแยะ ผู้รับสารได้

๒. สาร / พระธรรม คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้จากการตรัสรู้แล้วทรงเผยแผ่แก่เวไนยสัตว์ได้ศึกษาโดยใช้ วิธีมุขปาฐะ (การท่องจำปากต่อปาก) และได้รวบรวมจารึกสารไว้ในพระไตรปิฎกในภายหลัง

ลักษณะและคุณสมบัติที่ดีของสาร ในทางพระพุทธศาสนานั้นสารที่ดีต้องมาจากจิตที่ฝึกดีแล้วและควรมีองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ^{๔๕}

๑) สัจจะ เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้นต้องเป็นเรื่องจริง เสนอหรือส่งสารตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน

๒) ตถตา เรื่องที่เสนอหรือสารนั้นต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริงไม่คาดเดาไม่แต่งแต้มใส่สีตีไข่

๓) กาละ เรื่องที่เสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลา

๔) ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้นเป็นเรื่องที่คนชอบ เสนอโดยวิธีที่ผู้รับสารชื่นชอบ

^{๔๕} อัง.ติก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๓๙.

๕) อัดละ เรื่องที่เสนอหรือสารนั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

แต่ในบางครั้งบางสถานการณ์ผู้ส่งสารอาจต้องพิจารณาด้วยปัญญาว่า บางเรื่อง อาจไม่เหมาะสมกับเวลาอาจจะไม่เป็นที่ชอบใจของคนบางกลุ่มบางคน แต่เมื่อเสนอเรื่องนั้นไปแล้วเกิดประโยชน์ต่อมหาชน ผู้ส่งสารอาจจะต้องกระทำหรือควรกระทำ

๓. ช่องทางหรือสื่อ คือบุคคล ธรรมชาติและกลวิธี เป็นเครื่องมือและสื่อกลางที่นำสารจากพระพุทธเจ้าไปยังผู้ฟัง (ผู้รับสาร) หรือเรียกว่าช่องทางเดินของสารนั่นเอง ซึ่งทำหน้าที่สำคัญในการเชื่อมโยงสารจากผู้ให้กำเนิดสารไปสู่จุดหมายปลายทางเพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจได้ง่ายและถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร ทั้งนี้ผู้สื่อสารควรเลือกใช้สื่อ ให้เหมาะสมกับผู้รับสารสถานการณ์และสถานที่ด้วย

ลักษณะและคุณสมบัติที่ดีของสื่อ

ถ้าย้อนไปในสมัยพุทธกาลย่อมไม่มีอุปกรณ์การสื่อสาร และอุปกรณ์การสอนชนิดต่างๆ เหมือนในสมัยปัจจุบัน ฉะนั้นหากจะใช้อุปกรณ์ในการสื่อสารเพื่อประกาศพระพุทธศาสนา ก็คงต้องอาศัยวัตถุสิ่งของที่มีอยู่ในธรรมชาติหรือเครื่องมือต่างๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่ ดังนั้นสื่อที่ พระพุทธองค์ทรงใช้ประกอบการสื่อสาร เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อหาธรรมะที่เป็นนามธรรมง่ายขึ้นพระพุทธองค์ทรงใช้ทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของพระพุทธองค์ ซึ่งจัดเป็นประเภทได้ ดังนี้

๑) สื่อบุคคล แยกออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่

(๑) **บุคลิกภาพ** พระพุทธเจ้าทรงมีลักษณะที่สง่างาม ต้องตามมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ ยกตัวอย่างเรื่อง อาชีวกอุปกะได้พบพระผู้มีพระภาคได้ทูลคำนี้แต่ พระผู้มีพระภาคว่า ดูก่อนอาวุโส อินทริย์ของท่านผ่องใสยิ่งนัก ผิวพรรณของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่องดูก่อนอาวุโสท่านบวชอุทิศใคร ? ใครเป็นศาสดาของท่าน ? หรือท่านชอบธรรมของใคร ? เมื่ออุปกาชีวกกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระคาถาตอบอุปกาชีวก ดังนี้

“เราเป็นผู้ครอบงำธรรมทั้งปวง รู้ธรรมทั้งปวง อันค้นหาและทิวฐิติไม่ฉาบทาแล้วในธรรมทั้งปวง ละธรรมเป็นไปในภูมิสามได้หมด พ้นแล้วเพราะความสิ้นไปแห่งค้นหา เราตรัสรู้ยิ่งเองแล้วจะพึงอ้างใครเล่า อาจารย์ของเราไม่มี คนเช่นเราก็ไม่มี บุคคลเสมอเหมือนเราก็ไม่มีในโลกกับทั้งเทวโลก เพราะเราเป็นพระอรหันต์ในโลก เราเป็นศาสดาที่หาศาสดาอื่นยิ่งกว่ามิได้ เราผู้เดียวเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ เราเป็นผู้เอ็นใจ ดับกิเลสได้แล้ว เราจะไปเมืองในแคว้นกาสิ เพื่อประกาศธรรมจักรให้เป็นไป เราจะตีกลองประกาศอมตธรรมในโลกอันมีตเพื่อให้สัตว์ได้ธรรมจักขุ”

ก็สมัยนั้นแล เสลพราหมณ์อาศัยอยู่ในอาปณนิคมเป็นผู้รู้จักไตรเพทพร้อมทั้งคัมภีร์นิพนธ์และคัมภีร์เกตุกะ พร้อมทั้งประเภทอักษร มีคัมภีร์อิติहाสเป็นที่ ๕ เป็นผู้เข้าใจด้วยท เข้าใจไวยากรณ์ ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะและตำราทำนายมหาบุรุษลักษณะ ทั้งบอกมนต์แก่มาณพ ๓๐๐ คนด้วย ก็สมัยนั้นเกษิษยชฎิลเป็นผู้เลื่อมใสในเสลพราหมณ์ยิ่งนักฯ

ครั้นแล้ว เสลพราหมณ์ได้ตรวจดูมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ ในลำดับนั้นแลเสลพราหมณ์ชมเชยพระผู้มีพระภาคเฉพาะพระพักตร์ด้วยคาถาอันสมควรว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์มีพระกายบริบูรณ์ สวยงามประสูติดีแล้วมีพระเนตรงาม มีพระฉวีวรรณดุจทองคำ มีพระเขี้ยวขาวดี มีความเพียร อวัยวะใหญ่หน่อยเหล่านิด มีแก่คนผู้เกิดดีแล้ว อวัยวะใหญ่หน่อยเหล่านั้นทั้งหมดในพระกายของพระองค์เป็นมหาบุรุษลักษณะ พระองค์มีพระ

เนตรแจ่มใส มีพระพักตร์งาม มีกายใหญ่ตรง มีรัศมีรุ่งเรืองอยู่ในท่ามกลางสมณสงฆ์ดังพระอาทิตย์ พระองค์เป็นภิกษุผู้มีพระเนตรงาม มีพระฉวีวรรณงามเปล่งปลั่งดังทองคำ...”

(๒) คุณภาพและคุณธรรม พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ส่งสารที่มีคุณภาพและคุณธรรมมากมาย แต่สรุปลงเพียง ๓ ประการคือ พระปัญญาคุณ พระองค์ทรงมีปัญญารอบรู้โลก พระวิสุทธิคุณทรงเป็นผู้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงและพระกรุณาธิคุณคือพระองค์ทรงประกาศพระศาสนาเพื่อประโยชน์สุขของเทวดาและมนุษย์ทั้งปวง

๒) สิวัดศุอุปกรณ ในสมัยพุทธกาล เทคโนโลยีไม่เจริญอย่างเช่นสมัยนี้ แต่พระพุทธองค์ทรงใช้สื่อที่เป็นธรรมชาติที่อยู่ใกล้ตัวผู้รับสารและเครื่องใช้ต่างๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่เป็นสื่อในการสื่อสาร เช่น ทรงใช้เมล็ดพันธุ์ฝักกาดในการสื่อสารกับนางกิสาคอตมี^{๑๖} นางมีบุตร แต่บุตรตายแล้วด้วยความรักบุตรจึงได้หายารักษา มีคนแนะนำให้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วกราบทูลขอยาวิเศษว่า “ทราบว่ พระองค์ทรงทราบยาเพื่อบุตรของหม่อมฉันหรือ ? พระเจ้าข้า” พระบรมศาสดาทรงมีพุทโธวาทว่า ยานั้นพระองค์มี จะประทานให้ได้แต่ขอให้นางไปหาเมล็ดพันธุ์ฝักกาดมาให้พระองค์สักพายมือหนึ่งก่อน นางกิสาคอตมีได้ฟังก็ตั้งใจคิดว่า ยาอะไร แคเมล็ดพันธุ์ฝักกาดเพียงพายมือเดียวเราต้องรีบไป พอได้มาลูกเราก็จะได้ฟื้นคืนชีวิตละทีนี้ นางกำลังจะลุกเล่นออกไป พระพุทธองค์ก็มีพุทธบรรหารต่อไปว่า เดียวก่อนน้องหญิง จำไว้ด้วยว่า เมล็ดพันธุ์ฝักกาดที่จะมีคุณวิเศษสามารถชุบชีวิตคนตายได้นี้ ต้องได้มาจากเรือนของคนซึ่งไม่เคยมีใครตายเลยในบ้านนั้น ตระกูลนั้น หากผิดข้อกำหนดนี้แล้ว ก็จะไม่สามารถประกอบยาวิเศษนั้นได้ นางกิสาคอตมีนี้ ตั้งแต่เกิดมายังไม่เคยพบคนตายเลย ฟังรับสั่งแล้วก็ยังไม่เข้าใจ รับถวายบังคมพระพุทธเจ้าแล้วก็อุ้มร่างบุตรน้อยเข้าสะเอวออกไปเที่ยวหา เมล็ดพันธุ์ฝักกาดคิดว่าอีกประเดี๋ยวคงจะได้กลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า

ที่บ้าน ก็เรือน ที่นางเวียนเข้าไปขอเมล็ดพันธุ์ฝักกาด ทุกบ้านทุกเรือนก็รับนำ เมล็ดพันธุ์ฝักกาดออกมาให้ด้วยใจเมตตา อยว่ว่าแต่พายมือหนึ่งเลย น้องหญิง สักทะนานหนึ่ง ก็ได้ ถ้าเจ้าจะนำไปทำยาช่วยชีวิตบุตรของเจ้าแต่เมื่อนางถามว่า ในบ้านนี้ เรือนนี้เคยมีคน ในครอบครัวตายบ้างไหม นางก็จะได้รับคำตอบอย่างเดียวกันทั้งนั้นว่า มีครอบครัวไหนบ้าง ในโลกนี้ที่ไม่เคยมีคนตายนางรับเมล็ดพันธุ์ฝักกาดมาแล้วก็ต้องคืนกลับไปทุกบ้าน ทุกเรือน แต่เข้าจนเย็นย่ำค่ำคืน ทั้งเหนียวอ่อนด้วยอุ้มบุตรน้อยเซซังไปตลอด ทั้งหิวกระหายด้วยข้าวน้ำไม่ได้เคยตกลงถึงปากถึงท้องมาเลยตลอดเวลาแต่บุตรนางตาย นางชวนชบสลดลงในชาย ป่าน้ำค้างตกลงพรรมร่วงจึงได้สติฟื้นขึ้นมารำลึกถึงความทั้งหมด แล้วก็กลับได้คิดว่า

“เราคิดว่า มีแต่ลูกของเราเท่านั้นที่ตาย แต่แท้จริง ทุกบ้าน ทุกเรือน เขามีคนตายทั้งนั้น ถ้าจะนับกันแล้ว ในครอบครัวหนึ่งๆ นับชื่อคนตายจะมีมากกว่าคนเป็นด้วยซ้ำ โอเรานี้ช่างเขาจริงหนอ !” นางนึกได้เช่นนั้น ก็รีบไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วก็นั่งอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงทอดพระเนตรนางด้วยพระทัยกรุณาแล้วตรัสถามว่า นางได้เมล็ดพันธุ์ฝักกาดมาแล้วหรือ นางกราบทูลว่า หามิได้ พระเจ้าข้า ทุกบ้านทุกเรือนเคยมีคนตายทั้งสิ้น จึงทรงแสดงธรรมให้นางละความโศกเศร้าว่า ความตายนั้นแล เป็นธรรมยั่งยืนสำหรับสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีใครล่วงพ้นความตายไปได้ นาง

^{๑๖} อ.อ. (ไทย) ๑/๒/๕๐-๕๓.

กีสาคอตมี ฟังพระคาถาจบลง ก็บรรลู่ไสดาปตติผลและได้ทูลขอบรรพชาต่อพระองค์ นางได้เป็นภิกษุณี มีนามว่า กีสาคอตมีเถรี

๓) **สื่อที่เป็นกลวิธี**^{๔๗} วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพอีกประการหนึ่งที่สำคัญที่พระพุทธองค์ใช้ คือ การใช้สื่อที่เป็นกลวิธีในการเผยแพร่ธรรมะ มีหลายวิธีพอสรุปรวมได้ ดังนี้

(๑) แบบสนทนาหรือสากัจฉา ทรงใช้ในการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคลที่ยังไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาให้มาเลื่อมใส ถ้าเลื่อมใส ก็ให้เลื่อมใสยิ่งขึ้น

(๒) แบบบรรยาย เป็นการสื่อสารสาธารณะทรงใช้ในที่ประชุมหมู่ใหญ่ เช่นวันแสดงพระปาฏิโมกข์ ในวันมาฆบูชา เป็นต้น

(๓) แบบตอบปัญหา ในการตอบปัญหาพระพุทธองค์จะทรงแยกประเภทของปัญหาตามลักษณะ

(๔) แบบการยกอุทาหรณ์และการเล่าเรื่องประกอบ การยกตัวอย่าง และการเล่าเรื่องประกอบคำอธิบาย จะช่วยให้เข้าใจได้ง่าย ชัดเจน จำได้ง่าย เห็นจริง เพลิดเพลิน เช่น

ในสมัยหนึ่งพระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภนางลูกสุกรกิน คุณตัวหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนาว่า “ยถาปิ มูเล” เป็นต้น ได้ยินว่า วันหนึ่ง พระศาสดาเสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต ทอดพระเนตรเห็นนางลูกสุกรตัวหนึ่ง จึงได้ทรงทำการแยม (พระโอสถ) ให้ปรากฏ เมื่อพระองค์ทรงทำการแยม (พระโอสถ) อยู่ พระอานนท์เถระได้เห็นมณฑลแห่งทสสโนภาสซึ่งเปล่งออกจากช่องพระโอสถ จึงทูลถามเหตุแห่งการแยม (พระโอสถ) ว่า “พระเจ้าข้า อะไรหนอแลเป็นเหตุ ? อะไรเป็นปัจจัยแห่งการทำการแยมให้ปรากฏ”

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะพระอานนท์นั้นว่า “อานนท์เธอเห็นนางลูกสุกร นั้นไหม ?”

พระอานนท์ “เห็น พระเจ้าข้า”

พระศาสดา “นางลูกสุกรนั้นได้เกิดเป็นแม่ไก่ อยู่ในที่ใกล้โรงฉันแห่งหนึ่งในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า กุสันธะ นางไก่นั้นฟังเสียงประกาศธรรมของภิกษุ ผู้เป็นโยคาวจรรูปหนึ่ง สาธยายวิปัสสนากัมมภูฏานอยู่ จิตจากอตภาพนั้นแล้วได้เกิดในราชตระกูลเป็นราชธิดาพระนามว่า อุพพารี”

ในกาลต่อมา พระนางเสด็จเข้าไปสถานเป็นที่ถ่ายอุจจาระทอดพระเนตรเห็นหมู่หนอนแล้วยังป่วนกสิญญาให้เกิดขึ้นในที่นั้น ได้ปฐมแล้ว พระนางดำรงอยู่ในอตภาพนั้น จนสิ้นอายุจิตจากอตภาพนั้นแล้วเกิดในพรหมโลก

ก็แล พระนางครั้นจิตจากอตภาพนั้นแล้ว สัมสนอยู่ด้วยอำนาจคติจึงเกิดแล้วในกำเนิดสุกรในบัดนี้ เราเห็นเหตุนี้ จึงได้ทำการแยมให้ปรากฏภิกษุทั้งหลายมีพระอานนท์เถระเป็นประมุขสดับเรื่องนั้นแล้วได้ความสังเวชเป็นอันมาก

(๕) แบบเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา คำอุปมาเป็นสื่อที่ทำให้เรื่องราวที่ลึกซึ้งเข้าใจยากให้เข้าใจง่าย มักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมเปรียบให้เห็นในสิ่งเป็นรูปธรรมเช่น เรื่องพระตีสสะ

^{๔๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๔๖-๖๒.

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ชื่อว่าติสสะคิดว่า “ได้ยินว่า พระศาสดาจักปรินิพพาน โดยล่วงไป ๔ เดือน ก็เราเป็นผู้มีราคะยังไม่ไปเฝ้าพระศาสดา เมื่อพระศาสดายังทรงพระชนม์อยู่นั้นแหละ เราควรถือเอาพระอรหันต์ (ให้ได้)” แล้วจึงอยู่ผู้เดียวเท่านั้นในอิริยาบถ ๔ การไปสู่สำนักของภิกษุทั้งหลายหรือการสนทนาปราศรัยกับผู้ใดผู้หนึ่งย่อมไม่มี.

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายกล่าวกะท่านว่า “คุณติสสะเหตุไร? คุณจึงทำอย่างนี้” ท่านไม่ฟัง ถ้อยคำของภิกษุเหล่านั้น ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลความเป็นไปนั้นแต่พระศาสดาแล้ว กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระติสสะเถระไม่มีความรักในพระองค์”

พระศาสดารับสั่งให้ท่านมาแล้ว ตรัสถามว่า “ติสสะเหตุไร? เธอจึงทำอย่างนี้” เมื่อท่านกราบทูลความประสงค์ของตนแล้ว ประทานสาธุการว่า “ดีละ ติสสะ”

แล้วตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ผู้มีความรักในเรา จงเป็นเหมือนติสสะเถิด แม้คนกระทำการบูชาอยู่ด้วยของหอมและระเบียบดอกไม้ เป็นต้น ไม่ชื่อว่าบูชาเลย แต่คนผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมนั้นแหละ ชื่อว่าบูชาเรา”

(๖) แบบทำเป็นตัวอย่าง วิธีสื่อสารที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งคือ การทำเป็นตัวอย่างที่ไม่ต้องกล่าวสอน แต่เป็นการกระทำให้ดูซึ่งการเป็นผู้นำที่ดีก็คือพระจริยาวัตร อันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกตินั่นเอง

(๗) แบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ทุกครั้งที่เกิดปัญหาย่อมมีลักษณะ ที่แตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณคือความสามารถในการประยุกต์หลักการวิธีการและกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสมเป็นเรื่องเฉพาะครั้งเฉพาะคราวไป

โดยสรุปแล้ว สื่อในทางพระพุทธศาสนานั้นจำแนกตามหน้าที่มี ๒ ประเภทคือ สื่อภายในและสื่อสารภายนอก

๑) สื่อภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เรียกว่า **อายตนะภายใน ๖**

๒) สื่อภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะและธรรมารมณ์ เรียกว่า **อายตนะภายนอก ๖** สื่อทั้ง ๒ นี้ จะมีความสมบูรณ์ได้ต้องอาศัย ผัสสะ (ความกระทบระหว่างอายตนะภายในและอายตนะภายนอก) และรับรู้ด้วยวิญญูณ ๖^{๔๘} ซึ่งมีชื่อเรียกตามอายตนะ ดังนี้

(๑) จักขุวิญญูณ	ความรู้แจ้งทางตา
(๒) โสตวิญญูณ	ความรู้แจ้งทางหู
(๓) ชานวิญญูณ	ความรู้แจ้งทางจมูก
(๔) ชิวหาวิญญูณ	ความรู้แจ้งทางลิ้น
(๕) กายวิญญูณ	ความรู้แจ้งทางกาย
(๖) มโนวิญญูณ	ความรู้แจ้งทางใจ

๔. ผู้รับสาร/พุทธสาวก และพุทธบริษัททั้งหลาย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการรับรู้ข่าวสารเรื่องราวของผู้ให้กำเนิดสารและหากสามารถเข้าใจตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารได้อย่างถูกต้องก็จะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองได้และพร้อมที่จะแสดงปฏิกริยาตอบสนองต่อสารนั้น

^{๔๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๔/๒๕๕.

ลักษณะและคุณสมบัติของผู้รับสารที่ดี

ผู้รับสารที่ดีก็ต้องมีความพร้อมในการรับสาร แม้ผู้ส่งสารดี เนื้อหาสาระของสารดี สื่อดี แต่ผู้รับสารไม่พร้อมในการรับสารก็ไม่เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ดังนั้น ในทางพระพุทธศาสนาผู้รับสารที่ดีควรปรับตนให้พร้อมในการรับสารด้วยคุณธรรมต่างๆ ของผู้รับสารดังนี้

๑. มีหลักของการฟัง การฟังหรือการรับข่าวสารที่ทำให้เกิดปัญญานั้น ผู้ฟังต้องมีความเชื่อและความตั้งใจฟัง จึงสำเร็จผลของการฟังได้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “บุคคลผู้เชื่อธรรมของพระอรหันต์ เพื่อบรรลุนิพพานไม่ประมาณมีความรอบคอบ ฟังด้วยดียอมได้ปัญญา”^{๔๙} การรับรู้ข่าวสารข้อมูลได้มากนั้นเป็นเรื่องดี ถ้าผู้รับสามารถแยกแยะความชัดเจนของข่าวสารข้อมูลเหล่านั้นได้ จะไม่ตกอยู่ในอำนาจของความหลง แต่กลับจะเกิดปัญญากว้างขวาง พิจารณาเลือกรับสิ่งดีชั้วได้ เพราะการรับข้อมูลข่าวสารทั่วไปก็ดี การฟังธรรมที่เป็นข้อมูลที่เที่ยงแท้ก็ดี ผู้ฟังย่อมมีผลหลายอย่าง ดังนี้

- ๑) ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
- ๒) เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังมาแล้ว
- ๓) บรรเทาความสงสัยลงได้
- ๔) ทำความเห็นให้ถูกต้องได้
- ๕) จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส^{๕๐}

๒. มีการศึกษาเล่าเรียนมาดี คุณธรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อหาของสารได้ง่ายนั้นคือการศึกษาในวิทยาการต่างๆ มาแล้วเป็นอันดีการศึกษาจนเป็นพหูสูต ช่วยให้เข้าใจและรู้จักเลือกพิจารณาเนื้อหาของสารได้ง่าย คุณธรรมของความเป็นพหูสูต^{๕๑} คือ

- ๑) พหูสูต ฟังมาก คือ ศึกษาเล่าเรียนไว้มาก
- ๒) ธตา จำได้ คือ จับหลักหรือสาระสำคัญๆ ได้
- ๓) วจสาปริจิตา คล่องปาก คือท่องบ่นสาธยายจนคล่องแคล่ว
- ๔) มนसानุเปกขิตา ท่องจนขึ้นใจ คือเอาใจใส่นึกคิดอยู่เสมอ
- ๕) ทิฏฐิยา สุปฏิวิทธา ขบได้ด้วยทฤษฎี คือ ทางตลอดหรือเข้าใจอย่างลึกซึ้งใน

เหตุและผลของปัญหานี้ๆ

ด้วยคุณสมบัติของคนเราแตกต่างกัน พระพุทธองค์จึงได้แบ่งผู้รับสาร(ผู้รับธรรมะ) ของพระพุทธองค์ ออกเป็น ๔ ประเภท ตามระดับสติปัญญาของคนโดยเปรียบเทียบเหมือนดอกบัว ๔ เหล่า^{๕๒} คือ

^{๔๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๓.

^{๕๐} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๒/๒๔๔.

^{๕๑} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๗/๑๕๕.

^{๕๒} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒.

๑) กลุ่มบัวพ่นน้ำ เมื่อได้รับแสงอาทิตย์จะแย้มบานทันที กลุ่มนี้เปรียบเสมือนผู้มีปัญญาเฉียบแหลมมีการศึกษาดีแล้ว ไม่ต้องการเนื้อหาหรือการอธิบายอะไรมากเพียงแต่ยกหัวข้อธรรมะก็สามารถรู้ได้เรียกว่า อุกติตัณณู

๒) กลุ่มบัวใต้ผิวน้ำ เพียงรอวันจะโผล่พ่นน้ำขึ้นมารับแสงอาทิตย์แล้ว แย้มบานในวันรุ่งขึ้นเปรียบเสมือนผู้มีปัญญามากอยู่แล้วให้ข้อมูลข่าวสารเพียงเล็กน้อยก็เข้าใจได้ยังประโยชน์ให้สำเร็จเรียกว่า วิปจิตตัณณู

๓) กลุ่มบัวที่จมอยู่กลางน้ำ โอกาสที่จะโผล่ขึ้นมาพ่นน้ำ เพื่อรับแสงอาทิตย์แล้วแย้มบานได้ ซึ่งเปรียบเสมือนกลุ่มคนที่มีปัญหาปานกลางหาคำปรึกษา ประคองดี ๆ โอกาสจะประสบความสำเร็จในชีวิตก็มีมาก การสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้ ต้องละเอียดอ่อน เนื้อหาต้องตรงประเด็นชัดเจนและถูกต้อง เพราะกลุ่มนี้ไม่เปลี่ยนแปลงอะไรง่าย ๆ เรียกว่า เนยยะ

๔) กลุ่มบัวในโคลนตม คือบัวที่ยังเป็นหน่อยังไม่โผล่พ้นโคลนตมขึ้นมา โอกาสที่จะเป็นอาหารของปลาและเต่าก็มีอยู่มาก เปรียบเสมือนกลุ่มผู้รับสารที่มีปัญหาที่บ่มเพาะด้วยอวิชชา คือ ความไม่รู้แจ้ง การสื่อสารกับบุคคลกลุ่มนี้ต้องออกแรงมากจึงประสบความสำเร็จหรือบางครั้งอาจต้องเลิกกันไปเฉยๆ กลุ่มนี้จะไม่ยอมเปลี่ยนแปลงอะไรง่าย ๆ หรือไม่ยอมเปลี่ยนแปลงเลย

นอกจากนี้ ผู้รับสารที่ดีควรมีหลักพิจารณาในสารนั้นให้ถี่ถ้วนก่อนที่จะปลงใจเชื่อดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนชาวกาลามะเกี่ยวกับหลักความเชื่อ ๑๐ ประการ ในกาลามสูตรและสูตรอื่นๆ ที่ตรัสไว้สำหรับให้ทุกคนมีความเชื่อในเหตุผลของตนเองในเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ดังหมู่บ้าน กาลามะที่มีผู้นำและสมณะนำคำสอนมากล่าวหรือสั่งสอนเป็นจำนวนมาก จนทำให้ชาวบ้านเกิดความสับสนว่า ตนควรจะเชื่อถือเพียงไรหรือไม่ จึงมีผู้ไปพูลถามพระพุทธเจ้าว่า เขาได้รับความลำบากใจในการที่สมณะพราหมณ์พวกหนึ่ง ก็สอนไปอย่างหนึ่งสมณะพราหมณ์พวกอื่นก็สอนไปอย่างอื่น หลายพวกหลายอย่างด้วยกันจนไม่รู้ว่าจะเชื่อใครดีในที่สุด พระพุทธองค์ได้ตรัสหลักธรรมชื่อว่า กาลามสูตรสูตรว่าด้วยหลักความเชื่อแก่ชาวกาลามะนั้น ซึ่งมีใจความสำคัญ ดังนี้^{๕๓}

- (๑) มา อนุสสาเวน อย่าฟังเชื่อโดยฟังตามกันมา
- (๒) มาปรมปราย อย่าฟังเชื่อโดยเหตุสักว่าตามสืบๆ กันมา
- (๓) มา อิติ กิราย อย่าฟังเชื่อโดยตื่นข่าว
- (๔) มา ปิฎกสมปทานน อย่าฟังเชื่อโดยอ้างปิฎก
- (๕) มาตกุกเหตุ อย่าฟังเชื่อโดยนึกเดาเอาเอง
- (๖) มา นยเหตุ อย่าฟังเชื่อโดยคาดคะเน
- (๗) มาอาการปริวิตกเคน อย่าฟังเชื่อโดยการตรึกตรองตามอาการ
- (๘) มาทัญญูนิชฌมานกฺขนกฺขนฺติยา อย่าฟังเชื่อโดยเห็นว่าถูกตามลัทธิของตน
- (๙) มาภพพฺรุตาย อย่าฟังเชื่อโดยเห็นว่า ผู้พูดควรเชื่อได้
- (๑๐) มา สมโณ โน ครุ อย่าฟังเชื่อโดยถือว่า สมณะนี้เป็นครูของตน

^{๕๓} อภ.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/ ๒๑๒-๒๑๘.

นอกจากนี้ ได้ทรงสอนหลักการให้เกิดความเชื่อต่อเมื่อ “เมื่อเข้าใจด้วยตนเองว่าจะไร เป็นบุคคลเป็นสิ่งที่ไม่มีโทษผู้รู้สรรเสริญทำแล้วได้รับประโยชน์และความสุขก็ควรยอมรับ”^{๕๔}

จากนั้น เมื่อบุคคลผู้รับสารที่ได้ฝึกฝนตนแล้วก็ดี ที่ยังไม่ได้ฝึกฝนตนก็ดีย่อมถือประมาณ ในสิ่งต่างๆ แตกต่างกันตามจรตนิสัยของตน เมื่อได้พบสื่อบุคคลคือผู้ที่มีการฝึกอบรมมาดีแล้วย่อมเกิด ความเลื่อมใสในฐานะที่ยังไม่เลื่อมใสได้หรือเลื่อมใสยิ่งขึ้นในฐานะที่เลื่อมใสอยู่แล้ว เหตุแห่งความ เลื่อมใสมี ๔ ประการ^{๕๕} คือ

- ๑) รูปปมาณิกา บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ
- ๒) โฉมสัปมาณิกา บุคคลผู้ถือเสียงเป็นประมาณ
- ๓) ลูขัปปมาณิกา บุคคลผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ
- ๔) อัมมัตถปมาณิกา บุคคลผู้ถือธรรมเป็นประมาณ

ในประมาณหรือเหตุแห่งความเลื่อมใสทั้ง ๔ ประการนี้ พระราชวรมณี (ป.อ.ปยุตโต) อธิบายเพิ่มเติม^{๕๖} ดังนี้

๑) รูปปมาณิกา บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณเลื่อมใสในรูป หมายถึงบุคคลที่มองเห็น รูปร่างสวยงาม ทรวดทรงดี อวัยวะสมส่วน ท่าทางสง่างาม สมบูรณ์พร้อมจึงชอบใจที่จะเลื่อมใส

๒) โฉมสัปมาณิกา บุคคลผู้ถือเสียงเป็นประมาณ เลื่อมใสในเสียง หมายถึง บุคคลที่ได้ยิน เสียงสรรเสริญเกียรติคุณหรือเสียงพูดจาที่ไพเราะ จึงเกิดชอบใจเลื่อมใสในใจที่เชื่อถือ

๓) ลูขัปปมาณิกา บุคคลผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ เลื่อมใสในความเศร้าหมอง หมายถึง บุคคลที่มองเห็นสิ่งของเครื่องใช้ความเป็นอยู่ที่เศร้าหมองเช่นเห็นจิวรคร่ำๆ เป็นต้น หรือ มองเห็นการกระทำคร่ำครึยดเป็นทุกกรกิริยา ประพฤติเคร่งครัดเข้มงวดขูดเกลาคตนจึงชอบใจเลื่อมใส น้อมใจที่จะเชื่อถือ

๔) อัมมัตถปมาณิกา บุคคลผู้ถือธรรมเป็นประมาณ เลื่อมใสในธรรมหมายถึงบุคคลที่ พิจารณาด้วยปัญญาเห็นสัจธรรมหรือการปฏิบัติปฏิบัติชอบคือ ศีล สมาธิ ปัญญา จึงชอบใจน้อมใจ ที่จะเชื่อถือประมาณหรือเหตุแห่งความเลื่อมใสเหล่านี้เกิดจากจิตที่มีความโสมนัสยินดีประกอบปัญญา จะมีการชักนำหรือไม่ก็ตาม ก็เป็นเหตุให้ได้สร้างความดีพัฒนาตนให้สูงขึ้นไปได้

สรุปได้ว่า กระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามทฤษฎี SMCR คือ ทฤษฎี SMCR ของ เบอร์โล (Berio) ประกอบด้วย ผู้ส่ง (source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมี ความสามารถในการ “การเข้ารหัส” (encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสาร มีความรู้ที่ดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง ข้อมูลข่าวสาร (message) เกี่ยวข้องด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสารช่องทางในการส่ง (channel) หมายถึง การที่จะส่งข่าวสารโดยการ

^{๕๔} ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, **หลักพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๑๑๓.

^{๕๕} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๕/๑๐๘.

^{๕๖} พระราชวรมณี (ประยูรย์ ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, ๒๕๔๘, หน้า ๑๔๖.

ให้ผู้รับได้รับข่าวสาร ข้อมูลโดยผ่านประสานสัมผัสทั้ง ผู้รับ (receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถใน “การถอดรหัส

ตารางที่ ๒.๗ กระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามทฤษฎี SMCR

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๔๒, หน้า ๔๖-๖๒)	การใช้สื่อที่เป็นกลวิธีในการเผยแผ่ธรรมะ มีดังนี้ (๑) แบบสนทนาหรือสากัจฉา (๒) แบบบรรยาย (๓) แบบตอบปัญหา (๔) แบบการยกอุทาหรณ์และการเล่าเรื่องประกอบการ
ชัยวัฒน์ อัทพัฒนา (๒๕๒๓, หน้า ๑๑๓)	หลักการให้เกิดความเชื่อต่อเมื่อ “เมื่อเข้าใจด้วยตนเองว่าอะไรเป็นบุคคลเป็นสิ่งที่ดีไม่มีโทษผู้รู้สรรเสริญทำแล้วได้รับประโยชน์และความสุขก็ควรยอมรับ
พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) (๒๕๔๙, หน้า ๑๔๖)	ในประมาณหรือเหตุแห่งความเลื่อมใสทั้ง ๔ ประการนี้ ดังนี้ ๑) รูปปัปมาณิกา ๒) โฉสปัปมาณิกา ๓) ลูขปัปมาณิกา ๔) อัมมปัปมาณิกา

๒.๔.๔ การสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามทฤษฎีของ Devito

หลังจากพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระพุทธองค์ทรงใช้การสื่อสารเข้ามามีบทบาทในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้นั้นแก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย จึงทำให้เกิดรูปแบบวิธีการสื่อสารขึ้นมากมาย เช่น การสนทนาธรรม การสอนธรรมตัวต่อตัว การแสดงธรรมแก่กลุ่มคน ผู้ชชนและมหาชนหมู่มาก โดยใช้ทั้งวจนะภาษาและอวจนะภาษา โดยเฉพาะการสื่อสารภาษาธรรม จากลักษณะดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถจำแนกกระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้าออกเป็นประเภทตามทฤษฎีการจัดประเภทการสื่อสารของดีวีโตได้ ๕ ประเภท คือ

๑. การสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication)
๒. การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)
๓. การสื่อสารกลุ่มย่อย (Small Group Communication)
๔. การสื่อสารสาธารณะ (Public Communication)
๕. การสื่อสารมวลชน (Mass Communication)

๑. การสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) เป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นกับตนเองในลักษณะของการคิดคำนึงหรือใคร่ครวญก่อนตัดสินใจที่จะพูดหรือจะลงมือกระทำ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญและมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์และนำไปสู่พื้นฐานที่ดีควรจะเกิดขึ้นก่อนการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลหรือการสื่อสารมวลชน

เมื่อพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้และได้เสวยวิมุตติสุขแล้วพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงออกจากสมาธินั้นแล้ว เสด็จจากควงไม้ราชายตนะ เข้าไปยังต้นไม้อชฌิโครธ ทรงรำพึงว่า^{๕๗} “บัดนี้ เรายังไม่ควรจะประกาศธรรมที่เราได้บรรลุแล้วโดยยาก เพราะธรรมนี้อันสัตว์ผู้อันราคะและโทสะ ครอบงำแล้วไม่ตรัสรู้ได้ง่าย สัตว์ผู้อันราคะย่อมแล้ว ถูกกองอวิชชาหุ้มห่อแล้วจักไม่เห็นธรรมอันละเอียดลึกซึ้ง ยากที่จะเห็น ละเอียดยิ่ง อันจะยังสัตว์ให้ถึงธรรมที่ทวนกระแสคือนิพพาน”

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพิจารณาเห็นอยู่ ดังนี้ พระทัยก็น้อมไปเพื่อความชวนชวน น้อย ไม่น้อมไปเพื่อทรงแสดงธรรม

อีกนัยหนึ่ง พระพุทธองค์ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ เมื่อตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุได้ทรงเห็นสัตว์ทั้งหลายที่มีธูฐคือกิเลสในจักขุน้อยก็มี ที่มีธูฐคือกิเลสในจักขุมากก็มี ที่มีอินทรีย์แก่กล้าก็มี ที่มีอินทรีย์อ่อนก็มี ฯลฯ ฉะนั้นแล้วทรงพิจารณาสัตว์โลกเปรียบด้วยดอกบัว ๔ เหล่า คือ^{๕๘} อุคฆฏิตัญญู คือ ดอกบัวพินน้ำ วิปจิตัญญู คือ ดอกบัวเสมอน้ำ เนยยะ คือ ดอกบัวใต้น้ำ และปทปรมะ คือ ดอกบัวในโคลนตม ดังนี้แล้ว จึงทรงน้อมพระทัยไปเพื่อที่จะแสดงธรรม

และการที่พระพุทธองค์พิจารณาโปรดเวไนยสัตว์ตลอด ๔๕ พรรษา ด้วยข่ายคือพระญาณก็คือว่าเป็นการสื่อสารภายในตนเช่นกัน

๒. การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) เป็นลักษณะของการสื่อสารที่เกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด และความต้องการของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ภายใต้ปฏิกริยาตอบสนองที่เกิดขึ้นระหว่างกันและกันของคน ๒ คน การสื่อสารระหว่างบุคคลจึงมีผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ภายใต้หลักการสำคัญคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของกันและกัน อดทนรับฟังและพร้อมที่จะให้ข้อคิดเห็นเสนอแนะ บางสิ่งบางประการ การสื่อสารระหว่างกันจึงเกิดขึ้นโดยผู้ส่งสารจะเป็นคนเริ่มต้นพูดคุยสนทนากับผู้รับสารอย่างเป็นกันเอง ด้วยการอาศัยลักษณะของความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างคนสองคนจนนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จทางการสื่อสารหรือช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการสื่อสารให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ในทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงมีการสื่อสารระหว่างบุคคลมากมายในช่วงระยะ ๔๕ พรรษา ทั้งนี้เนื่องจากพระพุทธองค์ทรงมีพุทธวิธีหลากหลายรูปแบบ อันเหมาะสมแก่ผู้ฟังหรือผู้สนทนาด้วย (ผู้รับสาร) ฉะนั้น จึงมีเหตุการณ์เกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างบุคคลเกิดขึ้นมากมาย เช่น การสื่อสารระหว่างบุคคลเกิดขึ้นครั้งแรกคือท้าวสหัมบดีพรหมเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งมีนัยสำคัญ ดังนี้^{๕๙}

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมทราบพระปริวิตกแห่งจิตของพระผู้มีพระภาคด้วยใจของตนแล้วเกิดความปริวิตกว่า ชาวเราผู้เจริญโลกจกฉิบหายหนอ โลกจกวินาศหนอเพราะพระตถาคต

^{๕๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๗/๙.

^{๕๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๙/๑๑.

^{๕๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘/๑๐.

อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงน้อมพระทัยไปเพื่อความชวนชวายน้อย ไม่ทรงน้อมพระทัยไปเพื่อทรงแสดงธรรม

ลำดับนั้น ท้าวสัทธัมบดีพรหมได้หายไปเป็นพรหมโลกมาปรากฏ ณ เบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค ฯลฯ ประณมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคแล้วได้ทูลคำนับแต่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดทรงแสดงธรรมขอพระสุคตได้โปรดทรงแสดงธรรมเพราะสัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีธูลีในจักขุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี

ท้าวสัทธัมบดีพรหมได้กราบทูลดังนี้แล้ว จึงกราบทูลเป็นประพันธคาถาต่อไปว่า เมื่อก่อนธรรมไม่บริสุทธิ์อันคนมีมลทินทั้งหลาย คิดแล้วได้ปรากฏในมคธชนบท ขอพระองค์ได้โปรดทรงเปิดประตูแห่งอมตธรรมนี้ขอสัตว์ทั้งหลายจงฟังธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้หมดมลทินตรัสรู้แล้วตามลำดับเปรียบเหมือนบุรุษมีจักขุยืนอยู่บนยอดภูเขา ซึ่งล้วนแล้วด้วยศิลาพึงเห็นชุมชนได้โดยรอบฉันใด ข้าแต่พระองค์ผู้มีปัญญาดี มีพระปัญญาจักรอบคอบ ขอพระองค์ผู้ปราศจากความโศกจงเสด็จขึ้นสู่ปราสาท อันสำเร็จด้วยธรรม แล้วทรงพิจารณาชุมชน ผู้เกลือก่อกันด้วยความโศก ผู้อันชาติและชราครอบงำแล้ว มีอุปมัยฉันนั้นเกิด ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียรทรงชนะสงคราม ผู้นำหมู่ทหารนี้มิได้ขอพระองค์จงทรงอุตสาหะเที่ยวไปในโลกเกิดขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมเพราะสัตว์ผู้ทั่วถึงธรรมจักมี

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ทรงทราบคำทูลอาราธนาของพรหมแล้ว ทรงได้ตรัสคาถาตอบท้าวสัทธัมบดีพรหมว่า ดังนี้^{๖๐}

เราเปิดประตูมตตะแก่ท่านแล้ว สัตว์เหล่าใดจะฟัง จงปล่อยศรัทธามาเถิด ดูกรพรหม เพราะเรามีความสำคัญในความลำบาก จึงไม่แสดงธรรมที่เราคล่องแคล่วประณีตในหมู่มนุษย์

ครั้นท้าวสัทธัมบดีพรหมทราบวาทะพระผู้มีพระภาคทรงประทานโอกาสเพื่อจะแสดงธรรมแล้ว จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคทำประทักษิณแล้ว อันตรธานไปในที่นั่นแล

บางคราวทรงรอคอยให้อิทธิขันธ์ของพระสาวกบางท่านแก่กล้า เพียงพอเสียก่อนแล้วจึงทรงแสดงธรรม เช่น ที่ทรงรอคอยให้อิทธิขันธ์ของพระวัชชีเป็นเวลาหลายเดือนเพียงเพื่อจะตรัสพระวาจาว่า “ ดูก่อนวัชชี จะประโยชน์อะไรด้วยร่างกายที่เปื่อยเน่าซึ่งเธอตามดูอยู่ วัชชี! ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม ” ตรัสอย่างนี้ ทรงสอนแก่ภิกษุวัชชีที่ ตัดใจพระรูปพระโณมของพระองค์ เพื่อให้พระวัชชีเห็นธรรมเสียก่อน การเห็นพระพุทธร่องค์จะเป็นของไม่ยาก”^{๖๑}

๓. การสื่อสารกลุ่มย่อย (Small Group Communication) เป็นลักษณะของการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งที่แยกย่อยมาจากการสื่อสารระหว่างบุคคล แต่มีลักษณะที่แตกต่างไปคือ มีจำนวนสมาชิกที่เข้ามามีส่วนร่วมในการติดต่อสื่อสารตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไป โดยที่สมาชิกในกลุ่มทุกคนจะมีโอกาสเท่าเทียมกันในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจและข้อคิดเห็นต่างๆ ขนาดของกลุ่มย่อยที่ดีควรมีสมาชิกอยู่ในระดับ ๕ คน แต่ถ้าจำนวนสมาชิกในกลุ่มย่อยมีมากเกินไปจะส่งผลให้โอกาสในการแสดงความคิดเห็นลดน้อยลงไปด้วย

^{๖๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๙/๑๑.

^{๖๑} ส.ชนธ. (ไทย) ๑๗/๑๔๗/๒๑๖.

การสื่อสารกลุ่มย่อยที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์การแสดงความเคารพนับถือการให้เกียรติซึ่งกันและกันย่อมจะนำไปสู่พื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

การเข้ากลุ่มของบุคคลแต่ละคนล้วนมีความตั้งใจหรือเป้าประสงค์แตกต่างกันไป พระพุทธองค์ทรงมีการสื่อสารกับกลุ่มต่างๆ หลายกลุ่ม ตลอดระยะเวลาที่ทรงประกาศพระพุทธศาสนาเป็นเวลาถึง ๔๕ พรรษา แต่จะขอยกตัวอย่าง เรื่องปัญจวัคคีย์ที่ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นครั้งแรกในการสื่อสารกลุ่มย่อยของพระพุทธองค์ด้วย ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปโดยลำดับจนถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

ฝ่ายปัญจวัคคีย์เมื่อเห็นพระศาสดาเสด็จมาแต่ไกลจึงปรึกษากันว่า “พระสมณโคดมคลาญความเพียรเวียนมาเพื่อความมักมากเสียแล้วพวกเราไม่พึงลุกขึ้นยืนรับบาตรจีวรแต่ว่า จะพึงอุปาสนะไว้เท่านั้น ถ้าปรารถนาที่นั่น” ครั้นพระองค์เข้ามาถึงแล้ว ก็พูดกับพระองค์ด้วยโวหารที่ไม่เคารพคือพูดออกพระนามและใช้คำว่าอาวุโส พระองค์ตรัสว่า “เราได้บรรลุอมตธรรมแล้ว ท่านทั้งหลายจงฟังเถิด เราจักสั่งสอน ไม่ช้าเท่าไรพวกท่านก็จักบรรลุอมตธรรมเป็นแท้” ปัญจวัคคีย์ก็ยังไม่เชื่อ กล่าวคัดค้านพระองค์จึงตรัสเตือนอีก ก็ยังคัดค้านถึง ๒-๓ ครั้งพระองค์จึงตรัสเตือนให้ระลึกถึงความหลังว่า “พวกท่านจำได้ไหม วาจาเช่นนี้เราเคยพูดกับพวกท่านบ้างหรือไม่” ปัญจวัคคีย์นึกขึ้นได้ว่าพระวาจาเช่นนี้ไม่เคยได้ยินเลย จึงยอมรับฟังธรรมที่พระพุทธองค์จะแสดงต่อไป

ครั้งรุ่งขึ้นแห่งวันอาสาฬหปุณณมี วันเพ็ญเดือน ๘ พระองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาคือธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ มีใจความย่อว่า “บรรพชิตไม่ควรเสพที่สุดโด่ง ๒ อย่าง คือ

๑) กามสุขัลลิกานุโยค การประกอบตนให้พัวพันอยู่ในกามสุขอันเป็นธรรมอันเลว เป็นเหตุให้ตั้งบ้านเรือนของคนมีกิเลสหนา ไม่ใช่ของพระอริยะผู้บริสุทธิ์ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

๒) อัตตกิลมถานุโยคการประกอบตนให้ลำบากเป็นทุกข์ ไม่ทำให้เป็นอริยบุคคล ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

แต่พระพุทธองค์ทรงสอนให้ปฏิบัติตามทางสายกลาง ซึ่งเรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทาอันไม่เกี่ยวข้องกับสุดโด่ง ๒ อย่าง ซึ่งได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘^{๖๒} คือ

(๑) สัมมาทิฏฐิ	เห็นชอบ
(๒) สัมมาสังกัปปะ	ดำริชอบ
(๓) สัมมาวาจา	เจรจาชอบ
(๔) สัมมากัมมันตะ	การงานชอบ
(๕) สัมมาอาชีวะ	เลี้ยงชีพชอบ
(๖) สัมมาวายามะ	เพียรชอบ
(๗) สัมมาสติ	ระลึกชอบ
(๘) สัมมาสมาธิ	ตั้งใจชอบ

^{๖๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๙๙/๓๔๘.

ซึ่งพระองค์ได้ตรัสรู้แล้วเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อพระนิพพาน แล้วทรงแสดง **อริยสัจ ๔** ได้แก่ (๑) ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ (๒) สมุทัย คือเหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ กามตัณหา ความอยากในอารมณ์อันน่าใคร่ ภวตัณหา ความอยากในความมีความเป็น วิภวตัณหา ความอยากในความไม่มีไม่เป็น (๓) นิโรธ คือความดับ ทุกข์ ได้แก่ ความดับตัณหาทั้ง ๓ นั้นเสีย (๔) มรรค คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ ดังที่กล่าวมาแล้ว^{๖๓}

๔. การสื่อสารสาธารณะ (Public Communication) เป็นการสื่อสารในอีกรูปแบบหนึ่ง ที่พัฒนาขึ้นมาจากการสื่อสารระหว่างบุคคล แต่มีลักษณะสำคัญอยู่ที่จำนวนสมาชิกที่เข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่างๆ ของการติดต่อสื่อสารที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยแต่ละคน จะมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างใดอย่างหนึ่งเช่น อาศัยชุมชนเดียวกัน ศึกษาเล่าเรียนอยู่ ในสถาบันการศึกษาเดียวกันหรือ อาจประสบกับปัญหาความทุกข์ยากอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เป็นต้น และมารวมตัวกันเพื่อร่วมรับฟัง แนวทางในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งเสนอแนะข้อคิดเห็นของกลุ่มต่อผู้รับผิดชอบ

ดังนั้น รูปแบบของการสื่อสารสาธารณะที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่ การชุมนุมเรียกร้อง การบรรยาย การอภิปราย เป็นต้น การสื่อสารสาธารณะจึงเป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนเป็นจำนวนมาก มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทศนคติ ค่านิยมและประสบการณ์ ในลักษณะของการพูดคุยอย่างเป็นทางการและความสนใจในการรับสารของสมาชิกจะเกี่ยวข้องกับ ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารหรือผู้พูดเป็นหลัก

การสื่อสารสาธารณะมีที่มาจากสื่อสารวาทศิลป์ ตั้งแต่สมัยเพลโตและอริสโตเติลใน ยุคกรีกโบราณ ต่อมามีการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นแนวทางในการศึกษาทางสังคมศาสตร์การ สื่อสารวาทศิลป์จึงพัฒนาเป็นวิทยาที่ต้องอาศัยความรู้ทางศาสตร์และศิลป์ในการสื่อสาร

การสื่อสารสาธารณะ เป็นบริบทการสื่อสารประเภทหนึ่งของผู้ส่งสารที่มีความตั้งใจเฉพาะในการ ใช้สาร เพื่อทำให้เกิดความหมายเฉพาะในใจของผู้รับสารที่เป็นกลุ่มสาธารณะทั้งสารแบบวจนะ และอวจนะ การเรียนรู้การสื่อสารสาธารณะจำเป็นต้องเข้าใจกระบวนการคิดของมนุษย์และต้องมีการ คิดอย่างมีเหตุผลและอย่างเป็นกระบวนการโดยทำให้ผู้รับสารเชื่อในแนวคิดหรือการกระทำของผู้ส่ง สาร ซึ่งจุดประสงค์หลักของการสื่อสารสาธารณะคือ การโน้มน้าว

๕. การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) เป็นกระบวนการสื่อสารที่มีลักษณะ สำคัญคือมีการผสมผสานรูปแบบของการสื่อสารทั้งหมดไว้ด้วยกัน โดยอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็น สื่อกลางในการแพร่กระจายข่าวสาร ความรู้ไปสู่สมาชิกอย่างไม่กำหนดจำนวน ผู้รับสารที่แน่นอน พร้อมกันนี้ก็ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการสะท้อนประเด็นปัญหาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบและดำเนินการแก้ไขต่อไป

บุคคลผู้ปฏิบัติหน้าที่ส่งสารในระบบการสื่อสารมวลชน จะต้องยึดความเรียบง่าย สะดวกรวดเร็ว และคำนึงถึงความถูกต้องเป็นหลักปฏิบัติเสมอ เพราะเนื่องจากผู้รับสารอาจเกิดความ

^{๖๓} แก้ว ชิดชอบ, **รวมวิชาการศึกษาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๒-๑๙๓.

เข้าใจผิดพลาดหรือรับสารแล้วอาจเกิดความไม่เข้าใจได้ พร้อมกับไม่สามารถตรวจสอบความเข้าใจ โดยการสื่อสารย้อนกลับมายังผู้ส่งสารได้ในทันที

ดังนั้น การสื่อสารมวลชนจึงเป็นระบบการสื่อสารที่มีอิทธิพลมากในยุคปัจจุบัน เพราะมีโอกาที่จะทำให้เกิดการต่อต้านหรือการประท้วงอย่างรุนแรงและที่สำคัญก็คือมีอิทธิพลต่อทัศนคติ และการรับรู้ของผู้คนอย่างกว้างขวาง จึงควรมีการควบคุมเป็นพิเศษ เพื่อให้มีการดำเนินการภายใต้กฎระเบียบและจรรยาบรรณอย่างเคร่งครัด

สรุปได้ว่า การสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามทฤษฎีของ Devito คือ หลังจากพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระพุทธองค์ทรงใช้การสื่อสารเข้ามามีบทบาทในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้นั้นแก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย จึงทำให้เกิดรูปแบบวิธีการสื่อสารขึ้นมากมาย กระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้าออกเป็นประเภทตามทฤษฎีการจัดประเภทการสื่อสารของดีวีโตได้ ๕ ประเภท คือ ๑. การสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) ๒. การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) ๓. การสื่อสารกลุ่มย่อย (Small Group Communication) ๔. การสื่อสารสาธารณะ (Public Communication) ๕. การสื่อสารมวลชน (Mass Communication)

ตารางที่ ๒.๘ การสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามทฤษฎีของ Devito

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
แก้ว ชิดชอบ (๒๕๔๗, หน้า ๑๙๒-๑๙๓)	พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อพระนิพพานแล้วทรงแสดง อริยสัจ ๔ ได้แก่ (๑) ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ (๒) สมุทัย คือเหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ กามตัณหา ความอยากในอารมณ์อันน่าใคร่ ภวตัณหา ความอยากในความมีความเป็น วิภวตัณหา ความอยากในความไม่มีไม่เป็น (๓) นิโรธ คือความดับ ทุกข์ ได้แก่ ความดับตัณหา ทั้ง ๓ นั้นเสีย (๔) มรรค คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ ดังที่กล่าวมาแล้ว

๒.๓ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารเป็นแนวคิดที่กล่าวถึงการสื่อสารระหว่างมนุษย์ นอกจากจะเป็นเพียงการส่งสารเพื่อก่อให้เกิดผลตามเจตนาของมนุษย์แล้ว ยังหมายความรวมไปถึงการรับสาร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๓.๑ แนวคิดและความหมายทั่วไปของการสื่อสาร

ความหมายของการสื่อสาร (communication) ภาษาอังกฤษใช้ “Communication” ซึ่งรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Communis หมายถึง การร่วม (Common) เมื่อมีการสื่อสารหรือ การสื่อความหมาย ก็หมายถึงว่า มีการกระทำร่วมกันในบางสิ่งบางอย่าง นั่นคือการถ่ายทอดหรือการ แลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ ความคิดของคนเรานั้นเอง กระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้สึนึกคิด ข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้สึกและ อารมณ์ของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปหรือมากกว่านั้น การ สื่อสารจึงเป็นปฏิกริยาสัมพันธ์ทางสังคมที่สื่อความหมายผ่านระบบสัญลักษณ์ กระบวนการ แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารระหว่างบุคคลต่อบุคคลหรือบุคคลต่อกลุ่ม โดยใช้สัญลักษณ์ สัญญาณหรือ พฤติกรรมที่เข้าใจกัน การสื่อสารมีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “การสื่อความหมาย” ซึ่งเป็น กระบวนการในการส่งผ่านถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้สึนึกคิดและทัศนคติจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคล หนึ่ง อันเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของหลักการประชาสัมพันธ์^{๖๔} ซึ่งอาจกล่าวการสื่อสารระหว่าง มนุษย์ทุกรูปแบบและทุกกระบวนการย่อมมี “สาร” เป็นองค์ประกอบที่สำคัญเสมอไม่ว่าองค์ประกอบ ของการสื่อสารจะมีเพียงแหล่งสาร ช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร หรือมีองค์ประกอบเพิ่มเติมขึ้นมา จากที่กล่าวแล้วคือ ผลกระทบและผลกระทบย้อนกลับ การสื่อสารมีความจำเป็นและความสำคัญ สำหรับมนุษย์ในสังคม เพราะการสื่อสารของมนุษย์ตั้งอยู่บนหลักความสัมพันธ์ (Relationship)^{๖๕} กล่าวคือ ต้องมีผู้เกี่ยวข้องอยู่ ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร อีกฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้รับ สาร ซึ่งทั้งสองฝ่ายต้องมีความเกี่ยวพัน (สัมพันธ์) กันกระบวนการสื่อสารจึงจะเกิดขึ้นได้ จากหลัก ดังกล่าวประกอบกับค่านิยมต่างๆ ของการสื่อสาร จึงพอสรุปได้ว่า การสื่อ สารคือ กระบวนการของ การถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่าย หนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel) ซึ่งเป็นช่องทางสำหรับส่งสารนั่นเอง

การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคู่สื่อสาร (ผู้ส่งสารและผู้รับสาร) มีความเหมือนกันหรือ ร่วมกัน ชรามม์ (Schramm) กล่าวว่า เมื่อเราทำการสื่อสารก็หมายความว่า เรากำลังพยายามที่จะ สร้าง “ความร่วมมือกัน” (Commonness) กับคนอื่น^{๖๖} เบอร์โล (Berlo) กล่าวว่า ผู้ส่งสารและผู้รับสาร

^{๖๔} กิติมา สุรสุนธิ, **ความรู้ทางการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๘.

^{๖๕} Schramm, **Nature of communication Between Humans**, (Urbana, Ill: University of Illinois Press, 1960), p. 13.

^{๖๖} Schramm ed, **The Process and Effects of Mass Communication**, (Urbana, Ill: University of Illinois Press, 1960), p. 3.

จะต้องมีความคล้ายคลึงกัน หากทั้งสองฝ่ายไม่มีความคล้ายคลึงกัน การสื่อสารก็เกิดขึ้นไม่ได้^{๖๗} โรเจอร์ (Rogers) เรียกลักษณะคล้ายคลึงกันของผู้ส่งสารและผู้รับสารว่า Homophiles ลักษณะความคล้ายคลึงกันของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม การศึกษา สถานะทางสังคม ทักษะคิด เป็นต้น ชรามม์ (Schramm) เรียกปัจจัยเหล่านี้ว่า ประสบการณ์ (Experience) ความร่วมกันที่จะทำให้การสื่อสารเกิดขึ้นได้ดังกล่าวก็คือ ความร่วมกันในความหมาย (Common Meaning)^{๖๘} ฉะนั้น การสื่อสารจัดว่าเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งในชีวิตประจำวันของมนุษย์ นอกเหนือ จากปัจจัยที่เป็นความจำเป็นเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค แม้การสื่อสารจะไม่ได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความเป็นความตายของมนุษย์เหมือนปัจจัย ๔ ข้างต้น แต่การที่จะได้มาซึ่งปัจจัยสี่ย่อมต้องอาศัยการสื่อสารเป็นมนุษย์จึงใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของตนเองการสื่อสารจึงเป็นพื้นฐานของการติดต่อระหว่างมนุษย์สังคมมีความสลับซับซ้อนมากเพียงใด การสื่อสารก็ยิ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และสังคมที่สับสนก่อให้เกิดความไม่เข้าใจและความไม่แน่นอนต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวแล้ว พอสรุปได้ว่า การสื่อสารจะมีวัตถุประสงค์หลักจะอธิบายตามรูปแบบ KAP Model ดังต่อไปนี้ คือ

K = Knowledge ได้แก่ สื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารเกิดความรู้ในเรื่องที่ต้องการให้รู้

A = Attitude ได้แก่ ให้มีทัศนคติที่ต้องการในเรื่องที่ประชาสัมพันธ์

P = Practice ได้แก่ ให้นำไปปฏิบัติ

สมาน งามสนิท ได้กล่าวถึง คุณสมบัติของผู้ส่งสารไว้ว่า ผู้ส่งสารที่ดีต้องประกอบด้วย คุณสมบัติ คือ สัมปรีชธรรม ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. อัมมัญญตา เป็นผู้รู้ธรรมะคือ หลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน

๒. อุตถัญญตา รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของสื่อสารที่แน่ นอนชัดเจน (Goal oriented)

๓. อัตถัญญตา รู้จักตนเอง รู้ว่าตนคือใคร มีความพร้อมหรือไม่พร้อมอย่างไร การรู้จักตนเองเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้ว จะนำไปสู่การยอมรับตน (Self Acceptance) แล้วจะเปิด เผยตน (Self Disclosure) สามารถสื่อสารภายในตนได้ดียิ่ง ผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนได้ดีจะเป็นคนที่สามารถรับรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิจารณ์ญาณที่สุขุม รอบคอบ มีเหตุผล ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๔. มัตถัญญตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไป ผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอ การรู้จักประมาณในการสื่อสาร (Frequency) คือ ไม่ส่งสารซ้ำ ซากมากเกินไปหรือน้อยเกินไป จึงเป็นคุณสมบัติประการสำคัญอีกประการหนึ่งของผู้ส่งสาร

^{๖๗} David K. Berlo, *The Process of Communication*, (New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc. 1960), p. 30.

^{๖๘} Ibid, P. 6.

๕. กาลัญญุตารู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่า เวลาไหนควร เวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสาร แม้ว่าจะเป็นการสื่อสารภายในตน การสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารมวลชน ย่อมมีประสิทธิภาพลดลง

๖. ปรีสัญญุตารู้จักชุมชน รู้จักสังคม ในทางนิเทศศาสตร์เรียกว่า กลุ่มผู้รับสารหรือกลุ่มเป้าหมาย ผู้ส่งสารต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จ ยิ่งรู้จักมากเท่าไร การสื่อสารยิ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น การที่พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น เพราะพระองค์ทรงรู้แจ้งแทงตลอดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายหรือกลุ่มเป้าหมาย จึงทำให้การเผยแผ่พุทธธรรมของพระองค์ประสบความสำเร็จ

๗. ปุคคัลโปปรีญญุตารู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่าผู้รับสารแต่ละคนแต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง มีจิตอัธยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยแค่ไหนเพียงใด การที่ผู้ส่งสารรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้

ในส่วนของผู้รับสารตามแนวทางพุทธะแบ่งผู้รับสารออกเป็น ๔ กลุ่มเปรียบเทียบเหมือนดอกบัว ๔ เหล่า อันได้แก่

๑. กลุ่มบัวพ้นน้ำ เมื่อได้รับแสงอาทิตย์จะแย้มบานทันที กลุ่มนี้เปรียบเหมือนผู้มีปัญญาเฉียบแหลม มีการศึกษาดีแล้ว ไม่ต้องการเนื้อหาหรือการอธิบายอะไรมาก เพียงแต่ยกหัวข้อธรรมก็สามารถรู้ได้

๒. กลุ่มบัวใต้อิเหน่ เพียงรอวันจะโผล่พ้นน้ำขึ้นมารับแสงอาทิตย์แล้วแย้มบานในวันรุ่งขึ้น เปรียบเหมือนผู้มีปัญญามากอยู่แล้ว ให้ข้อมูลข่าวสารเพียงเล็กน้อยก็เข้าใจได้ ยังประโยชน์ให้สำเร็จ

๓. กลุ่มบัวที่จมอยู่กลางน้ำ โอกาสที่จะโผล่ขึ้นมาพ้นน้ำเพื่อรับแสงอาทิตย์แล้วแย้มบานเปรียบเหมือนกลุ่มคนที่มีปัญญापานกลาง หากประคับประคองดี ๆ โอกาสจะประสบความสำเร็จในชีวิตก็มีมาก การสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้ ต้องละเอียดอ่อน เนื้อหาต้องตรงประเด็น ชัดเจนและถูกต้อง เพราะกลุ่มนี้ไม่เปลี่ยนแปลงอะไรง่าย ๆ

๔. กลุ่มบัวในโคลนตม คือบัวที่ยังเป็นหน่อ ยังไม่โผล่พ้นโคลนตมขึ้นมา โอกาสที่จะเป็นอาหารของปลาและเต่าก็มีอยู่มาก เปรียบเหมือนกลุ่มผู้รับสารที่มีปัญญาที่บิ ห่อหุ้มด้วยอวิชชา คือความไม่รู้แจ้ง การสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้ต้องออกแรงมาก ในส่วนขององค์ประกอบของสารตามแนวทางแห่งพุทธะนั้น มีหลักสำคัญที่ต้องศึกษาอยู่ ๕ หลักใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. สัจจะ ได้แก่ เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้น ต้องเป็นเรื่องจริง เสนอหรือส่งสารตามความเป็นจริง ไม่บิดเบือน

๒. ตถตา เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริง ไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้ม ไม่ใส่สีหรือใส่ไข่

๓. กาละ เรื่องที่เสนอนั้น ต้องเหมาะสมกับกาลเวลา

๔. ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้น เป็นเรื่องที่คนชอบ หรือเสนอโดยวิธีที่ผู้รับสารชื่นชอบ

๕. อัตรา เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๖๙}

โดยสรุป "การสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดข่าวสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งที่เรียกว่า ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel)"

การสื่อสารระหว่างมนุษย์นอกจากจะเป็นเพียงการส่งสารเพื่อก่อให้เกิดผลตามเจตนาของของผู้ส่งสารแล้ว ยังหมายความรวมถึงการรับสาร ปฏิกริยาตอบกลับ (Feedback) และอันตรกิริยาด้วย อันตรกิริยาหรือ Interaction ก็คือ ปฏิกริยาที่มีต่อกันระหว่างผู้สื่อสารทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งฝ่ายผู้ส่งสารกับฝ่ายผู้รับสาร หรือเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารระหว่างบุคคลต่อบุคคลหรือบุคคลต่อกลุ่ม โดยใช้สัญลักษณ์ สัญญา หรือพฤติกรรมที่เข้าใจกัน โดยมีองค์ประกอบดังนี้

๑. ผู้ส่งสาร คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ส่งข้อมูล สารไปยังผู้รับสารโดยผ่านช่องทางที่เรียกว่าสื่อ ถ้าหากเป็นการสื่อสารทางเดียวผู้ส่งจะทำหน้าที่ส่งเพียงประการเดียวแต่ถ้าเป็นการสื่อสาร ๒ ทางผู้ส่งสารจะเป็นผู้รับในบางครั้งด้วย ผู้ส่งสารจะต้องมีทักษะในการสื่อสาร มีเจตคติต่อตนเองต่อเรื่องที่จะส่ง ต้องมีความรู้ในเนื้อหาที่จะส่งและอยู่ในระบบสังคมเดียวกับผู้รับก็ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

๒. ข่าวสาร ในกระบวนการติดต่อสื่อสารก็มีความสำคัญ ข่าวสารที่ดีต้องแปลเป็นรหัสเพื่อสะดวกในการส่งการรับและตีความ เนื้อหาสารของสารและการจัดสารก็จะต้องทำให้การสื่อความหมายง่ายขึ้น

๓. สื่อหรือช่องทางในการรับสาร คือ ประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัสและตัวกลางที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เช่น สิ่งพิมพ์ กราฟิก สื่ออิเล็กทรอนิกส์

๔. ผู้รับสาร คือ ผู้ที่เป็นเป้าหมายของผู้ส่งสาร การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพ ผู้รับสารจะต้องมีประสิทธิภาพในการรับรู้ มีเจตคติที่ดีต่อข้อมูลข่าวสาร ต่อผู้ส่งสารและต่อตนเอง

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสาร เกิดขึ้นโดยการถ่ายทอดสารจากบุคคลฝ่ายหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่ส่งสารผ่านสื่อหรือช่องทางต่างๆ ไปยังผู้รับสารโดยมี วัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่มีมาตุความหมายของการสื่อสารที่คนไทยได้ให้ความหมายกันไว้

๑) ความสำคัญของการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นกระบวนการเกิดขึ้นเป็นปกติวิสัยของคนทุกคน และมีความเกี่ยวข้องไปถึงบุคคลอื่น ตลอดจนถึงสังคมที่แต่ละคนเกี่ยวข้องอยู่ ไม่ว่าจะทำอะไร ล้วนต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วยให้บรรลุจุดประสงค์ทั้งสิ้น จะเห็นได้จากการที่คนพยายามคิดค้นและพัฒนาวิธีการสื่อสารมาตั้งแต่สมัยโบราณ ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ตลอดจนเครื่องมือหรือเทคนิควิธีการต่างๆ ล้วนเกิดจากความพยายามอย่างสูงของคน ต่อเนื่องมาหลายชั่วอายุ หากการสื่อสารไม่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งแล้ว เครื่องมือและวิธีการสำหรับการสื่อสารต่างๆ เหล่านี้ก็คงไม่เกิดขึ้นและพัฒนามาให้เห็นดังเช่นในปัจจุบัน

^{๖๙} สมาน งามสนิท, องค์ประกอบของการสื่อสารที่พึงประสงค์ตามแนวแห่งพุทธะ, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

ในสภาพสังคมที่คนจะต้องเกี่ยวข้องกันมากขึ้นเช่นปัจจุบัน การสื่อสารก็ยิ่งมีความสำคัญต่อบุคคลและสังคมมากขึ้น หากคนในสังคมขาดความรู้ความเข้าใจในการสื่อสาร ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ความคิด หรือทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคคลและสังคมทุกวันนี้ มีอยู่ไม่น้อยที่เป็นสาเหตุมาจากความล้มเหลวของการสื่อสาร ดังนั้น การสื่อสารจึงมีความสำคัญสำหรับบุคคลและสังคมหลายด้าน คือ

๑. ด้านชีวิตประจำวัน ในชีวิตประจำวันหนึ่งๆ แต่ละคนจะต้องสื่อสารกับตัวเองและสื่อสารกับผู้อื่นตลอดเวลา นับตั้งแต่เวลาตื่นนอนก็ต้องสื่อสารกับตัวเองและคนอื่นที่อยู่ใกล้ตัว การฟังวิทยุ อ่านหนังสือ ออกจากบ้านไปปฏิบัติภารกิจประจำวัน ก็ต้องพบปะบุคคลและเหตุการณ์ต่างๆ ล้วนแต่เป็นเรื่องที่ต้องทำการสื่อสารอยู่ตลอดเวลา ไม่นับฐานะผู้ส่งสารก็ในฐานะผู้รับสาร หากคนเราขาดความรู้หรือทักษะการสื่อสาร ก็อาจทำให้การปฏิบัติภารกิจประจำวันอาจบกพร่องได้

๒. ด้านสังคม การรวมกลุ่มในสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ จะต้องมีการสื่อสารให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในเรื่องต่างๆ มีกระบวนการทำให้คนยอมอยู่ในกฎเกณฑ์ กติกาของสังคม มีการถ่ายทอดความรู้และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

๓. ด้านธุรกิจอุตสาหกรรม เกี่ยวกับการโฆษณาสินค้า การประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกองค์กร การบริหารติดต่อประสานงาน การฝึกอบรมพนักงาน การใช้เครื่องมือเทคโนโลยีการสื่อสาร ฯลฯ กิจกรรมด้านธุรกิจอุตสาหกรรมจะต้องมีการสื่อสารที่ดี จึงจะประสบผลสำเร็จได้

๔. ด้านการเมืองการปกครอง กิจกรรมด้านการเมืองการปกครองจะต้องใช้การสื่อสารทุกชั้นตอน เช่น การประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาล การสร้างความเข้าใจกับประชาชนในเรื่องต่างๆ การบังคับบัญชาสั่งการ การให้บริการประชาชน การชักชวนให้ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายซึ่งล้วนจะต้องใช้เทคนิควิธีการของการสื่อสารทั้งสิ้น ด้านการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งต้องมีการติดต่อสร้างความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ เช่น การค้า การทหาร การทำสนธิสัญญา ฯลฯ การมีนักการทูตประจำในประเทศต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเรื่องต่างๆ เหล่านี้ มีความจำเป็นต้องใช้การติดต่อสื่อสารระหว่างกันอยู่เสมอ หากผู้เกี่ยวข้องมีความรู้และทักษะในการสื่อสารเพียงพอ ย่อมสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้

๒) องค์ประกอบของการสื่อสาร

การสื่อสาร (Communication) หมายถึง กระบวนการส่งข่าวสารข้อมูลจากผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับข่าวสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อชักจูงให้ผู้รับข่าวสารมีปฏิกิริยาตอบสนองกลับมา โดยคาดหวังให้เป็นไปตามที่ผู้ส่งต้องการ องค์ประกอบของการสื่อสาร ประกอบด้วย

๑. ผู้ส่งข่าวสาร (Sender)
๒. ข้อมูลข่าวสาร (Message)
๓. สื่อในช่องทางการสื่อสาร (Media)
๔. ผู้รับข่าวสาร (Receivers)

ผู้ส่งสารจะมีส่วนประกอบในการดำเนินการเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติ กรอบที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือได้แก่ W's และ ๑ H ได้แก่

๑. Who (ใคร)
๒. What (อะไร)

๓. Where (ที่ไหน)
 ๔. When (เมื่อไร)
 ๕. Why (ทำไม)
 และ ๖. How (อย่างไร)

๓) วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

เมื่อพิจารณาถึงหน้าที่ของการสื่อสารแล้วจะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของการสื่อสารมี ๓ ประการเพื่อให้เข้าใจได้ง่าย จะอธิบายตามรูปแบบ KPA Model ได้ดังนี้

K = Knowledge คือ สื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารเกิดความรู้ในเรื่องที่ต้องการรู้

P = Attitude คือ ให้มีทัศนคติที่ต้องการในเรื่องที่ประชาสัมพันธ์

A=Practice คือ ให้นำไปปฏิบัติ

การสื่อสารเป็นกิจกรรมที่มีความตั้งใจหรือมุ่งก่อให้เกิดผลในลักษณะใดลักษณะหนึ่งในตัวของผู้ส่งสารและผู้รับสารเอง โดยทั่วไปการสื่อสารเป็นการกระทำที่พยายามก่อให้เกิดความร่วมมือและความคล้ายคลึงกัน (Commoness) ของทั้งสองฝ่าย คือ ผู้ส่งสารและผู้รับสารซึ่งอาจเป็นความพยายามที่จะมีอิทธิพลเหนือหรือเอาชนะจิตใจหรือชักจูงโน้มน้าวใจบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งที่กำลังสื่อสารด้วย

ดังนั้น การจำแนกวัตถุประสงค์การสื่อสารโดยพิจารณาจากประเด็นของจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร ดังนี้

๑. พิจารณาวัตถุประสงค์ทั่วไปของการสื่อสารซึ่งเราอาจจะพิจารณาความตั้งใจของผู้ส่งสารและผู้รับสารในการสื่อสารแต่ละครั้ง
๒. พิจารณาถึงลักษณะการนำการสื่อสารไปใช้เพื่อให้เกิดผลทันทีในขณะนั้นหรือไม่
๓. พิจารณาถึงความต้องการที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือก่อให้เกิดการพัฒนาในเรื่องต่างๆ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม

๔) การพิจารณาถึงวัตถุประสงค์โดยทั่วไปของการสื่อสาร

ในการสื่อสารพิจารณาถึงความตั้งใจในการสื่อสารของผู้ส่งสารและผู้รับสารขณะนั้นว่าผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความตั้งใจอย่างไรซึ่งเราอาจแบ่งประเภทของวัตถุประสงค์ของการสื่อสารได้ดังนี้

(๑) วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร

๑. เพื่อแจ้งให้ทราบ (To Inform or to tell)
๒. เพื่อให้การศึกษา (To teach or to educate)
๓. เพื่อชักจูง (To propose or to persuade)
๔. เพื่อสร้างพอใจ (To please or to entertain)

(๒) วัตถุประสงค์ของผู้รับสาร

๑. เพื่อทราบ (To know or to understand)
๒. เพื่อเรียนรู้ (To learn)

๓. เพื่อตัดสินใจ (To decide)

๔. เพื่อสนุกสนาน (To enjoy)^{๗๐}

๕) คุณสมบัติของผู้ส่งสารตามแนวทางนิเทศศาสตร์

ผู้ส่งสารจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการสื่อสารได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่สำคัญๆ คือ ความน่าเชื่อถือ ความน่าเลื่อมใสของผู้ส่งสารในสายตาของผู้รับสาร (Source Credibility) ซึ่งแมคครอสกี ได้กล่าวถึงปัจจัย ๕ ประการที่จะสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้ส่งสารคือ

๑. ความสามารถ (Competence) อันได้แก่ ความรู้ ความสามารถในการไขข้อข้องใจหรือเรื่องที่จะสื่อสารและการส่งสารของผู้ส่งสาร รวมทั้งความสามารถในการจัดควบคุมสถานการณ์ในการสื่อสาร เช่น ควบคุมอารมณ์ไม่ให้ตื่นเต้นในขณะพูดหรือในขณะที่ทำการสื่อสารได้ดี เป็นต้น

๒. คุณลักษณะหรือบุคลิกลักษณะ (Character or Appearance) ผู้ส่งสารจำเป็นต้องมีบุคลิกลักษณะที่ดีทั้งภายนอกและภายใน ผู้ส่งสารจะต้องแสดงถึงความเฉลียวฉลาด การเป็นผู้ที่มีไหวพริบที่ดีสามารถที่จะตัดสินใจกระทำในสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมแสดงออกต่อผู้รับสาร ทั้งลักษณะการให้ความอบอุ่นเป็นที่น่าไว้วางใจ ซึ่งจะทำให้ผู้รับสารมีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้ส่งสาร แต่ถ้าผู้ส่งสารมีบุคลิกลักษณะไม่ดีไม่น่าไว้วางใจ ผู้รับสารก็จะพยายามหลีกเลี่ยงที่จะรับสารหรือจะสื่อสารได้

๓. ความสุขุมเยือกเย็น (Composure) และความคล่องแคล่วในการสื่อสาร หมายถึงการไม่มีอาการที่แสดงถึงความตื่นเต้นหวาดกลัวหรือไม่แสดงถึงความไม่สามารถควบคุมอารมณ์ความรู้ในขณะที่ทำการสื่อสารของผู้ส่งสาร การไม่ติดใจที่จะใช้คำใดคำหนึ่งอันแสดงอาการทางประสาท เช่น อ้อ อ้า ในเวลาพูดเหล่านี้ผู้รับสารจะมีความรู้สึกดีต่อผู้ส่งสาร

๔. การเป็นคนที่ยอมรับหรือเป็นที่รู้จักทางสังคม (Sociability) การเป็นคนที่มีชื่อเสียงหรือเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไปนั้น จะทำให้ได้รับความรู้สึกที่ดีจากผู้รับสาร ผู้รับสารจะให้ความนิยม เชื่อถือ อย่างไรก็ตามในครั้งต่อไปหากผู้ส่งสารที่ผู้รับสารชื่นชอบอยู่ทำการสื่อสารไม่ดีก็อาจทำให้เกิดผลทางลบต่อความรู้สึกของผู้รับสารได้เช่นกัน

๕. การเป็นคนเปิดเผย (Extroversion) การเป็นคนเปิดเผยเป็นสิ่งหนึ่งที่จะสร้างความไว้วางใจต่อตัวผู้ส่งสารให้เกิดขึ้นกับผู้รับสาร โดยการให้ข้อมูลที่เพียงพอและการไม่ปิดบังข้อมูลของผู้ส่งสารซึ่งจะทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเองและรู้สึกไว้วางใจด้วย^{๗๑}

๖) คุณสมบัติของผู้ส่งสารที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธ

คุณสมบัติของผู้ส่งสารตามแนวพุทธนั้นคือ คุณสมบัติ ๗ ประการที่เรียกว่า “สัปปุริสธรรม ๗” ได้แก่

๑. อัมมัญญตา เป็นผู้รู้ธรรมะ คือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตนเอง

^{๗๐} กิติมา สุรสนธิ, *ความรู้ทางการสื่อสาร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๒.

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

๒. อັตถัญญตา รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอนชัดเจน

๓. อັตถัญญตา รู้จักตนเอง รู้ว่าตนคือใคร มีความพร้อมหรือไม่พร้อมอย่างไร การรู้จักตนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้ว จะนำไปสู่การยอมรับตนแล้วจะเปิดเผยตน สามารถสื่อสารภายในตนได้อย่างดีซึ่งผู้สามารถสื่อสารภายในได้ดีจะเป็นคนที่สามารถรับรู้ วิเคราะห์สังเคราะห์ และมีวิจรรณญาณที่สุขุมรอบคอบ มีเหตุมีผลทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่ง

๔. มัตถัญญตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไป ผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอ การรู้จักประมาณในการสื่อสารคือไม่ส่งสารซ้ำซากมากเกินไป น้อยเกินไป จึงเป็นคุณสมบัติประการสำคัญอีกประการหนึ่งของผู้ส่งสาร

๕. กาลัญญตา รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสารแม้ว่าจะเป็นการสื่อสารภายในตน การสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารมวลชน นอกจากการสื่อสารนั้นจะไม่ประสบความสำเร็จแล้วบางที่ยังอาจมีเรื่องมีราวตามมาด้วย หากเราย้อนดูประวัติศาสตร์ แม้แต่ในวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ ของโลกยังต้องได้รับโทษจากการประกาศสังกรรมในเวลาที่ไม่เหมาะสม

๖. ปริสัณญตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ ผู้ส่งสารต้องรู้จักวิถีชีวิตที่จะประพทิตต่อชุมชนนั้นว่ากลุ่มผู้รับสาร กลุ่มเป้าหมาย ผู้ส่งสารต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จ ยิ่งรู้จักมากเท่าไร การสื่อสารยิ่งจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น

๗. ปุคคัลลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ ผู้ส่งสารต้องรู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าผู้รับสารแต่ละคน แต่ละกลุ่มมีลักษณะจำเพาะเป็นของตนเอง มีจริต มีอัธยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยแค่ไหนเพียงใด การที่ผู้ส่งสารรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้ดี^{๗๒}

สรุปได้ว่า ผู้สื่อสารที่ดีจะต้องมีทักษะพื้นฐานในด้านการสื่อสาร เช่น การใช้ภาษาในการสื่อสาร ในเรื่องการออกเสียง การเข้าใจความหมายของคำ การใช้ประโยค การใช้ถ้อยคำในการส่งสาร การใช้ประโยคในการส่งสารและการรับสาร นอกจากนั้นหลักการพระพุทธศาสนายังกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการอีกด้วย

๗) องค์ประกอบของผู้รับสาร

องค์ประกอบของผู้รับสารหรือกลุ่มเป้าหมายทางตะวันตกแยกไว้ว่ามี ๕ กลุ่มคือกลุ่มที่เห็นด้วยอย่างยิ่ง กลุ่มที่เห็นด้วย กลุ่มที่เป็นกลาง กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยและกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

องค์ประกอบของผู้รับสารตามแนวพุทธ แบ่งผู้รับสารออกเป็น ๔ กลุ่ม “เปรียบเทียบเหมือนดอกบัว ๔ เหล่า”^{๗๓} ได้แก่

๑. พวกที่มีสติปัญญาฉลาดเฉลียว เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมก็สามารถรู้ และเข้าใจในเวลาอันรวดเร็ว เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่พ้นน้ำ เมื่อต้องแสงอาทิตย์ก็เบ่งบานทันที (อุคฆฏิตัญญู)

^{๗๒} สมาน งามสนิท, องค์ประกอบของการสื่อสารที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ, หน้า ๔-๕.

^{๗๓} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒.

๒. พวกที่มีสติปัญญาปานกลาง เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มเติม จะสามารถรู้และเข้าใจได้ในเวลาอันไม่ช้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ปรึมน้ำซึ่งจะบานในวันถัดไป (วิปจิตัญญ)

๓. พวกที่มีสติปัญญาน้อย แต่เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มอยู่เสมอ มีความขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อ มีสติมั่นประกอบด้วยศรัทธา ปสาทะ ในที่สุดก็สามารถรู้และเข้าใจได้ในวันหนึ่งข้างหน้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ซึ่งจะค่อยๆ โผล่ขึ้นเบ่งบานได้ในวันหนึ่ง (เนยยะ)

๔. พวกที่ไร้สติปัญญา และยังเป็นมิจฉาทิฐิ แม้ได้ฟังธรรมก็ไม่อาจเข้าใจความหมายหรือรู้ตามได้ ทั้งยังขาดศรัทธาปสาทะ ไร้ซึ่งความเพียร เปรียบเสมือนดอกบัวที่จมอยู่กับโคลนตม ยิ่งแต่จะตกเป็นอาหารของเต่าปลา ไม่มีโอกาสโผล่ขึ้นพ้นน้ำเพื่อเบ่งบาน (ปทพรมะ)

๘) ผู้รับสารที่ฟังประสงค์ตามแนวพุทธในกาลามสูตร

ผู้รับสารที่ฟังประสงค์โดยเฉพาะในยุคข่าวสารจากข่าวสารทิศมากมายแบบนี้ จะต้องมีความสมบูรณ์หรือความสามารถในการแยกแยะข้อมูลข่าวสาร ว่าอะไรควรเชื่อ อะไรไม่ควรเชื่อและควรมี^{๗๔} คุณสมบัติเพิ่มเติมตามแนวของกาลามสูตร ๑๐ ประการคือ

๑. (มา อนุสฺสเวน) อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา ประเภท "เขาวา" "ได้ยินมาว่า" ทั้งหลาย

๒. (มา ปรมปราย) อย่าได้ยึดถือถ้อยคำสื่อบุคคลกันมา ประเภท "ใครๆว่า" "โบราณว่า" ตามกระแส

๓. (มา อิติกราย) อย่าได้ยึดถือโดยความตื่นข่าวว่า เขาวาอย่างนี้ ประเภทข่าวลือข่าวโคมลอย ทั้งหลาย

๔. (มา ปิฎกสมปทาเนน) อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา อย่าไปตามตำรามากนัก ตำราว่าอย่างนั้น ต้องออกมาเป็นอย่างนั้น เท่านั้น เป็นอย่างอื่นไปไม่ได้เด็ดขาด เพราะอย่าลืมนึกว่า ตำราบางเล่ม คนแต่งก็มั่วมาบ้าง เขียนไม่ครบบ้าง ใส่ไข่เอาเองบ้าง คนมีกิเลสไปแก้ไขตำรา คนมีผลประโยชน์ไม่แก้ไขตำราเท่ากับเราโดนหลอก

๕. (มา ตกฺกเหตุ) อย่าได้ยึดถือโดยนึกเอาเอง เช่น เข้าใจเอาเอง หรือข้อมูลไม่พอใจร้อนเดาสุ่มเอา มั่วๆ เอา

๖. (มา นยเหตุ) อย่าได้ยึดถือโดยการคาดคะเน การคาดการณ์ตามประวัติศาสตร์ตามสถิติ ความน่าจะเป็น ซึ่งอาจจะผิดก็ได้ เพราะเห็นแคร์้อย อย่าเหมาว่าที่ร้อยเอ็ดจะเป็นไปด้วย

๗. (มา อาการปริวิตกเกน) อย่าได้ยึดถือตรึงตามอาการ อย่าเห็นว่าอาการแบบนี้ น่าจะเป็นแบบนี้ ให้คิดเผื่อๆ ไว้ด้วย เช่น เห็นคนไข้เป็นแบบที่เคยรักษาคนอื่นๆมาก่อน อย่าไปตรึกเอาเองว่าเป็นแบบนี้ เห็นงาก็จ่ายยาได้ เพราะเหนือฟ้ายังมีฟ้า อย่าเข้าข้างตนเอง นั่งสมาธิเห็นโน้น เห็นนี้ อย่างนี้กว่าเป็นจริง เพราะอาจจะเห็นจิตหลอกจิต

^{๗๔} วรภัทร์ ภูเจริญ, คิดอย่างเป็นระบบและเทคนิคการแก้ปัญหา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อริยชน จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๐-๑๙๑.

๘. (มา ทิฏฐินิฆมานกขนตยา) อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่า ต้องกันกับทริฐิของตัว อย่าเอาความเห็นของตนเป็นใหญ่ อะไรที่ตรงกับที่ตนคิดไว้เท่านั้นที่เชื่อได้ คนคิดแบบนี้ คือตายซัก

๙. (มา ภพพรูปตยา) อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้ ระวังจะโดนหลอกอย่าลืมนะ สี่เท่ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง

๑๐. (มา สมโณ โน ครุติ) อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา การยึดอาจารย์ของตนเองมากไป ก็ไม่ดี ควรทำตาม ทดสอบดู ถ้าผิดพลาดก็ไม่ต้องเชื่อ ถ้าทำแล้วดีขึ้นก็แสดงว่าเชื่อได้^{๗๕}

๙) องค์ประกอบของผู้รับสาร

ผู้รับสารในการสื่อสารนั้น อาจมีความหมายถึงบุคคลคนเดียว (individual) เช่น ผู้ฟังของการสนทนาของบุคคล ๒ คน หรืออาจมีความหมายถึงกลุ่มบุคคล (group) เช่น กลุ่มผู้ฟังการบรรยายหรือกลุ่มผู้ชมการแสดง เป็นต้น และอาจหมายถึงมวลชน (mass) ได้ เช่น ผู้ชมรายการโทรทัศน์ ผู้ฟังรายการวิทยุหรือผู้อ่านหนังสือพิมพ์ เป็นต้น^{๗๖} กลุ่มผู้รับสารอาจจะมีอิทธิพลต่อการทำงานของสื่อได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม อิทธิพลของกลุ่มผู้รับสารโดยทางตรงก็คือการแสดงความคิดเห็นในทางขึ้นชอบหรือติเตียนต่อรายการต่างๆ ส่วนอิทธิพลทางอ้อมก็คือจำนวนของผู้รับสารในแต่ละรายการที่จะทราบได้จากการทำสำรวจความนิยมของผู้ชม (rating) อันมีผลทำให้มีผู้อุปถัมภ์รายการนั้นมากขึ้น และส่งผลต่อเนื่องให้รายการนั้นสามารถดำรงอยู่ได้และยังจะได้ช่วงเวลาดีๆ ในการนำเสนอ^{๗๗}

พรทิพย์ วรกิจโกคาทร จำแนกประเภทของผู้รับสารเป็น ๓ ประเภทคือ^{๗๘}

๑. ประเภทของผู้รับสารจำแนกตามลักษณะของการสื่อสาร ซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ลักษณะ คือ

๑) ผู้รับสารในการสื่อสารระหว่างบุคคล ผู้รับสารลักษณะนี้อาจจะเป็นผู้ที่เป็นผู้ที่รับข่าวสารประเภทเดียวที่ไม่ค่อยมีอิทธิพลในการสื่อสารหรือมีอิทธิพลมากในการสื่อสาร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของการสื่อสารว่าจะเป็นการบอกกล่าวหรือให้ความรู้ การซักถามหรือสัมภาษณ์ การแลกเปลี่ยนความรู้และทัศนคติ อย่างไรก็ตามไม่ว่าผู้รับสารจะมีอิทธิพลต่อการสื่อสารลักษณะนี้มากหรือน้อย ประสิทธิภาพในการสื่อสารยังขึ้นอยู่กับ การเข้ารหัส (encoding) ของผู้ส่งสารและการถอดรหัส (decoding) ของผู้รับสารด้วย

๒) ผู้รับสารในการสื่อสารกลุ่มเล็ก การสื่อสารลักษณะนี้จะคล้ายกับการสื่อสารระหว่างบุคคล แต่การสื่อสารกลุ่มเล็กจะมีผู้รับสารจำนวนมากขึ้น ปกติจะมีประมาณ ๕-๙ คน (หรือน้อยกว่าจำนวนนี้เล็กน้อย) ผู้รับสารของการสื่อสารลักษณะนี้มีคุณสมบัติที่เหมือนกัน

^{๗๕} พระธรรมปิฎก (ปอ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๒.

^{๗๖} พรทิพย์ วรกิจโกคาทร, “กระบวนการดำเนินงานประชาสัมพันธ์” เอกสารการสอนชุดวิชา **หลักการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์**, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๒๘๘.

^{๗๗} กาญจนา แก้วเทพ, “แนวทางการศึกษาการสื่อสารต่างวัฒนธรรม”, (กรุงเทพมหานคร: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๖-๑๙๓.

^{๗๘} พรทิพย์ วรกิจโกคาทร, “กระบวนการดำเนินงานประชาสัมพันธ์”, หน้า ๒๙๕-๓๐๒.

(homogeneous) หรือแตกต่างกัน (heterogeneous) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการสื่อสารว่า มีลักษณะเป็นการบอกกล่าวหรือให้ความรู้หรือการสื่อสารที่มีลักษณะแลกเปลี่ยนความรู้และทัศนคติ

๓) ผู้รับสารในการสื่อสารสาธารณะ ลักษณะของการสื่อสารประเภทนี้จะมีผู้รับสารจำนวนมากตั้งแต่ ๓๐-๔๐ คนไปจนถึงพันๆ คน แล้วแต่สถานการณ์ของการสื่อสารนั้นๆ ดังนั้นโอกาสที่ผู้รับสารจะแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบจึงอยู่ในขอบเขตจำกัด กล่าวคือผู้รับสารจะสามารถแสดงออกได้ด้วยการตบมือ หัวเราะหรือให้ความสนใจ แต่การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบที่ลึกซึ้งหรือการแลกเปลี่ยนความรู้หรือทัศนคตินั้นมีน้อยมาก ดังนั้น ประสิทธิภาพในการสื่อสารจึงขึ้นอยู่กับผู้ส่งสารเป็นสำคัญ และยังมีความผันแปรไปตามจุดมุ่งหมายของการสื่อสารด้วย

๔) ผู้รับสารในการสื่อสารมวลชน ผู้รับสารในการสื่อสารประเภทนี้มีลักษณะเด่น ๓ ประการ คือ (๑) มีความแตกต่างกันเนื่องจากสื่อสารมวลชนครอบคลุมผู้รับสารได้กว้างไกลและไม่สามารถจะสร้างขอบเขตจำกัดการสื่อสารเพื่อผู้รับสารกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะได้ จึงทำให้มีผู้รับสารจำนวนมากและแน่นอนว่าจะต้องส่งผลไปยังผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันทั้งเพศ อาชีพ อายุ สถานที่สถานะทางสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ (๒) ไม่รู้จักกัน สื่อสารมวลชนอาศัยสื่อมวลชน (mass media) เป็นสื่อกลางในการสื่อสารทำให้ผู้รับสารและผู้ส่งสารไม่พบหน้ากัน โอกาสที่จะทำความรู้จักกันจึงมีน้อย (๓) มีข้อจำกัดในการแสดงออก จากการที่ผู้รับสารในการสื่อสารประเภทนี้มีจำนวนมากและมีความหลากหลายแตกต่างกัน ดังนั้น โอกาสในการแสดงความคิดเห็นหรือมีปฏิกิริยาโต้กลับ (feedback) ต่อการสื่อสารจึงมีน้อยมาก

๒. ประเภทผู้รับสารจำแนกตามผลกระทบของการสื่อสาร ผลกระทบของการสื่อสารทำให้สามารถจำแนกผู้รับสารออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) ผู้รับสารที่เป็นผู้ถูกระทำ (passive receiver) หมายถึงผู้รับสารที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความเข้าใจทัศนคติและพฤติกรรม เนื่องจากการสื่อสาร ซึ่งอาจเกิดผลของการเปลี่ยนแปลงโดยตรงทันทีหรือโดยทางอ้อมและใช้เวลาก็ได้แนวความคิดเกี่ยวกับผู้รับสารที่มีลักษณะเป็นผู้ถูกระทำนี้ เริ่มตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ โดยทฤษฎีเข็มฉีดยา (hypodermic needle theory) หรือเป็นที่รู้จักกันว่าทฤษฎีกระสุนปืน (bullet theory) ซึ่งกล่าวว่าการสื่อสารมีพลังที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ และพฤติกรรมของคนได้

๒) ผู้รับสารที่เป็นผู้กระทำ (active receiver) หมายถึง ผู้รับสารที่มีอิทธิพลในการกำหนดการสื่อสารได้ เช่น กำหนดผู้ส่งสาร กำหนดข่าวสารและกำหนดสื่อ เป็นต้นแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะของผู้รับสารกลุ่มนี้ เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าและข้อเท็จจริงที่ว่าผู้รับสารไม่ได้เป็นผู้ถูกระทำเสมอไป และการสื่อสารไม่มีผลหรือมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของผู้รับสารด้วย

๓. ประเภทของผู้รับสารจำแนกตามกลุ่มเป้าหมายของการสื่อสารความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ประจวบกับวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีและวิทยาการการสื่อสารสมัยใหม่ เป็นเหตุให้การสื่อสารในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น และผลที่ได้อย่างหนึ่งจากการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้คือมีการจำแนกผู้รับสารออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) ผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย (target audience) ซึ่งมีลักษณะเด่น ดังนี้ (๑) มีจำนวนที่คาดคะเนได้ (predictable size) กล่าวคือ เมื่อผู้ส่งสารมีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดแล้ว เขาก็พอจะคาดคะเนได้ว่าบุคคลกลุ่มนี้มีจำนวนประมาณเท่าไร

(๒) มีลักษณะที่เหมือนกัน (homogeneous) กล่าวคืออาจมีลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์ที่เหมือนกัน หรืออย่างน้อยจะต้องมีความสนใจข่าวสารร่วมกัน (๓) มีความเห็นที่เป็นที่ยอมรับ (accepted expression) ในเมื่อจุดมุ่งหมายของการสื่อสารเพื่อกลุ่มเป้าหมายนี้ ดังนั้นข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ คำติชมหรือปฏิกิริยาโต้ตอบในรูปต่างๆ มักเป็นที่ยอมรับในการพิจารณา

๒) ผู้รับสารทั่วไป (general audience) แตกต่างจากผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้ (๑) มีจำนวนที่คาดคะเนไม่ได้ (unpredictable size) คือไม่สามารถทราบจำนวนที่แน่นอนชัดเจนของผู้รับสารได้ โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชน (๒) มีลักษณะที่แตกต่างกัน (heterogeneous) เนื่องจากผู้รับสารทั่วไปมีจำนวนมาก จึงมีความหลากหลายแตกต่างกันในตัวแปรทางด้านประชากรศาสตร์ ความสนใจ ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ (๓) มีข้อจำกัดในการแสดงความคิดเห็น (limited expression) เนื่องจากไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายโดยตรง ถึงแม้จะมีปฏิกิริยาโต้ตอบมาบ้าง ปฏิกิริยาดังกล่าวมักจะไม่มี ความหมายต่อผู้ส่งสารมาก ยกเว้นในกรณีที่มีปฏิกิริยาโต้ตอบมากๆ และเป็นกลุ่ม

สรุปได้ว่า แนวคิดและความหมายทั่วไปของการสื่อสาร คือ คำว่า การสื่อสาร (communications) มีที่มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า communis หมายถึง ความเหมือนกัน หรือร่วมกัน การสื่อสาร (communication) หมายถึงกระบวนการถ่ายทอดข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็น ความต้องการจากผู้ส่งสารโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ที่อาจเป็นการพูด การเขียน สัญลักษณ์อื่นใด การแสดงหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ไปยังผู้รับสาร ซึ่งอาจจะใช้กระบวนการสื่อสารที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสม หรือความจำเป็นของตนเองและคู่สื่อสาร โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิดการรับรู้ร่วมกันและมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อกัน บริบททางการสื่อสารที่เหมาะสมเป็น ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผล

ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดและความหมายทั่วไปของการสื่อสาร

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
กิติมา สุรสนธิ (๒๕๔๘, หน้า ๘)	ความหมายของการสื่อสาร (communication) ภาษาอังกฤษใช้ “Communication” ซึ่งรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Communis หมายถึง การร่วม (Common) เมื่อมีการสื่อสารหรือการสื่อความหมาย ก็หมายถึงว่า มีการกระทำร่วมกันในบาง
Schramm. (1960, p. 13)	สิ่งบางอย่าง นั่นคือการถ่ายทอดหรือการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ ความคิดของคนเรานั้นเอง กระบวนการแลกเปลี่ยน ความรู้สึกนึกคิดข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้สึกและ อารมณ์ ของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปหรือมากกว่านั้น
David K (1960, หน้า 30)	“สาร” เป็นองค์ประกอบที่สำคัญเสมอไม่ว่าองค์ประกอบของการสื่อสารจะมีเพียงแหล่งสาร ช่องทางการสื่อสารและ ผู้รับสาร เพราะการสื่อสารของมนุษย์ตั้งอยู่บนหลักความสัมพันธ์ (Relationship)
สมาน งามสนิท (๒๕๔๒, หน้า ๙)	ผู้ส่งสารและผู้รับสารจะต้องมีความคล้ายคลึงกัน หากทั้งสองฝ่ายไม่มีความคล้ายคลึงกัน การสื่อสารก็เกิดขึ้นไม่ได้
กิติมา สุรสนธิ (๒๕๔๗, หน้า ๒๒)	<ol style="list-style-type: none"> ๑. สัจจะ ได้แก่ เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้น ต้องเป็นเรื่องจริง เสนอหรือส่งสารตามความเป็นจริง ไม่บิดเบือน ๒. ตถตา เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริง ไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้ม ไม่ใส่สีหรือใส่ไข่ ๓. กาละ เรื่องที่เสนอนั้น ต้องเหมาะสมกับกาลเวลา ๔. ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้น เป็นเรื่องที่คนชอบ หรือเสนอโดยวิธีที่ผู้รับสารชื่นชอบ ๕. อัถตะ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
	<ol style="list-style-type: none"> (๑) วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร <ol style="list-style-type: none"> ๑. เพื่อแจ้งให้ทราบ ๒. เพื่อให้การศึกษา ๓. เพื่อชักจูง ๔. เพื่อสร้างพอใจ (๒) วัตถุประสงค์ของผู้รับสาร <ol style="list-style-type: none"> ๑. เพื่อทราบ ๒. เพื่อเรียนรู้ ๓. เพื่อตัดสินใจ ๔. เพื่อสนุกสนาน

ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดและความหมายทั่วไปของการสื่อสาร (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
<p>สมาน งามสนิท (๒๕๔๒, หน้า ๙)</p>	<p>๑. สัจจะ ได้แก่ เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้น ต้องเป็นเรื่องจริง เสนอหรือส่งสารตามความเป็นจริง ไม่บิดเบือน</p> <p>๒. ตถตา เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริง ไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้ม ไม่ใส่สีหรือใส่ไข่</p> <p>๓. กาละ เรื่องที่เสนอนั้น ต้องเหมาะสมกับกาลเวลา</p> <p>๔. ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้นเป็นเรื่องที่คนชอบหรือสนใจโดยวิธีที่ผู้รับสารชื่นชอบ</p> <p>๕. อัธยาศัย เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม</p>
<p>กิติมา สุรสนธิ (๒๕๔๗, หน้า ๒๒)</p>	<p>(๑) วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร</p> <p>๑. เพื่อแจ้งให้ทราบ</p> <p>๒. เพื่อให้การศึกษา</p> <p>๓. เพื่อชักจูง</p> <p>๔. เพื่อสร้างพอใจ</p> <p>(๒) วัตถุประสงค์ของผู้รับสาร</p> <p>๑. เพื่อทราบ</p> <p>๒. เพื่อเรียนรู้</p> <p>๓. เพื่อตัดสินใจ</p> <p>๔. เพื่อสนุกสนาน</p>
<p>วรภัทร์ ภูเจริญ (๒๕๔๗, หน้า ๑๙๐-๑๙๑)</p>	<p>ผู้รับสารที่พึงประสงค์โดยเฉพาะในยุคข่าวสารจากข่าวสารที่ศมากมายแบบนี้ จะต้องมีความสัมพันธ์หรือความสามารถในการแยกแยะข้อมูลข่าวสาร ว่าอะไรควรเชื่อ อะไรไม่ควรเชื่อและควรมีคุณสมบัติเพิ่มเติมตามแนวของกาลามสูตร ๑๐ ประการคือ</p>
<p>พระธรรมปิฎก (ปอ. ปยุตโต) (๒๕๔๖, หน้า ๒๓๒)</p>	<p>๑. (มา อนุสฺสเวน) อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา</p> <p>๒. (มา ปรมปราย) อย่าได้ยึดถือถ้อยคำสืบๆกันมา</p> <p>๓. (มา อิติกราย) อย่าได้ยึดถือโดยความตื่นข่าว</p> <p>๔. (มา ปิฎกสมปทานน) อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา</p> <p>๕. (มา ตกกเหตุ) อย่าได้ยึดถือโดยนึกเอาเอง</p> <p>๖. (มา นยเหตุ) อย่าได้ยึดถือโดยการคาดคะเน</p> <p>๗. (มา อากาโรปริวิตกเคน) อย่าได้ยึดถือตรึงตามอาการ</p> <p>๘. (มา ทิฏฐินิชฌานกฺขนฺติยา) อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่าต้องกันกับทิฐิของตัวเอง</p> <p>๙. (มา ภาพพรูปตาย) อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้</p> <p>๑๐. (มา สมโณ โน ครุติ) อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา</p>

ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดและความหมายทั่วไปของการสื่อสาร (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
พรทิพย์ วรกิจโกคาทร (๒๕๓๕), หน้า ๒๘๘)	ผู้รับสารในการสื่อสารนั้น อาจมีความหมายถึงบุคคลคนเดียว (individual) เช่น ผู้ฟังของการสนทนาของบุคคล ๒ คน หรืออาจมีความหมายถึงกลุ่มบุคคล (group) เช่น กลุ่มผู้ฟังการบรรยายหรือกลุ่มผู้ชมการแสดง เป็นต้น และอาจหมายถึงมวลชน (mass) ได้ เช่น ผู้ชมรายการโทรทัศน์ ผู้ฟังรายการวิทยุหรือผู้อ่านหนังสือพิมพ์ เป็นต้น
กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๔๔, หน้า ๑๕๖-๑๙๓)	กลุ่มผู้รับสารอาจจะมีอิทธิพลต่อการทำงานของสื่อได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม อิทธิพลของกลุ่มผู้รับสารโดยทางตรงก็คือการแสดงความคิดเห็นในทางขึ้นชอบหรือติเตียนต่อรายการต่างๆ ส่วนอิทธิพลทางอ้อมก็คือจำนวนของผู้รับสารในแต่ละรายการที่จะทราบได้จากการทำสำรวจความนิยมของผู้ชม (rating) อันมีผลทำให้มีผู้อุปถัมภ์รายการนั้นมากขึ้น และส่งผลต่อเนื้อหาให้รายการนั้นสามารถดำรงอยู่ได้และยังจะได้ช่วงเวลาดีๆ ในการนำเสนอ

๒.๓.๒ แนวคิดและความหมายของการสื่อสารทางตะวันตก

๑) ทฤษฎี SMCR (David K. Verlo)^{๗๙}

เบอร์โล (David K. Berlo) อธิบายการสื่อสารของมนุษย์ว่า เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยปัจจัยหรือองค์ประกอบ (Ingredients) ที่สำคัญ ๖ ประการ คือ

๑. แหล่งสาร (Communication Source)
๒. ผู้เข้ารหัสสาร (Encoder)
๓. เนื้อหาข่าวสาร (Message)
๔. ช่องสาร (Channel)
๕. ผู้ถอดรหัสสาร (Decoder)
๖. ผู้รับสาร (Communication Receiver)

เดวิด เค เบอร์โล (David K. Berlo) ได้สร้างแบบจำลองซึ่งแสดงให้เห็นองค์ประกอบต่างๆ ของการสื่อสารไว้อย่างชัดเจน องค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของเบอร์โลมี ๔ องค์ประกอบคือ ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) สื่อ (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) นิยมเรียกกันแพร่หลายทั่วไปตามอักษรย่อว่า S-M-C-R โดยปัจจัยย่อยต่างๆ ของ

^{๗๙} David K. Berlo, *The Process of Communication*, (New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc. 1960), p. 30.

องค์ประกอบทั้ง ๔ อย่างต่างก็มีส่วนช่วยให้การสื่อสารได้ผลสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น แบบจำลองของ เบอร์โลอาจแสดงได้ดังนี้^{๘๐}

เบอร์โล^{๘๑} กล่าวว่า การที่การสื่อสารจะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับ องค์ประกอบ ๔ ประการนี้ ว่ามีประสิทธิภาพเพียงใดและประสิทธิภาพขององค์ประกอบแต่ละ องค์ประกอบนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

๑. ผู้ส่งสาร ปัจจัยของผู้ส่งสารประกอบด้วย

- ก. ทักษะในการสื่อสาร
- ข. ทักษะคติ
- ค. ความรู้
- ง. ระบบสังคม
- จ. วัฒนธรรม

๒. สาร ปัจจัยของสารประกอบด้วย

- ก. รหัส
- ข. เนื้อหา
- ค. การจัดเสนอ

ทั้งรหัส, เนื้อหา, การจัดเสนอสารนั้นประกอบด้วยส่วนประกอบและโครงสร้าง

๓. สื่อ เบอร์โล กล่าวว่า สื่อมีความหมาย ๓ ประการ คือ

- ๑. สื่อ หมายถึง การเข้ารหัสและการถอดรหัส
- ๒. สื่อ หมายถึง สิ่งที่น่าสาร เช่น คลื่นแสง คลื่นเสียง โทรทัศน์หนังสือพิมพ์ เป็นต้น
- ๓. สื่อ หมายถึง พาหนะของสิ่งที่น่าสาร เช่น อากาศ เป็นช่องทางที่จะนำไปสู่

ประสาทความรู้สึกหรือการถอดรหัสของผู้รับสาร อันได้แก่ การเห็น การได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่น และการลิ้มรส

๔. ผู้รับสาร ปัจจัยของผู้รับสารประกอบด้วย

- ก. ทักษะในการสื่อสาร
- ข. ทักษะคติ
- ค. ความรู้
- ง. ระบบสังคม
- จ. วัฒนธรรม^{๘๒}

^{๘๐} บุญเลิศ ศุภดิติก, **ปรัชญานิเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร**, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๒๓), หน้า ๑๑.

^{๘๑} David K. Berlo, **The Process of Communication**, 1960, p. 30.

^{๘๒} ทนทล ไบบัว, **หลักและทฤษฎีการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๖), หน้า ๕๗.

ในกระบวนการสื่อสารนั้นผู้รับสารก็จัดได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ผู้ส่งจึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการวิเคราะห์ผู้รับสารด้วย เพื่อการสื่อสารนั้นจะสามารถบรรลุหรือประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ ในการวิเคราะห์ผู้รับสาร เดวิด เค เบอร์โล (David K. Berlo) ได้อธิบายถึงการวิเคราะห์ผู้รับสาร ว่ามีปัจจัยหลักๆ อยู่ ๔ ประการ ดังนี้

๑. ความสามารถและความชำนาญในการสื่อสาร (Communication Skill) หมายถึง ความสามารถ ความชำนาญในการถอดรหัสสาร (Decoder) อันได้แก่ ความสามารถในการอ่าน การฟัง การตีความ การจับใจความ ของผู้รับสาร สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการเข้าใจของผู้รับสารตามที่ต้องการ ความสามารถ ความชำนาญในการอ่านหรือการฟังของบุคคลนั้นจะแตกต่างกันไปตามความรู้ประสบการณ์ และระดับสติปัญญา เช่น คนที่มีความรู้สูงย่อมสามารถฟังและจับประเด็นต่าง ๆ จากสิ่งที่ฟังได้ง่ายกว่าคนที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า เป็นต้น ดังนั้น ผู้ส่งสารจำเป็นที่จะต้องศึกษาความสามารถและความชำนาญของผู้รับสารก่อนทำการสื่อสารเพื่อพิจารณาคุณสมบัติของผู้รับสารนั้นมีความสามารถในระดับใด เพื่อจัดกระบวนการสื่อสารให้เหมาะสมกับผู้รับสาร

๒. ความรู้ (Knowledges) หมายถึง สิ่งที่ผู้รับสารสั่งสมมาจากประสบการณ์ หรือจากการเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ที่อาจเป็นทั้งความรู้ในเชิงวิชาการหรือความรู้ด้านอื่น ความรู้ในส่วนของผู้รับสารนั้น จะหมายถึง ความรู้ขั้นพื้นฐานในการอ่านออกเขียนได้ของบุคคล ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะรับ และความรู้ในเรื่องกระบวนการสื่อสาร จะทำให้ผู้รับสารสามารถทราบบทบาทของตนเอง และไม่ทำตัวให้กลายเป็นอุปสรรคในการสื่อสาร เช่น ในขณะที่เราเป็นผู้ฟัง ก็ไม่ควรจะพูดแข่งกับผู้พูดหรืออาจเตรียมศึกษาข้อมูลล่วงหน้าก่อนที่จะปรับข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ความรู้ดังกล่าวจะมีต่อการทำความเข้าใจในเนื้อหาของสารที่ผู้รับได้รับมาจะมีผลต่อความสำเร็จของการสื่อสาร

๓. ทศนคติ (Attitudes) หมายถึง การรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง อาจเป็นความคิดเห็นหรือเป็นความรู้สึกที่ลึกซึ้งเหนียวแน่น เปลี่ยนแปลงได้ยาก เช่น ความรู้สึก ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง รูปแบบการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องที่ถูกสั่งสมอบรมมานาน หรืออาจเป็นความรู้สึกนึกคิดที่ค่อนข้าง ผิวนิ่มไม่ลึกซึ้ง เปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น แฟชั่น จังหวะการเต้นรำ เพลง ฯลฯ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เป็นต้น ทศนคติก็จัดเป็นอีกส่วนหนึ่งของผู้รับสารจำเป็นอย่างหนึ่งที่จะต้องทำการศึกษาวิเคราะห์ผู้รับสารก่อนเสมอเพื่อจัดกระบวนการสื่อสารให้เหมาะสมกับการสื่อสาร

สำหรับทศนคติของผู้รับสารในการสื่อสารนั้นค่อนข้างมีความสำคัญมาก เนื่องจากหากสารมีความรู้สึกในทางที่ไม่ดี มีอคติ (Bias) ในทางลบกับองค์ประกอบของการสื่อสารแล้ว จะทำให้เกิดการหลีกเลี่ยง ขาดความสนใจ และปฏิเสธ การรับข่าวสารต่างๆ จากผู้ส่งสาร ทศนคติของผู้รับสารที่ผู้ส่งสารควรจะศึกษาวิเคราะห์นั้นมี ดังนี้

ทศนคติต่อตนเอง (Attitude Toward Self) หมายถึง ความรู้สึกของผู้รับสารเองในการสื่อสาร อาจเป็นความรู้สึกในทางที่ดี หรือความรู้สึกในทางที่ไม่ดีก็ได้ ความรู้สึกที่ดีเป็นความรู้สึกที่ถูกระดมมาจากประสบการณ์ที่สำเร็จในชีวิต มีผลต่อบุคลิกภาพของบุคคล แตกต่างกับคนที่มีประสบการณ์ชีวิตที่ล้มเหลว มักมีบุคลิกที่ปิดกั้นตนเอง หลีกเลี่ยงการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ความรู้สึกที่ศนคติต่อตนเองของผู้รับสารเหล่านี้ย่อมมีผลต่อการรับรู้ การตีความ และการทำความเข้าใจต่อข่าวสารที่ได้รับ

ทัศนคติต่อเนื้อหาข่าวสาร (Attitude Toward Matters) หมายถึง ความรู้สึกของผู้รับสารมีต่อเนื้อหาของสาร อาจเป็นความรู้สึกในทางที่ดี หรือความรู้สึกในทางที่ไม่ดีก็ได้ โดยปกติบุคคลมักเลือกรับข้อมูลข่าวสารตามที่ตนเองสนใจ และเป็นเนื้อหาข่าวสารที่ตนเองชอบตรงตามทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ

ทัศนคติต่อผู้ส่งสาร (Attitude Toward Sender) หมายถึง ความรู้สึกในทางที่ดีและความรู้สึกในทางที่ไม่ดีต่อผู้ส่งสารของผู้รับสาร ส่วนใหญ่บุคคลมักมีความประทับใจชื่นชมต่อผู้ส่งสารในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอุปนิสัย รูปร่างหน้าตา ความมีชื่อเสียง หรือการเป็นคนที่มีความรู้ดีในเรื่องนั้น ๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้รับสารมีแนวโน้มที่จะประเมินผู้ส่งสารก่อนว่าผู้ส่งสารเป็นใครทัศนคติเหล่านี้ก็จัดเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ผู้รับสารจำเป็นต้องอย่างยิงที่จะต้องทำการศึกษาวิเคราะห์ผู้รับสารก่อนเสมอเพื่อจัดกระบวนการสื่อสารให้เหมาะสมกับการสื่อสาร

๔. ระบบสังคมและวัฒนธรรมของผู้รับสาร (Social and Culture System) เนื่องจากผู้รับสารเป็นบุคคลเช่นเดียวกับผู้ส่งสารและอาศัยอยู่ในสังคมที่มีระเบียบแบบแผนขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อความรู้ ประสบการณ์ความเข้าใจ ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคล รวมทั้งอิทธิพลของความเป็นกลุ่มก็จะมีผลต่อสิ่งเหล่านี้ของบุคคลด้วยเช่นกัน บุคคลที่อยู่ในระบบสังคม วัฒนธรรมที่แตกต่างกันย่อมมีความชื่นชอบมีการคัดเลือก ข้อมูลข่าวสาร หรือมีการรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างกันออกไป ระบบสังคมและวัฒนธรรมนี้จัดเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ผู้รับสารจำเป็นต้องอย่างยิงที่จะต้องทำการศึกษาวิเคราะห์ผู้รับสารก่อนเสมอเพื่อจัดกระบวนการสื่อสารให้เหมาะสมกับการสื่อสาร^{๘๓}

สรุปได้ว่า แนวคิดและความหมายของการสื่อสารทางตะวันตก คือ การสื่อสารของมนุษย์ว่าเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยปัจจัยหรือองค์ประกอบ (Ingredients) ที่สำคัญ ๖ ประการ คือ ๑. แหล่งสาร (Communication Source) ๒. ผู้เข้ารหัสสาร (Encoder) ๓. เนื้อหาข่าวสาร (Message) ๔. ช่องสาร (Channel) ๕. ผู้ถอดรหัสสาร (Decoder) ๖. ผู้รับสาร (Communication Receiver) และมีการสร้างแบบจำลองซึ่งแสดงให้เห็นองค์ประกอบต่างๆ ของการสื่อสารไว้อย่างชัดเจน องค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของเบอร์โลมี ๔ องค์ประกอบคือ ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) สื่อ (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) นิยมเรียกกันแพร่หลายทั่วไปตามอักษรย่อว่า S-M-C-R โดยปัจจัยย่อยต่างๆ ขององค์ประกอบทั้ง ๔ อย่างต่างก็มีส่วนช่วยให้การสื่อสารได้ผลสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

^{๘๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒.

ตารางที่ ๒.๑๐ แนวคิดและความหมายของการสื่อสารทางตะวันตก

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
David K. Berlo (1960, p. 30.)	<p>การสื่อสารของมนุษย์ว่า เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย ปัจจัยหรือองค์ประกอบ (Ingredients) ที่สำคัญ ๖ ประการ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. แหล่งสาร (Communication Source) ๒. ผู้เข้ารหัสสาร (Encoder) ๓. เนื้อหาข่าวสาร (Message) ๔. ช่องสาร (Channel) ๕. ผู้ถอดรหัสสาร (Decoder) ๖. ผู้รับสาร (Communication Receiver)
บุญเลิศ ศุภติติก (๒๕๒๓, หน้า ๑๑)	<p>๔ องค์ประกอบคือ ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) สื่อ (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) นิยมเรียกกันแพร่หลายทั่วไปตามอักษรย่อว่า S-M-C-R โดยปัจจัยย่อยต่างๆ ขององค์ประกอบทั้ง ๔ อย่างต่างก็มีส่วนช่วยให้การสื่อสารได้ผลสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น</p>
ทณชล ไบบัว (๒๕๓๖, หน้า ๕๗)	<p>ผู้รับสาร ปัจจัยของผู้รับสารประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> ก. ทักษะในการสื่อสาร ข. ทักษะคติ ค. ความรู้ ง. ระบบสังคม จ. วัฒนธรรม

๒.๔ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย

๒.๔.๑ ประวัติวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ใกล้กับเชิงสะพานพระพุทธรูปยออดฟ้าฝั่งธนบุรี โดยมีเลขทะเบียนวัดที่ ๒๔ ถนนประชาธิปไตย แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร^{๘๔}

๒.๔.๒ องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเป็นวัดนักเทศน์มาตั้งแต่สมัยที่สมเด็จพระพุทธ โฆษาจารย์ (จี) เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๓ ทางวัดจัดให้มีเทศน์ทุกวัน ดังที่เจ้าพระยาภาสกร วงศ์ (พร บุนนาค) มีหนังสือกราบทูลพระเจ้านั่งยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ เมื่อ ร.ศ. ๑๑๕ ตรงกับ พ.ศ. ๒๕๔๓ ความตอนหนึ่งว่า “เพราะแต่ก่อนเจ้าของวัดท่านอยู่ ได้มีข้าวสงฆ์แก่งสงฆ์แจกพระและมีเทศน์ให้ทานธรรมทุกวัน”

ประเพณีการเทศน์ประจำทุกวันนี้ได้ดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงยุคที่พระธรรม ตรีโลกาจารย์ (อยู่) เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๑๑ ดังที่ประวัติวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๑ บันทึกไว้ว่า “การเทศน์ให้ทานธรรมประจำวัด แต่ก่อนเคยมี ทั้งกลางวันและกลางคืนเป็นนิตยัตถ์ เดียวนี้มีเฉพาะแต่กลางคืนอย่างเดียว ไปประชุมฟังกัน ที่การเปรียญ มีสัตบุรุษให้หัวพระสวดมนต์ฟังธรรมประจำเสมอ ถ้าในพรรษาที่มีจำนวนมาก วันเพ็ญมาฆมาสทำมาฆบูชา วันเพ็ญวิสาขมาสทำวิสาขบูชา และถวายพระเพลิงในวันแรม ๘ ค่ำ ในปีมีอธิกมาสก็เปลี่ยนไปบ้างตามกาลนิยม แต่ก่อนมาทำกันแต่เพียง ให้หัวพระสวดมนต์แล้วมีเทศน์ ต่อมาจัดตั้งสักการะที่พระประธานและตามช่องทางต่างอุโบสถ แล้วตั้งโต๊ะบูชาที่ศาลาในวิหารคดนอกอุโบสถเป็นการครึกครื้นทุกปี ตลอดจนเดี๋ยวนี้”

ในยุคที่พระธรรมปัทมณาจารย์ (เชื้อ) เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๑๒ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารก็ยังมีประเพณีการเทศน์ทุกคืนที่ศาลาการเปรียญ พระภิกษุสามเณรจัดเวรผลัด เปลี่ยนกันเทศน์ ด้วยเหตุนี้เอง วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารจึงมีพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง มิได้ขาดสายสืบมาจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๔๘๕ พระธรรมปัทมณาจารย์ ได้แต่งตั้งผู้บริหารองค์การเผยแผ่เป็น ครั้งแรก โดยมีพระประสิทธิ์ศีลคุณ (ใน) เป็นประธาน พระมหาทองพิมพ์ พระมหา ประสม เป็นรองประธาน ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้แต่งตั้งพระธรรมภาณโกศล (มงคล) เป็นรองประธาน

พ.ศ. ๒๕๒๐ พระพุทธวรญาณ (มงคล) เจ้าอาวาสรูปที่ ๑๓ ได้แต่งตั้งพระครู พิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ หรือ “หลวงตา - แพร่เยื่อไม้”) เป็นประธานองค์การเลง และพระมหาประยูร ธรรมจิตโต ป.ธ. ๕ เป็นเลขานุการองค์การเผยแผ่ ได้เริ่มจาก วิชาการเทศนารุ่นที่ ๑ จนถึงรุ่นที่ ๕ แล้วหยุด

^{๘๔} ทรงวิทย์ แก้วศรี, *ประวัติวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ๑๘๐ ปี*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด(มหาชน), ๒๕๕๑), หน้า ๑-๒.

ดำเนินการจนกระทั่ง พ.ศ. พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต) ได้ฟื้นฟูการอบรมวิชาการเทศนาขึ้นมาอีกอาการเทศนาขึ้นมาอีกจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๔๘ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) เจ้าอาวาสรูปที่ ๑๔ ได้แต่งตั้งให้พระราชปฎิภาณมุนี (บุญมา อาคมบุญโญ) เป็นประธานองค์การเผยแผ่ และได้ดำเนินการจัดอบรมวิชาการเทศนามาจนถึงปัจจุบันนับเป็นรุ่นที่ ๑๖ มีผู้จบการอบรม มาแล้วมีจำนวนทั้งสิ้น ๔,๓๓๑ รูป

ทำเนียบพระนักเผยแผ่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในรอบ ๑๘๐ ปี

๑. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (จี) ป.
๒. พระธรรมไตรโลกาจารย์ (อยู่)
๓. พระอาจารย์กว้าง (เทศน์มหาชาติ)
๔. พระธรรมภาณพิลาส (เพิ่ม)
๕. พระราชเวที (พร)
๖. พระครูพิศาลวินัยวาท
๗. พระครูวินัยธรเชื้อ สรวงสำราญ
๘. พระมหาพัฒน์ เจริญพจน์
๙. พระพุทธวรญาณ (มงคล)
๑๐. พระประสิทธิ์ศีลคุณ (ปิ่น)
๑๑. พระราชพรหมยาน (วีระ)
๑๒. พระมหาเพิ่ม สิทธิสมาน
๑๓. พระมหาอรรถ ธรรัตน์
๑๔. พระครูสรภาณวิจิตร (ผล)
๑๕. พระเขมสุตาจารย์ (เปรี๊ยะ)
๑๖. พระมหาหับ วรกันต์
๑๗. พระมหาทิม
๑๘. พระมหาเที่ยง
๑๙. พระราชวิมลมุนี (เจียง)
๒๐. พระครูพิพิธธรรมโกศล (เมี้ยน)
๒๑. พระครูโสภณกิจจานุรักษ์ (เนียม)
๒๑. พระครูโสภณกิจจานุรักษ์ (เนียม)
๒๒. พระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์) “หลวงตา - แพร่เยื่อไม้,
๒๓. พระมหาดาว
๒๔. พระอาจารย์กฤษณ์ คงเพียรธรรม
๒๕. พระมหาทองพิมพ์ สุวรรณศรี
๒๖. พระมหาถวิล ปญญาโร
๒๗. พระครูสาราณียคุณ (ประยูร)
๒๘. พระพรหมบัณฑิต (ประยูร)
๒๙. พระราชปริยัติติลก (วิชิต)

๓๐. พระราชปฏิญาณมุนี (บุญมา)
๓๑. พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์)
๓๒. พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์)
๓๓. พระมหาเต็ม ผคฺโณ
๓๔. พระมหาวิเชียร ปญญาวิโร
๓๕. พระครูอุดมธรรมวาที (สำราญ)
๓๖. พระครูบัณฑิตธรรมวิเทศ (สุทิน)
๓๗. พระครูสุทธิปริยัตยาทร (สมชาย)
๓๘. พระครูปลัดสุวัฒนบัณฑิตคุณ (วัลลพ)
๓๙. พระครูวินัยธรวิเชียร วชิรธมฺโม
๔๐. พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์)
๔๑. พระครูพิพิธธรรมภาณ (สมมิตร)
๔๒. พระครูวิบูลศาสนกิจจาทร (ทวีป)

๒.๔.๓ ทำเนียบประธานองค์การเผยแผ่สำนักวัดประยุรวงศาวาส พ.ศ.๒๕๕๖

๑. พระประสิทธิ์ศีลคุณ (ใน) เป็นประธานองค์การเผยแผ่รูปแรกในสมัยพระธรรม เห่งษนาจารย์ (เชื้อ) เป็นเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส

๒. พระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์) หรือหลวงตา แพร่เยื่อไม้เป็นประธานองค์การเผยแผ่ในสมัยพระพุทธรญาณ (มงคล) เป็นเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส

๓. พระราชปฏิญาณมุนี ขณะเป็นพระมหาบุญมา อาคมปุญโญ ป.ธ.๔ เป็นประธานองค์การเผยแผ่ครั้งแรกสมัยพระพุทธรญาณ (มงคล) เป็นเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส

๔. พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต ป.ธ.๙, Ph.D.) ในขณะที่เป็นพระราชาวมุนีพระเทพโสภณ และพระธรรมโกศาจารย์ ตามลำดับ เป็นประธานองค์การเผยแผ่ ในสมัย พระพุทธรญาณ (มงคล) เป็นเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส

๕. พระราชปฏิญาณมุนี (บุญมา อาคมปุญโญ ป.ธ.๙) ได้รับแต่งตั้งเป็นประธาน องค์การเผยแผ่ ครั้งที่ ๒ ในสมัยพระพรหมบัณฑิต เป็นเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส

ส่วนตำแหน่งรองประธานองค์การเผยแผ่ วัดประยุรวงศาวาสนั้น ในสมัยพระพุทธรญาณ (มงคล) เป็นเจ้าอาวาส ต่อถึงยุคที่พระพรหมบัณฑิต (ประยูร) เป็นเจ้าอาวาสนั้น มีจำนวน ๕ รูป คือ พระราชปฏิญาณมุนี (บุญมา) พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์) พระวิสุทธิ ภัทรธาดา (ประสิทธิ์) พระครูปลัดสุวัฒนบัณฑิตคุณ (วัลลพ) และพระครูวินัยธรวิเชียร วชิรธมฺโม (พุลมนัส)

๒.๔.๔ ทำเนียบเลขานุการองค์การเผยแผ่

สำนักวัดประยุรวงศาวาส พ.ศ.๒๕๕๖

๑. พระมหาประยูร ธมฺมจิตโต (มีฤกษ์) ปธ.๙, Ph.D. พ.ศ.๒๕๑๙-๒๕๒๓
๒. พระมหาสุทิน ปณฺธิโต (ทองเชื้อ) ป.ธ.๕, Ph.D. พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๒๖
๓. พระมหาวิชัย สกฺลปฎฺ (ใจมั่ง) ป.ธ.๙ พ.ศ. ๒๕๒๗-๒๕๒๙
๔. พระมหาวิเชียร วชิรธมฺโม(พุลมนัส) ป.ธ.๕, ศศ.ม. (เป็น๒ครั้ง) พ.ศ.๒๕๓๐-๒๕๓๖ และ พ.ศ.๒๕๓๙-๒๕๔๐

๕. พระมหาสุเทพสุเมธี ป.ธ.๗ พ.ศ.๒๕๓๖-๒๕๓๙ ๖. พระครูวินัยธรวัลลพ โกวิโล (โหร
วิจิตร) ป.ธ.๙, อม. พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๘ ๗. พระมหาอาทิตย์ อตุลเวที (ชองดี) ป.ธ.๓, พธ.ม. พ.ศ.
๒๕๔๔-ปัจจุบัน^{๘๕}

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษา
และกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็น
แนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

พระครูใบฎีกาชิตวัตร ฐวชโย (ทนนาน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษา
พบว่า ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=๔.๒๓$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า
ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ของพระธรรมทูต ($\mu=๔.๑๖$) ด้านเทคนิคการเผยแผ่ของ พระธรรมทูต
($\mu=๔.๒๖$) และด้านสื่อการเผยแผ่ของพระธรรมทูต ($\mu=๔.๒๗$) ก็อยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบ
ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสถาน ศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัด
นครปฐม จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และโรงเรียนที่สังกัด พบว่า ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ของ
พระธรรมทูต ด้านเทคนิคการเผยแผ่ของพระธรรมทูตและ ด้านสื่อการเผยแผ่ของพระธรรมทูต ผู้ตอบ
แบบสอบถาม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริง ปัญหาอุปสรรค
และข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย พบว่า พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติควรมีการวางแผนงานวาง
นโยบายให้ชัดเจนทั้งทางด้านเนื้อหาและเวลาที่ใช้ในการบรรยายให้ เหมาะสมกับช่วงชั้นของนักเรียน
ควรมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการให้ชัดเจน ถึงเวลาและสถานที่ พระธรรมทูตจะ
ลงปฏิบัติหน้าที่เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อน,ควรมีการพัฒนาส่งเสริมบุคลากรภายในอำเภอให้มี
ส่วนร่วมในงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มากขึ้น และส่งเสริมให้มีการพัฒนาเทคนิควิธีการนำเสนอ
ธรรมะในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อให้งานเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๘๖}

จุมพล พูลภัทรชีวิน และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้าง
ความดี มีคุณธรรม ผลการวิจัยพบว่า ระดับบุคคลพบว่า คุณลักษณะที่สำคัญของคนดีมีคุณธรรมคือ

^{๘๕} พระวิสุทธภิกขุธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), **ประวัติวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร**, (กรุงเทพมหานคร:
เซน พรินต์ติ้ง, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๓-๑๑๘.

^{๘๖} พระครูใบฎีกาชิตวัตร ฐวชโย (ทนนาน), “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรม
ทูตในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, **ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

คนที่มีศีลมีธรรมมีสติ มีความรับผิดชอบประพฤติดี มีความซื่อสัตย์ ละเอียดและเกรงกลัวตอบาปมีสัมมาอาชีวะขยันหมั่นเพียรรักษาคุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่ตั้งงามเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีเมตตาหมั่นทำบุญทำทานอดทนอดกลั้นอดออมสามัคคี กตัญญูทศเวทที่มีจิตสำนึกสาธารณะมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมายรักชาติ ศาสนกษัตริย์ ระดับครอบครัว พววาทครอบครัวดี มีคุณธรรมมีลักษณะสำคัญคือครอบครัวที่ดี ตั้งอยู่ในศีล ๕ มีความรับผิดชอบต่อนานที่และบทบาทในครอบครัวมีความสัมพันธ์อันดีและอบอุ่นไม่ประมาททำการโดยใช้ปัญญาสุภาพรับฟังผู้อื่นไฝหาความรู้ครองตนเป็นพลเมืองดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สงเคราะห์บำรุงศาสนา ระดับชุมชน พววาทคุณลักษณะที่สำคัญของชุมชนดีมีคุณธรรมคือคนในชุมชนเป็นสมาชิกที่ดี มีศีลธรรมมีผู้นำ/ผู้ปกครองที่ดี ชุมชนพึ่งตนเองได้รวมกันแก้ไขปัญหามีองค์กรเครือข่ายที่เข้มแข็งกระบวนการสร้างชุมชนดี มีคุณธรรมโดยสร้างชุมชนให้เข้มแข็งสร้างกระบวนการเรียนรู้และสร้างองค์กรเครือข่ายที่เข้มแข็ง^{๘๗}

ทัศนีย์ เจนวนิธิสุข ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการวิจัยพบว่าการสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบต่อระดับสังคมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับสนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมคือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญ ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวมการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น เป็นการสื่อสารที่ไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาดและเกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ โดยมีรูปแบบและกระบวนการ คือ ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น (ปรโตโฆสะ) + ทำการสื่อสารกับตนเอง (โยนิโสมนสิการ) + ทำการสื่อสารตามแนวทางประพฤติปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดปัญญา ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนตน และผู้อื่น อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษา มีหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ คือสื่อสารด้วยสติ บนพื้นฐานของความเข้าใจและเคารพในตนเองและผู้อื่น บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญญา สร้างสรรค์และนำไปสู่การกระทำที่ตั้งงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธนี้เป็นดังเช่นมรรควิธีที่เป็นเหตุนำไปสู่ผลคือการเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่เป็นประโยชน์สุข โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากภายในตนเองของบุคคลแล้วกระจายไปสู่สังคม^{๘๘}

^{๘๗} จุมพล พูลภัทรชีวิน และคณะ, การวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรม, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรมสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๔๙).

^{๘๘} ทัศนีย์ เจนวนิธิสุข, “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

กัญแก้วพากรณ์ กลิ่นน้มนวล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔” ผลการวิจัยพบว่า^{๘๙}

๑. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ ตามทัศนะของบุคลากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านวิริยะ จิตตะ และวิมังสา อยู่ใน ระดับมาก

๒. ผลการเปรียบเทียบทัศนะของบุคลากรต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากร ผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ ต่างกันมีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บุคลากรที่มีเพศต่างกันมีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ตามหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านวิมังสา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓. แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารสำนักงานจังหวัดพิษณุโลก คือ บุคลากรควรมีความต้องการใฝ่ใจรักที่จะปฏิบัติงานอยู่เสมอปรารถนาที่จะปฏิบัติงานให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป มีความขยัน หมั่นประกอบกรงานด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย ต้องตั้งจิตรับรู้ในภารกิจที่ได้รับมอบหมายโดยปฏิบัติงานด้วยความคิด เอาจิตฝักใฝ่ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่งานที่ปฏิบัติอย่างแท้จริง และหมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญ ตรวจสอบข้ออ้อยห่อนในงานนั้นๆ ที่สำคัญต้องรู้จักการวางแผนงาน วัดผลและคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา

สรุปได้ว่า จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “ประสิทธิภาพ” พบว่า ในการปฏิบัติงานหรือการบริหารจัดการองค์กรต่าง ๆ นั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องอาศัยหลักในการบริหารจัดการที่ดีเพื่อให้สามารถนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ โดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในองค์กรให้น้อยที่สุด แต่เกิดผลประโยชน์มากที่สุดจึงเชื่อว่าการพัฒนาองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

---

^{๘๙} กัญแก้วพากรณ์ กลิ่นน้มนวล, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต รัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ตารางที่ ๒.๑๑ งานวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

ผู้วิจัย	ผลการวิจัย
<p>พระครูใบฎีกาจิตวัตร ฐวชโย (ทนนาน), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๕)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูตในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผล การศึกษาพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็น รายด้านแล้ว พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสถาน ศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามเพศ ระดับ การศึกษา และโรงเรียนที่สังกัด พบว่า ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ของ พระธรรมทูต ด้านเทคนิคการเผยแผ่ของพระธรรมทูตและ ด้านสื่อ การเผยแผ่ของพระธรรมทูต ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็น อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริง</p>
<p>จุมพล พูลภัทรชีวิน และคณะ, (องค์การมหาชน, ๒๕๔๙)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้าง ความดี มีคุณธรรม ผลการวิจัยพบว่า ระดับบุคคลพบว่า คุณลักษณะที่สำคัญของคนดีมีคุณธรรมคือ คนที่มีศีลมี ธรรมะมีสติ มีความรับผิดชอบประพฤติดี มีความซื่อสัตย ละเอียดและเกรงกลัวต่อบาปมีสัมมาอาชีวะขยันหมั่นเพียร รักษาคุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่ตั้งมื่อเพื่อแผ่มี เมตตาหมั่นทำบุญทำทานอดทนอดกลั้นอดออมสามัคคี กตัญญูกตเวทีมีจิตสำนึกสาธารณะมีระเบียบวินัยและเคารพ กฎหมายรักชาติ ศาสนกษัตริย์</p>
<p>ทัศนีย์ เสนวิถีสุข, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๕)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลง สังคม” ผลการวิจัยพบว่าการสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผล กระทบกระเทือนถึงสังคมหรือมีส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมคือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งใน ระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและ สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมี ลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็น สำคัญ</p>

ตารางที่ ๒.๑๑ งานวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพ (ต่อ)

ผู้วิจัย	ผลการวิจัย
<p>กัญญาพจนาน์ กลิ่นนิมมล, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๕)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ สำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔” ผลการวิจัยพบว่า</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัด พิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ ตามทัศนะของบุคลากรโดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ๒. ผลการเปรียบเทียบ พบว่า บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับ การศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ ต่างกันมีทัศนะต่อ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธ สมมติฐานการวิจัย ๓. แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนา ประสิทธิภาพการบริหารสำนักงานจังหวัดพิษณุโลก คือ บุคลากรควรมีความต้องการใฝ่ใจรักที่จะปฏิบัติงานอยู่เสมอ ปรารถนาที่จะปฏิบัติงานให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป มีความขยัน หมั่นประกอบกรงานด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอื้อเฟื้อ ไม่ทอดทิ้ง

๒.๖.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแพร่

พระมหาชัย วิชิโต (สีบศรี) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ
คณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า

๑) ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปในอำเภออุทัย ที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์
ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓ ด้าน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ
๓.๕๕ และเมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่า ด้านบุคลิกภาพและด้านเนื้อหา อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านสื่อ
การสอน อยู่ในระดับปานกลาง

๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปในอำเภออุทัย ที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่
ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลโดยรวม
กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพ อายุ อาชีพ วุฒิการศึกษา และอาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาท
ด้านการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับ
สมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแพร่ของคณะ
สงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ คณะสงฆ์ควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการ
เผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น และมีการจัดทำ

เอกสาร แผ่นพับ หรือหนังสือธรรมะ เพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นธรรมทานเพิ่มอีก ด้วย^{๙๐}

ทรงวิทย์ แก้วศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนา ของพระพุทธเจ้า” ผลการวิจัยพบว่า

๑) พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนา ด้วยพระปรีชาสามารถและกุศโลบายอันแยบยล ลึกซึ้ง ยุทธวิธีของพระองค์นั้น เมื่อเทียบเคียงแล้วแสดงว่า ทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตก มาสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าโดยมีข้อสงสัย ทั้งวิธีการของพระพุทธเจ้ามีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุดด้วย

๒) ตามหลักการวิเคราะห์สวอต (Swot Analysis) ของตะวันตก แยกการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมออกเป็น ๒ คือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อหาโอกาสและภัยอันตราย และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน พระพุทธเจ้าทรงวิเคราะห์โดยรวม ทุกสภาพแวดล้อม ในการวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยจำแนกสภาพแวดล้อมต่างๆ ออกเป็น ๓ กลุ่มคือ สภาพแวดล้อมทางศาสนา สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง และสภาพแวดล้อมทางสังคม จึงทรงสามารถนำพระศาสนาเข้ามาแทรกขึ้นในหมู่ประชาชนชาวชมพูทวีป จนประดิษฐาน พระพุทธศาสนาได้มั่นคงภายในเวลาเพียง ๔ ปี

๓) กระบวนการคิดออกมาเป็นทฤษฎีระหว่างตะวันตกกับพระพุทธเจ้า แตกต่างกัน ตะวันตกหรือสามัญชนทั่วไปนั้นคิดตั้งทฤษฎีจากปัญหา คือ ความรู้แค่ ๒ ประการ ได้แก่เงินตามย ปัญญาและศุภมยปัญญา จึงเป็นการตั้งสมมุติฐานแล้วคิดหาวิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมาย โดยคาดคะเน เอาว่าจะต้องเป็นไปตามนั้น ซึ่งอาจจะไม่แน่นอน แต่พระพุทธเจ้าทรงคิดค้นทฤษฎีจากภวานามย ปัญญา ได้ผ่านการทดลองปฏิบัติการจนเห็นผลมาแล้ว จึงทรงนำมาประมวลสรุปเป็นทฤษฎี อาจจะ กล่าวได้ว่าตะวันตกคิดทฤษฎีต่างๆ ได้เพียงแค่ “ทฤษฎี” แต่พระพุทธเจ้านั้นทรงคิดได้ถึงขั้นเป็น ทฤษฎีปฏิบัติ

๔) ยุทธวิธีการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกขั้นตอน สามารถนำหัวข้อธรรมมาใช้ เป็นหลักควบคู่กันไปได้อย่างกลมกลืน กล่าวคือการใช้โยนิโสมนสิการ การตัดสินใจใช้ปัญญา ๓ อธิษฐาน ๔ และปัญจธรรม ๓ การวางแผนใช้โกศล ๓ และสัมมปปธาน ๔ การบริหารใช้อิทธิบาท ๔ พลละ ๔ และทิวฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรรม ๔ ภาวะผู้นำใช้อัตตหิตสมบัติ พรหิตปฏิบัติ และยุทธการ แบบทหารมีอาชีพตามที่ตรัสไว้ในโยธาชีวสูตร

๕) ยุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้น สามารถบูรณาการออกมาใช้กับการดำเนินงานทั่วไปใน องค์การต่างๆ ในที่นี้แสดงเป็นรูปแบบไว้ ๓ รูปแบบคือ แบบตรีกรรม แบบจตุราริยสัง และแบบ รัตนตรัย แต่ละแบบแสดงด้วยแผนภูมิให้เห็นวิธีการและขั้นตอนอย่างชัดเจน สุดท้ายได้แสดงตัวอย่าง

^{๙๐} พระมหาชัย วิจิโต (สืบศรี), “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, *ปริญญาพุทธศาสนตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

การบูรณาการยุทธวิธีแบบพุทธวิธี ใช้กับห้องสมุดและสถาบันวิทยการบริการ “แบบรัตนตรัย” เพื่อเป็นแบบอย่างแก่องค์กรต่างๆ นำไปประยุกต์ใช้ในฐานะเป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อไป^{๙๑}

พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนานั้น เป็นรูปแบบขั้น บันใดมีการประสานงานแบบบนลงล่างลงมาตามลำดับขั้น คือ ระดับภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล วัด ส่วนในเขตล้านนามีอัตลักษณ์ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นของตนเอง ด้านแนวทางการบริหารจัดการเจ้าอาวาสสั่งการให้ดำเนินงานตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการใหม่ มาใช้เพื่อรองรับความทันสมัย ตามแนวทางปฏิบัติของพระสังฆาธิการที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายเพื่อปฏิบัติงานส่วนหนึ่งการบริหารเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เห็นเป็นรูปธรรมก็คือ สายงานของพระธรรมทูต ซึ่งพระธรรมทูตจะมีหน้าที่สั่งสอนอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง มีองค์กรมีการจัดอบรมฝึกฝนรับนโยบายและงบประมาณมาปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่จากการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนานั้นต้องอาศัยความร่วมมือกับทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือภาคประชาชน พุทธศาสนิกชนทุกคนเพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงต่อไปในอนาคต^{๙๒}

นางริน วงศ์รัตนมัจฉา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” ผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซุนั้นเป็นไปด้วยความแข็งขัน มีความยากลำบากกว่าการเผยแผ่ในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ซึ่งประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง โดยมีชาวลีซูได้นับถือพระพุทธศาสนาและส่งบุตรหลานเข้ามาบวชเรียน แต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้เป็นเพราะชนชาติพันธุ์ลีซู มีความเชื่อดั้งเดิมคือผีสางเทวดา เคารพนับถือบรรพบุรุษ อุปนิสย อัตลักษณ์ของชนเผ่าลีซูตลอดถึงวัฒนธรรมของชาวลีซูต่างจากศาสนาพุทธมาก ๒) ปัญหาอุปสรรคต่อความสำเร็จการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูมีหลายประการเช่น ก.สภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคม ยังไม่สะดวก ทุรกันดาร ข. คติความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งลัทธิความเชื่อ ผีสางเทวดาของลีซูบางหมู่บ้านยังมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง ค. ภาษาที่ใช้สื่อสาร ชาวลีซูโดยมาก ยังไม่สันทัดในการพูดอ่านเขียนภาษาไทย และ ง. ปัญหาด้านบุคลากร ได้แก่ การขาดแคลนพระธรรมจาริก หรือไม่มีพระธรรมจาริกเข้าไปประจำอยู่ในหมู่บ้านลีซู ๓) แนวทางที่เหมาะสมในผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก ควรมีการวางแผนเชิงรุก นั่นคือ ๑) ควรมีแผนการหรือโครงการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นกรณีพิเศษสำหรับชาวลีซู ๒) ควรชักชวนชาวลีซูหันมาเรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมให้มากขึ้น ๓) ควรให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรชาวลีซูที่เรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมอย่าง

^{๙๑} ทรงวิทย์ แก้วศรี, “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”, **ปริญญาพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๙๒} พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์), “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา”, **ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๓).

ต่อเนื่อง ๔) ควรกำหนดเป้าหมายว่า แต่ละปีจะอบรมแกนนำชาวพุทธลี้ซูกี้คน โดยการเปิดรับสมัครแกนนำชาวพุทธที่เป็นลี้ซูกี้ทั้งชายและหญิงแล้วนำมาอบรม ทำหน้าที่ช่วย พระธรรมจาริกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับการสอนหลักธรรมพระพุทธศาสนานั้น พระธรรมจาริกควรเน้นหลักพุทธธรรมที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น ศีล ๕ สังคหวัตถุ ๔ ฆราวาสธรรม ๔ อริยสัจ ๔ มรรคมีองค์ ๘ เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและนิสัยทัศนคติของกลุ่มชาติพันธุ์ลี้ซูกี้ให้ตรงตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ซึ่งจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลยิ่งขึ้น^{๙๓}

พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย” ผลการวิจัยพบว่า

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูต วัดไทยในอินเดีย ถือเป็นยุคทองของพระธรรมทูต วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในอินเดียและชาวพุทธต่างชาติ ได้ประกาศเกียรติคุณของชาติให้ประจักษ์แก่คนทั่วโลก ในส่วนข้อเสนอแนะพบว่า พระธรรมทูตปัจจุบันมีจำนวนน้อยมาก การทำงานไม่เป็นทีม ขาดการมีส่วนร่วม ไม่มีเครือข่ายชาวพุทธระดับนานาชาติและองค์กรหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องสร้างสำนักงานพระธรรมทูตให้ชัดเจน เพื่อสร้างเครือข่ายในระดับองค์กรได้

ด้านการศึกษา พระธรรมทูตได้ให้การสงเคราะห์ด้านการศึกษา มีการสร้างโรงเรียน ปύญจศีล และโรงเรียนต้นกล้า มีการสนับสนุนทุนการศึกษาให้และเด็กเยาวชน ได้นำเยาวชนมาปฏิบัติธรรมในวัด มีการทำวัตรสวดมนต์เจริญจิตภาวนา ในส่วนข้อเสนอแนะ พบว่า วัดยังไม่ได้สร้างเครือข่ายศูนย์การศึกษา เพื่อประสานงานกับองค์กรข้างนอก ผู้สอนขาดทักษะด้านภาษาท้องถิ่น และการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนยังไม่เพียงพอ จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายต้องเข้ามาช่วยเหลือ

ด้านการสงเคราะห์ พระธรรมทูตเป็นสัญลักษณ์ของความเมตตา ได้มีการอนุเคราะห์ต่อผู้อื่น มีการแจกสิ่งของเครื่องใช้อุปโภค บริโภคและการดูแลสุขภาพพยาบาลให้ มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุเคราะห์การศึกษาเผยแผ่ ในส่วนข้อเสนอแนะพบว่า วัดยังขาดกองทุนเพื่อการสงเคราะห์สุขภาพชุมชน เมื่อประสบภัยพิบัติ ขาดทุนทรัพย์ในการบริหาร จึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องหาแนวทางในการตั้งเป็นกองทุนหรือมูลนิธิขึ้น เพื่อจะเอื้อต่อการทำงานสงเคราะห์ด้านนี้

ด้านคุณสมบัติของพระธรรมทูต จากการปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูต ได้มองเห็นประโยชน์ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนา มีความมั่นใจในคุณค่า ความดีงามและมุ่งมั่นแน่วแน่ต่ออุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ทำให้เห็นประโยชน์ที่เป็นคุณสมบัติของพระธรรมทูต ส่วนข้อเสนอแนะพบว่า พระธรรมทูตที่ทำงานไม่ต่อเนื่อง เกิดอาการท้อแท้ หหมดกำลังใจ รู้สึกเบื่อต่อภาระที่รับผิดชอบและเกิดความรู้สึกว่าการมาปฏิบัติหน้าที่พระธรรมทูต ทำให้ความรู้ความสามารถของตนเองด้อยลง จำเป็นต้องสร้างกำลังใจและพึงพอใจในการทำงานให้มากขึ้น

^{๙๓} นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา, “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลี้ซูกี้ของพระธรรมจาริก”, *ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ด้านความคิดเห็น แนวความคิดเห็นของพระธรรมทูตได้เกิดรู้สึกมีความเสียสละมีความรับผิดชอบด้านการเผยแผ่และได้ทุ่มเทกำลังกายและใจให้กับภารกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในส่วนข้อเสนอแนะพบว่า พระธรรมทูตควรพัฒนาทัศนคติต่อความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะจะขาดความรู้ ขาดประสบการณ์ ขาดทักษะในด้านภาษาอังกฤษและการสื่อสาร^{๙๔}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา" ผลการวิจัยพบว่า ในการไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตนั้น ความรู้ความสามารถของเรามีด้วยกันทั้งนั้น แต่ที่ไม่ค่อยบรรลุผลตามที่เรต้องการ คงจะเกี่ยวกับปัญหาเรื่องยุทธศาสตร์ จึงทำให้มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นมากมาย บางท่านเทศน์ดีสอนดี ก็ยังอยู่ไม่ได้ ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะยังมีปัจจัยอะไรหลายอย่าง งานพระธรรมทูตมีความละเอียดอ่อนมาก แถมยังถูกค่อนข้างขอตัวไปสอนเฉพาะกับคนไทยด้วยกัน หรือแม้กระทั่งศรีลังกาที่ประสบผลสำเร็จมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงต้องทำให้หันมามอง เหมือนกันว่าเรื่องนี้เป็นเพราะอะไร ก่อนที่เราจะลงไปเผยแผ่จริงๆ เราต้องทำการวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนวางแผนทั้งหลายทำกันก่อนจะไปลงมือปฏิบัติการจริง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยก็ทำการวิเคราะห์ชนิดนี้ซึ่งเรียกว่า SWOT Analysis ประกอบด้วย

๑. จุดแข็ง (S=Strength)
๒. จุดอ่อน (W=Weakness)
๓. โอกาส (O=Opportunity)
๔. สิ่งคุกคาม (T=Threat)

ก่อนที่ท่านจะไปทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดนนั้น ต้องวิเคราะห์ประเด็นที่ส่งล่วงหน้าว่าที่ท่านจะไปอยู่มีอะไรที่ท่านอยู่เพื่อจะเตรียมตัวได้ถูกต้อง อย่าไปแบบขอตายตาบหน้าเป็นอันขาด รวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ทั้งสี่ประเด็นให้ได้แล้วค่อยไปทำงาน ชุนวูกกล่าวว่า “รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครา (If you know others and know yourself, you will not be defeated in a hundred battles.)”

พระมหาสนธิ์ สนธิโกโร (เกษมญาติ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาถึงบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท ตั้งแต่ชีวิตเริ่มต้นจนถึงวาระสุดท้ายของท่าน มีความโดดเด่น ดังนี้

๑) ความเป็นผู้มักน้อยสันโดษ พระมหากัจจายนเถระ เป็นแบบอย่างของผู้สันโดษที่ก่อให้เกิดความเลื่อมใสของผู้มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย อันเป็นธรรมเนียมของนักบวชที่ควรใช้เป็นตัวอย่างของการปฏิบัติด้านนี้

---

^{๙๔} พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ และคณะ, “การศึกษาวิเคราะห์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

๒) ความเป็นผู้คงแก่เรียน ท่านพระมหากัสสปเถระ แม้บวชเมื่ออายุมาก ท่านก็ไม่ทอดทิ้งในพระศาสนา มุ่งประพฤติปฏิบัติจนเกิดความสำเร็จในไตรสิกขา ไปถึงที่จุดหมายคือ พระอรหัตผล เป็นผู้แตกฉานในองค์ธรรม อบรมสั่งสอนภิกษุทั้งทางตรงและทางอ้อม จนเป็นที่เคารพของหมู่ภิกษุ

๓) ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ท่านพระมหากัสสปเถระ ได้เป็นแบบอย่างของผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบจนเป็นที่เคารพยำเกรงของเพื่อนภิกษุ ถือเป็นการสั่งสอนด้วยการปฏิบัติซึ่งมีผลมากกว่าการพูดอบรมสั่งสอน

สรุปได้ว่า พระมหากัสสปเถระ เป็นแบบอย่างที่มีความเหมาะสมแก่พระธรรมทูตในการประพฤติ ปฏิบัติตนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และท่านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีปฏิภาณไหวพริบชี้แจงเหตุผลให้หายข้องใจได้ เช่น การตอบปัญหาแก่พราหมณ์อารามทัณฑะ โดยพราหมณ์ได้ถาม ถึงเหตุปัจจัยความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล ท่านตอบว่า เหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีความ ขัดแย้งกัน เพราะยึดมั่นในกามราคะ ตกอยู่ในอำนาจกามราคะ และมีความกำหนัดยินดี ในกามราคะ เป็นต้น พราหมณ์อารามทัณฑะหายข้องใจเกิดความเลื่อมใส จึงหันมานับถือ พระพุทธศาสนา ได้ประกาศตนเป็นอุบาสกตลอดชีวิต ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมหากัสสปเถระนั้น มีลักษณะเด่นกว่าสาวก รูปอื่น ๆ คือ ได้รับมอบหมายจากพระพุทธเจ้าให้ไปประกาศพระพุทธศาสนาแทนพระองค์ เพราะเห็นว่าท่านมีความรู้ความสามารถในการใช้โวหาร สามารถพูดและแสดงธรรมให้ ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเข้าใจเนื้อความได้ง่าย จึงทำให้แคว้นอวันตีเป็นศูนย์กลาง พระพุทธศาสนาอีกแห่งหนึ่งในสมัยนั้น^{๔๕}

พระมหาวิชัย ปุณณณาโณ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทของไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา” ผลการวิจัยพบว่า พระธรรมทูตยังมีคุณสมบัติในหลายๆ ด้าน ที่ยังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณสมบัติต่างๆ ในแง่ของการบริหารจัดการ กระบวนการในการทำงาน เป็นต้นว่า ภาวะผู้นำ วิสัยทัศน์ การวางแผน กระบวนการตัดสินใจ เป็นต้น

ในแง่ของบทบาทด้านต่างๆ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องในมุมมองที่กล่าวถึงคุณสมบัติว่ายังต้อง มีการพัฒนา กล่าวคือ พระธรรมทูตมีบทบาทเป็นที่ยอมรับของกลุ่มคนไทยในสหรัฐอเมริกา แต่คนไทยเหล่านั้นรวมทั้งพระธรรมทูตเองก็ยังมีความรู้สึกว่าพระธรรมทูตแสดงบทบาทหรือดำเนินงานในกลุ่มชาวต่างชาติได้ไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งเมื่อประเมินจากความคิดเห็นของ

^{๔๕} พระมหาสนธิ์ สุนติกโร (เกษมญาติ), “การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **รายงานวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

พุทธศาสนิกชนและพระธรรมทูตเอง ก็มีผลสอดคล้องกันในแง่ของความสามารถในการสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษที่ยังต้องมี การพัฒนา ซึ่งอาจทำให้การดำเนินบทบาทในหมู่ชาวต่างชาติทำได้ไม่ค่อยดี^{๙๖}

พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วเหลา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทในด้านความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ท่านมีความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ คือ กับพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นพุทธอนุชาเป็นพุทธอุปัฏฐาก กับภิกษุในฐานะเป็นเพื่อนสหธรรมิก เป็นที่ปรึกษา และเป็นผู้ประสานหมู่สงฆ์ให้เกิดความสามัคคี กับภิกษุณีในฐานะเป็นผู้สนับสนุนให้สตรีได้บวชในพระพุทธศาสนาและเป็นผู้ให้โอวาท กับอุบาสกอุบาสิกาในหน้าที่ปฏิคมและที่ปรึกษา กับบุคคลนอกศาสนาในการช่วยตอบปัญหาข้อข้องใจ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าท่านต้องรับภาระและเป็นธุระในหลาย ๆ ด้านดังนี้

๑. บทบาทในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบและถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่มีได้หันมานับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับว่าเป็นตัวอย่างแห่งการประกอบศาสนกิจ ดำเนินชีวิตและเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

๒. บทบาทในด้านการรักษาพระสังฆธรรมให้คงอยู่ ท่านรักษาพระสังฆธรรมไว้ได้ด้วยการศึกษาและทรงจำ ในเถรคาถากล่าวว่า ท่านสามารถ ทรงจำไว้ได้ถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ฉะนั้นในการทำปฐมสังคายนาท่านจึงได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้วิสันนาพระธรรม และท่านก็ได้ทำหน้าที่นี้เป็นอย่างดี ด้วยการรวบรวมพระโอวาทและพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในที่ต่าง ๆ เสนอต่อที่ประชุมสงฆ์เพื่อให้ช่วยกันพิจารณาจัดเป็นหมวดหมู่ จนกลายมาเป็นพระสูตรพระอภิธรรมให้ได้ศึกษากันมาถึงปัจจุบัน

๓. บทบาทในการสร้างทายาทสืบต่อ ท่านก็เหมือนกับพระสาวกผู้มีชื่อเสียงอื่น ๆ คือการสร้างทายาทผู้สืบต่อในคัมภีร์สังยุตตนิกาย นิทานวรรค และอรรถกถาสังยุตตนิกาย นิทานวรรค กล่าวไว้ว่า ภิกษุผู้เป็นศิษย์ของท่าน เช่น พระสัพพกามี พระสาฬหะ พระเรวตะ พระชุชชีโสภิตะ พระสาณวาสีสัมภุตตะ พระยสกาภินทบุตร เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นพหูสูต (พหูสูตา) และศิษย์ของท่านเหล่านี้ ภายหลังได้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำสังคายนาครั้งที่สอง

^{๙๖} พระมหาวิญญู ปุณณณโณ และคณะ, “การศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทของไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา”, รายงานงานวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

สรุปได้ว่า พระสารีบุตรเป็นพระสาวกองค์หนึ่งที่ยึดมั่นอยู่ในหลักการเผยแผ่ที่พระพุทธเจ้าทรงได้ประทานให้พระสาวกยึดถือปฏิบัติ จึงทำให้ท่านมีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการรักษาพระสัทธรรมให้คงอยู่ จนได้รับตำแหน่งเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ที่มีปัญญาเลิศ บทบาทของพระสารีบุตรที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์ชั้นรอง ๆ ในประเด็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนามีความ เจริญรุ่งเรือง และมั่นคงสืบต่อมาได้จนถึงปัจจุบันนี้^{๘๗}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีต มีเป้าหมายที่ชัดเจนคือ เพื่อประโยชน์สุขแก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย และเพื่อให้เวไนยสัตว์ทั้งหลายได้บรรลุมรรค ผลและนิพพาน สำหรับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตนั้น มีทั้งเชิงรับและเชิงรุก ส่วนวิธีการเผยแผ่ของพระพุทธรองค์ทรงมีพุทธวิธีการเผยแผ่หลายแบบ ซึ่งพระองค์ทรงประยุกต์วิธีการเผยแผ่ให้เข้ากับบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตล้วนมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จทั้งสิ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน มีเป้าหมายการเผยแผ่เพื่อมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สำหรับรูปแบบการเผยแผ่ในปัจจุบันเป็นแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ส่วนวิธีการเผยแผ่นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถและเชี่ยวชาญของผู้เผยแผ่ ซึ่งมีวิธีการเทศนาธรรมปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนกรรมฐาน และการสอนแบบประยุกต์

---

^{๘๗} พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วเหล่า), “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

ตารางที่ ๒.๑๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่

ผู้วิจัย	ผลการวิจัย
<p>พระมหาชัย วิจิโต (สีปศรี) (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ คณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ” ผลการวิจัยพบว่า</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) ความคิดเห็น ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นของของประชาชนทั่วไป โดยรวม กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพ อายุ อาชีพ วุฒิการศึกษา และ อาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการเผยแผ่ของ คณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๓) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ คือ คณะสงฆ์ควรนำ เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
<p>ทรงวิทย์ แก้วศรี , (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการ ประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า” ผลการวิจัยพบว่า</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑.ทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตกมาสอดคล้องกับ วิธีการของพระพุทธเจ้า ๒.สภาพแวดล้อมทางศาสนา สภาพแวดล้อมทางการเมือง การปกครอง และสภาพแวดล้อมทางสังคม ๓.สามารถนำหัวข้อธรรมมาใช้เป็นหลักควบคุมกันไปได้อย่าง กลมกลืน
<p>พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย ปทุมธานี, ๒๕๕๓)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑.การบริหารจัดการเจ้า อาวาสสั่งการให้ดำเนินงานตามจารีตประเพณี ๒.ปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการใหม่มาใช้เพื่อรองรับความ ทันสมัย ๓.ความร่วมมือกับทุกภาคส่วน
<p>นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔)</p>	<ol style="list-style-type: none"> ๑.มีแผนการหรือโครงการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็น กรณีพิเศษ ๒.เรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรม ๓.กำหนดเป้าหมาย

ตารางที่ ๒.๑๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่ (ต่อ)

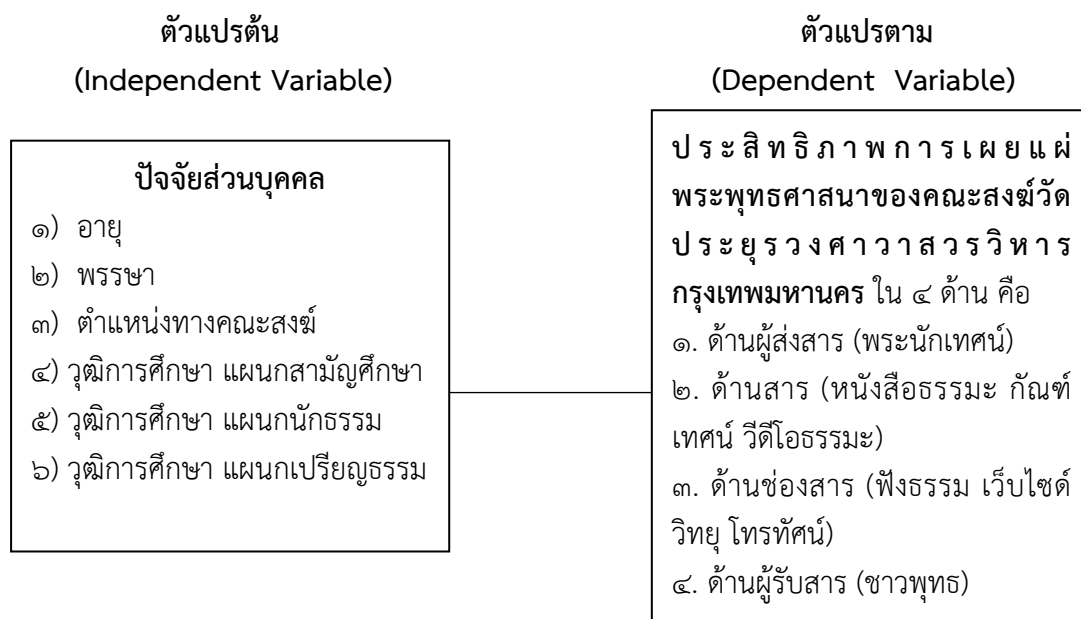
ผู้วิจัย	ผลการวิจัย
<p>พระมหาสนธิ์ สนติกโร (เกษมญาติ), (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่าจากการศึกษาถึงบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท ตั้งแต่ชีวิตเริ่มต้นจนถึงวาระสุดท้ายของท่าน มีความโดดเด่น ดังต่อไปนี้ ๑) ความเป็นผู้มกน้อยสันโดษ อันเป็นธรรมเนียมของนักบวชที่ควรใช้เป็นตัวอย่างของการปฏิบัติด้านนี้ ๒) ความเป็นผู้คงแก่เรียน เป็นผู้แตกฉานในองค์ธรรม อบรมสั่งสอนภิกษุทั้งทางตรงและทางอ้อม จนเป็นที่เคารพของหมู่ภิกษุ ๓) ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ถือเป็นการสั่งสอนด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีผลมากกว่าการพูดอบรมสั่งสอน</p>
<p>พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ และคณะ, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูต วัดไทยในอินเดีย ถือเป็นยุคทองของพระธรรมทูต วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในอินเดียและชาวพุทธต่างชาติ ได้ประกาศเกียรติคุณของชาติให้ประจักษ์แก่คนทั่วโลก ด้านการศึกษา พระธรรมทูตได้ให้การส่งเสริมด้านการศึกษา ได้นำเยาวชนมาปฏิบัติธรรมในวัด มีการทำวัตรสวดมนต์เจริญจิตภาวนา ในส่วนข้อเสนอแนะด้านการส่งเสริม พระธรรมทูตเป็นสัญลักษณ์ของความเมตตา ได้มีการอนุเคราะห์ต่อผู้อื่น มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุเคราะห์การศึกษาเผยแผ่ ด้านคุณสมบัติของพระธรรมทูต</p>
<p>พระกิตติศักดิ์ โยโสธร (แก้วเหล่า), (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๗)</p>	<p>ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทในด้านความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ท่านมีความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ได้อย่างดีดัง นั้นจะเห็นได้ว่าท่านต้องรับภาระและเป็นธุระในหลาย ๆ ด้านดังนี้ ๑) บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒. บทบาทในการรักษาพระสัทธรรมให้คงอยู่ ๓. บทบาทในการสร้างทายาทสืบต่อ ท่านก็เหมือนกับพระสาวกผู้มีชื่อเสียงอื่น ๆ</p>

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วย

ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล คือ อายุ, พรรษา, ตำแหน่งทางคณะสงฆ์, วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา, วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม และวุฒิการศึกษาแผนกบาลี

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ใน ๔ ด้าน คือ ผู้ส่งสาร (พระนักเทศน์), สาร (หนังสือธรรมะ กัณฑ์เทศน์ วีดิโอธรรมะ), ช่องสาร (ฟังธรรม เว็บไซต์ วิทยู โทรทัศน์), ผู้รับสาร (ชาวพุทธ)^{๘๘} ดังแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

^{๘๘}David K. Berlo, *The Process of Communication*, (New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc. ๑๙๖๐), p. ๓๐.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ประกอบด้วย

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๘ รูป/คน (Key Informants) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยศึกษาจากแบบสอบถาม (Questionnaire) และนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพ

๓.๑.๑ รูปแบบการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ

ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ เช่น พระไตรปิฎก งานวิชาการของผู้ทรงคุณวุฒิ และงานวิจัย เช่น วิทยานิพนธ์ เป็นต้น นอกจากนี้มีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview)

๓.๑.๒ รูปแบบการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ

ศึกษาจากแบบสอบถามของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งตัวแปรต้น คือคุณลักษณะส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม และตัวแปรตามคือแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ใน ๔ ด้าน คือ ๑. ด้านผู้ส่งสาร ๒. ด้านสาร ๓. ด้านช่องทาง ๔. ด้านผู้รับสาร

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ กลุ่มประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระผู้เข้าอบรมโครงการฝึกอบรมหลักสูตรวิชาการ เทศนาพระนักเทศน์ รุ่นที่ ๒๖ ประจำปี ๒๕๖๒ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน ๕๐๐ รูป^{๑๐๔}

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้ทำการสุ่มมาจากประชากรจำนวน ๕๐๐ รูป/คน โดยคำนวณตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ดังนี้^{๑๐๕}

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ เท่ากับ ๐.๐๕

$$\begin{aligned} \text{แทนค่าในสูตร} \quad n &= \frac{500}{1 + 500(0.05)^2} \\ &= 222 \end{aligned}$$

ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๒๒ รูป/คน และใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยการแบ่งประชากรออกตามขนาดของ ๑๑ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มที่ ๑ ๒) กลุ่มที่ ๒ ๓) กลุ่มที่ ๓ ๔) กลุ่มที่ ๔ ๕) กลุ่มที่ ๕ ๖) กลุ่มที่ ๖ ๗) กลุ่มที่ ๗ ๘) กลุ่มที่ ๘ ๙) กลุ่มที่ ๙ ๑๐) กลุ่มที่ ๑๐ ๑๑) กลุ่มที่ ๑๑

เพื่อความสมบูรณ์ในการกระจายกลุ่มตัวอย่างตามขนาดของกลุ่ม ผู้วิจัยได้กระจายกลุ่มตัวอย่างจากสูตร

$$\begin{aligned} \text{ขนาดกลุ่มตัวอย่าง} &= \frac{\text{จำนวนตัวอย่างทั้งหมด} \times \text{จำนวนประชากรแต่ละกลุ่ม}}{\text{จำนวนกลุ่มประชากรทั้งหมด}} \\ \text{ขนาดกลุ่มตัวอย่าง} &= \frac{222 \times 47}{500} = 21 \end{aligned}$$

^{๑๐๔} องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร, ข้อมูลจำนวนพระภิกษุ โครงการฝึกอบรมหลักสูตรวิชาการเทศนาพระนักเทศน์ รุ่นที่ ๒๖, ณ วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๒, (กรุงเทพมหานคร: องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร).

^{๑๐๕} สุวรรีย์ ศิริโกคาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามกลุ่ม

กลุ่มประชากรที่ศึกษา	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (รูป)	
	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
กลุ่มที่ ๑	๔๗	๒๑
กลุ่มที่ ๒	๔๖	๒๐
กลุ่มที่ ๓	๔๕	๒๐
กลุ่มที่ ๔	๔๕	๒๐
กลุ่มที่ ๕	๔๕	๒๐
กลุ่มที่ ๖	๔๓	๑๙
กลุ่มที่ ๗	๔๖	๒๐
กลุ่มที่ ๘	๔๗	๒๑
กลุ่มที่ ๙	๔๖	๒๐
กลุ่มที่ ๑๐	๔๗	๒๑
กลุ่มที่ ๑๑	๔๓	๒๐
รวม	๕๐๐	๒๒๒

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๘ รูป/คน ซึ่งเลือกโดยวิธีเจาะจงโดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก ดังนี้คือ

กลุ่มพระสังฆาธิการ

๑. พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
๒. พระเทพปฏิภาณกวี (บุญมา อาคมบุญโญ) ประธานองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
๓. พระครูสาราณียคุณ (ไพศาล สิริสมฺปนฺโน) รองประธานองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
๔. พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อตฺถเวทฺธิ) เลขาธิการองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

กลุ่มเจ้าหน้าที่

๕. นายเจน วราหะ ผู้อำนวยการเขตธนบุรี
๖. ดร.สุรดา ไชยสงคราม ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
๗. นายสมพงษ์ ธรรมวิริยรักษ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
๘. นายประวิทย์ แจ่มพงศา ประธานชุมชนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

แบบสัมภาษณ์

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๔) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อนำมาวิเคราะห์

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสอบถาม

๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๔) สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๕) นำเสนอร่างแบบสอบถามต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

๗) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับจริง และนำไปแจกกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

๘) รวบรวมแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์

การหาคุณภาพของแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยการหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑) รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นิชมากร ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดช ชูจันทร์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุง วรรณทอง ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) อาจารย์ ดร.กาญจนา คำจตุ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๕) อาจารย์ ดร.ลำพอง กลมกุล ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แต่ละข้อ (Index of Item Objective Congruence : IOC) ได้ค่าความเชื่อมั่นมากกว่า ๐.๖๐ ซึ่งอธิบายได้ว่า เครื่องมือมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

๓. หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้เครื่องมือ (Try Out) จากกลุ่มตัวอย่างที่มีการปฏิบัติงานในลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ วัดสุวรรณาราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha α -Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ = ๐.๙๘๗

๔. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ในการนำไปใช้แจกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑) ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงเจ้าอาวาสหรือหัวหน้าหน่วยงานกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากพระสงฆ์ภายในวัดในพื้นที่

๒) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูล กับ กลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้ จำนวน ๒๒๒ ชุด และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูล ที่สมบูรณ์ทั้งหมด จำนวน ๒๒๒ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑) ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

๒) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๓) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก และการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

๔) นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็ตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ นั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัย เมื่อได้รับและรวบรวมแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

เกณฑ์ที่ใช้แปลผลข้อคำถามที่ได้จากการประเมินผล มีดังนี้^{๑๐๖}

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	มาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	น้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	น้อยที่สุด

^{๑๐๖} สีน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๒.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นพระสงฆ์ จำนวน ๒๒๒ รูป เพื่อหาระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานครว่าอยู่ในระดับใด และงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับพระสังฆาธิการผู้ที่มีบทบาทสำคัญในเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๘ รูป/คน เพื่อเสนอแนะแนวทางในประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานครผลการวิจัยมีดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์สงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์สงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ข้อเสนอแนะต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๔.๕ แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก)

๔.๖ องค์กรความรู้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งในส่วนของอายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม และวุฒิการศึกษา แผนกเปรียญธรรม ได้ปรากฏผลดังรายละเอียดของผู้ตอบแบบสอบถาม **จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล**

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

(n = ๒๒๒)

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
อายุ		
๒๐-๓๐ ปี	๕๗	๒๕.๖๘
๓๑-๔๐ ปี	๗๕	๓๓.๗๘
๔๑-๕๐ ปี	๗๐	๓๑.๕๓
๕๑ ปีขึ้นไป	๒๐	๙.๐๑
รวม	๒๒๒	๑๐๐
พรรษา		
๑-๕ พรรษา	๖๒	๒๗.๙๓
๖-๑๐ พรรษา	๗๖	๓๔.๒๓
๑๑ พรรษาขึ้นไป	๘๔	๓๗.๘๔
รวม	๒๒๒	๑๐๐
ตำแหน่งทางคณะสงฆ์		
พระสังฆาธิการ	๑๒๔	๕๕.๘๖
ไม่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์	๙๘	๔๔.๑๔
รวม	๒๒๒	๑๐๐
วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๕๓	๒๓.๘๗
ปริญญาตรี	๑๔๗	๖๖.๒๒
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๒	๙.๙๑
รวม	๒๒๒	๑๐๐
วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม		
นักธรรมชั้นตรี	๕๗	๒๕.๖๘
นักธรรมชั้นโท	๗๕	๓๓.๗๘
นักธรรมชั้นเอก	๗๐	๓๑.๕๓
ไม่มีวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม	๒๐	๙.๐๑
รวม	๒๒๒	๑๐๐

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล (ต่อ)

(n = ๒๒๒)

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี		
ประโยค ๑-๒ - ป.ธ.๓	๔๔	๑๙.๘๒
ประโยค ป.ธ.๔ - ป.ธ.๖	๓๒	๑๔.๔๑
ป.ธ.๗ - ๙	๗	๓.๑๕
ไม่มีวุฒิมหาการศึกษ แผนกบาลี	๑๓๙	๖๒.๖๑
รวม	๒๒๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑- ๔๐ ปี จำนวน ๗๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๗๘ รองลงมาคืออายุ ๔๑- ๕๐ ปี จำนวน ๗๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๕๓ ถัดมาอายุ ๒๐ - ๓๐ ปี จำนวน ๕๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๖๘ สุดท้ายมีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙.๐๑ ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีพรรษา ๑๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๘๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๘๔ รองลงมาคือจำนวนพรรษา ๖ - ๑๐ พรรษา จำนวน ๗๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒๓ สุดท้ายจำนวนพรรษา ๑ - ๕ พรรษา จำนวน ๖๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๙๓ ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์เป็น พระสังฆาธิการจำนวน ๑๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๘๖ และไม่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์จำนวน ๙๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๑๔ ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิมหาการศึกษามัธยมศึกษา ระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๔๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๒๒ รองลงมาคือ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๕๓รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๘๗ สุดท้ายระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๒รูป คิดเป็นร้อยละ ๙.๙๑ ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิมหาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา นักธรรมเอก จำนวน ๑๔๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๔๑ รองลงมาคือ วุฒิมหาการศึกษานักธรรมโท จำนวน ๔๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๙๒ ถัดมาคือ วุฒิมหาการศึกษานักธรรมตรี จำนวน ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๔๑ สุดท้ายไม่มีวุฒิมหาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒.๒๕ ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ไม่มีวุฒิมหาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๑๓๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๖๑ รองลงมาคือ วุฒิมหาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ป.ธ. ๑ - ๒ - ป.ธ.๓ จำนวน ๔๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘๒ ถัดมาคือ วุฒิมหาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ป.ธ. ๔ - ๖ จำนวน ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๔๑ สุดท้ายวุฒิมหาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ป.ธ.๗ - ๙ จำนวน ๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๕ ตามลำดับ

๔.๒ ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.) ในตารางที่ ๔.๒-๔.๖ ตามลำดับดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับปฏิบัติการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในภาพรวมทั้ง ๔ ด้าน

(n = ๒๒๒)

ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระดับปฏิบัติการ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑) ด้านผู้ส่งสาร	๔.๔๒	๐.๘๑๕	มาก
๒) ด้านสาร	๔.๔๓	๐.๘๑๖	มาก
๓) ด้านช่องสาร	๔.๔๓	๐.๘๑๐	มาก
๔) ด้านผู้รับสาร	๔.๔๔	๐.๘๐๖	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด	๔.๔๔	๐.๘๑๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า พระสงฆ์มีระดับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในภาพรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๔๔, S.D. = ๐.๘๑๐) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

- ๑) ด้านผู้รับสาร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๔๔, S.D. = ๐.๘๐๖)
- ๒) ด้านสาร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๔๓, S.D. = ๐.๘๑๖)
- ๓) ด้านช่องสาร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๔๓, S.D. = ๐.๘๑๐)
- ๔) ด้านผู้ส่งสาร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๔๒, S.D. = ๐.๘๑๕) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับปฏิบัติการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ด้านผู้ส่งสาร)

(n = ๒๒๒)

ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ด้านผู้ส่งสาร)	ระดับปฏิบัติการ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระนักเทศน์มีทักษะในการแสดงธรรมตามภูมิ ความรู้	๔.๔๑	๐.๘๕๕	มาก
๒. มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับฟังธรรมะ	๔.๔๔	๐.๘๒๖	มาก
๓. มีความรู้เกี่ยวกับสภาพสังคมและชุมชนใน พื้นที่อย่างดี	๔.๔๓	๐.๘๒๕	มาก
๔. มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม	๔.๔๒	๐.๘๔๑	มาก
๕. มีวัฒนธรรมการเผยแผ่ที่มีการพัฒนาในยุค โลกาภิวัตน์	๔.๔๕	๐.๘๒๖	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด	๔.๔๓	๐.๘๑๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ด้านผู้ส่งสาร) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๒๙$, S.D. = ๐.๘๑๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่ ๕. มีวัฒนธรรมการเผยแผ่ที่มีการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่นๆ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับปฏิบัติการในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนา (ด้านสาร)

(n = ๒๒๒)

ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนา (ด้านสาร)	ระดับปฏิบัติการ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระนักเทศน์ มีเนื้อหาสาระธรรม และสื่อที่จะใช้แสดง	๔.๔๔	๐.๘๒๖	มาก
๒. พระนักเทศน์บรรยายเรื่องจริงที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันหรือในพระไตรปิฎก	๔.๔๑	๐.๘๔๐	มาก
๓. พระนักเทศน์บรรยายเรื่องที่เป็นประโยชน์ แก่ประชาชน แก่ชุมชน แก่ประเทศชาติ	๔.๔๕	๐.๘๒๗	มาก
๔. พระนักเทศน์พิสูจน์ได้ด้วยการพูดให้ฟังทำให้ดู อยู่ให้เห็นยืนยันให้ได้สัมผัส	๔.๔๕	๐.๘๒๑	มาก
๕. พระนักเทศน์มีความกระฉับกระเฉงในใจในสารที่ได้ฟัง	๔.๔๓	๐.๘๔๑	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด	๔.๔๓	๐.๘๑๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนา (ด้านผู้ส่งสาร) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๓$, S.D. = ๐.๘๔๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่ ๓.พระนักเทศน์บรรยายเรื่องที่เป็นประโยชน์ แก่ประชาชน แก่ชุมชน แก่ประเทศชาติและข้อ ๔.พระนักเทศน์พิสูจน์ได้ด้วยการพูดให้ฟังทำให้ดู อยู่ให้เห็นยืนยันให้ได้สัมผัส มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่นๆ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับปฏิบัติการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ด้านช่องทาง)

(n = ๒๒๒)

ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ด้านช่องทาง)	ระดับปฏิบัติการ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระนักเทศน์ มีความรู้ในการนำเสนอธรรมผ่านวิทยุกระจายเสียง	๔.๔๑	๐.๘๒๓	มาก
๒. พระนักเทศน์ มีความชำนาญในการนำเสนอธรรมผ่านโทรทัศน์	๔.๔๔	๐.๘๒๖	มาก
๓. พระนักเทศน์ มีการเผยแผ่เชิงรุก โดยการผลิตซีดีเป็นสื่อธรรมแจกจ่ายให้ถึงชุมชน	๔.๔๓	๐.๘๔๑	มาก
๔. พระนักเทศน์ มีความรู้ในการใช้โทรศัพท์ติดต่อประสานงานการเผยแผ่เชิงรุกและเชิงรับในพื้นที่	๔.๔๖	๐.๘๒๗	มาก
๕. พระนักเทศน์ มีการจัดสร้างทีมงานเผยแผ่ผ่านอินเทอร์เน็ตในยุคโลกาภิวัตน์	๔.๔๔	๐.๘๒๖	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด	๔.๔๓	๐.๘๑๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ด้านช่องทาง) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๓$, S.D. = ๐.๘๑๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่ ๔.พระนักเทศน์ มีความรู้ในการใช้โทรศัพท์ติดต่อประสานงานการเผยแผ่เชิงรุกและเชิงรับในพื้นที่ มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่นๆ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับปฏิบัติการในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนา (ด้านผู้รับสาร)

(n = ๒๒๒)

ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนา (ด้านผู้รับสาร)	ระดับปฏิบัติการ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ประชาชนได้ทราบหลักการปฏิบัติงานการเผยแพร่ของพระนักเทศน์	๔.๔๓	๐.๘๔๑	มาก
๒. ประชาชนได้รับการแสดงพระธรรมเทศนาของพระนักเทศน์ และนำไปประยุกต์ใช้อย่างมีคุณประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน	๔.๔๕	๐.๘๒๖	มาก
๓. ประชาชนมีความแจ่มแจ้งชัดเจนในเรื่องที่ฟังเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของการเป็นชาวพุทธ	๔.๔๕	๐.๘๒๖	มาก
๔. ประชาชนได้รับรสพระธรรมที่พระนักเทศน์ได้แสดง บรรยายผ่านระบบเทคโนโลยี เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น	๔.๔๓	๐.๘๒๕	มาก
๕. ประชาชนได้ทราบหลักการปฏิบัติงานเผยแพร่ของพระนักเทศน์	๔.๔๙	๐.๘๐๖	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด	๔.๔๔	๐.๘๐๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดสิงห์บุรี มีระดับปฏิบัติการในการปฏิบัติงาน ด้านประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนา (ด้านผู้รับสาร) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๔$, S.D. = ๐.๘๐๖) เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่ ๕.ประชาชนได้ทราบหลักการปฏิบัติงานเผยแพร่ของพระนักเทศน์ มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่นๆ

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วุฒิการศึกษาสามัญศึกษา วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม และวุฒิการศึกษา เปรียญธรรม ตามสมมติฐานที่ ๑- ๖ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน
 ตารางที่ ๔.๗ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ

(n = ๒๒๒)

รายการ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ด้านสาร	ระหว่างกลุ่ม	๒๑.๒๓๑	๓	๗.๐๗๗	๑๒.๒๔๔**	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๒๖.๐๐๑	๒๑๘	๐.๕๗๘		
	รวม	๑๔๗.๒๓๒	๒๒๑			
ด้านช่องสาร	ระหว่างกลุ่ม	๒๑.๓๗๓	๓	๗.๑๒๔	๑๒.๕๓๙**	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๒๓.๘๖๑	๒๑๘	๐.๕๖๘		
	รวม	๑๔๕.๒๓๓	๒๒๑			
ด้านผู้รับสาร	ระหว่างกลุ่ม	๒๐.๕๑๗	๓	๖.๘๓๙	๑๒.๐๘๔**	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๒๓.๓๗๘	๒๑๘	๐.๕๖๖		
	รวม	๑๔๓.๘๙๕	๒๒๑			
รวมทั้งสิ้น	ระหว่างกลุ่ม	๒๕.๗๘๓	๓	๘.๕๙๔	๑๖.๗๒๓**	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๑๒.๐๓๕	๒๑๘	๐.๕๑๔		
	รวม	๑๓๗.๘๑๘	๒๒๑			

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๗ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานครโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๐ และรายด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทุกด้าน จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ในมิติทางด้านสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๘ - ๔.๑๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๘ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างอายุ กับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวม

(n = ๒๒๒)

อายุ	$\bar{X}$	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑ ปีขึ้นไป
		๔.๐๗	๔.๘๕	๔.๒๕	๔.๒๐
๒๐-๓๐ ปี	๔.๐๗	-	-๐.๗๘*	-๐.๑๘	๐.๐๔๙
๓๑-๔๐ ปี	๔.๘๕	-	-	๐.๖๐*	๐.๘๓*
๔๑-๕๐ ปี	๔.๒๕	-	-	-	-๐.๒๓
๕๑ ปีขึ้นไป	๔.๐๒	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๘ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวม เป็นรายคู่ พบว่า อายุต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน ๓ คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่า กลุ่มที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี ($\bar{X}=-๐.๗๘$), กลุ่มที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่า กลุ่มที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี ($\bar{X}=-๐.๖๐$), กลุ่มที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่า กลุ่มที่มีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป ($\bar{X}=-๐.๘๓$)

ตารางที่ ๔.๙ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างอายุ กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้ส่งสาร

(n = ๒๒๒)

อายุ	$\bar{X}$	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑ ปีขึ้นไป
		๔.๒๐	๔.๘๖	๔.๒๖	๔.๐๗
๒๐-๓๐ ปี	๔.๒๐	-	-๐.๖๗*	-๐.๐๖	๐.๑๓
๓๑-๔๐ ปี	๔.๘๖	-	-	๐.๖๑*	๐.๗๙*
๔๑-๕๐ ปี	๔.๒๖	-	-	-	๐.๑๙
๕๑ ปีขึ้นไป	๔.๐๗	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๙ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามอายุ เป็นรายคู่ พบว่า อายุต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน ๓ คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่ากลุ่มที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี ($\bar{X}=-๐.๖๗$), กลุ่มที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี ($\bar{X}=-๐.๖๑$), กลุ่มที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มที่มีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป ($\bar{X}=๐.๗๙$)

ตารางที่ ๔๑๐ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างอายุ กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสาร

(n = ๒๒๒)

อายุ	$\bar{X}$	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑ ปีขึ้นไป
		๔.๑๘	๔.๘๖	๔.๒๗	๔.๑๒
๒๐-๓๐ ปี	๔.๑๘	-	-๐.๖๘*	-๐.๐๙	๐.๐๖
๓๑-๔๐ ปี	๔.๘๖	-	-	๐.๕๙*	๐.๗๔*
๔๑-๕๐ ปี	๔.๒๗	-	-	-	๐.๑๕
๕๑ ปีขึ้นไป	๔.๑๒	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔๑๐ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสาร จำแนกตามอายุ เป็นรายคู่ พบว่า อายุต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน ๓ คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่ากลุ่มที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี ($\bar{X} = -๐.๖๘$), กลุ่มที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี ($\bar{X} = ๐.๕๙$), กลุ่มที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มที่มีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป ($\bar{X} = ๐.๗๔$)

ตารางที่ ๔.๑๑ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างอายุ กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านช่องทาง

(n = ๒๒๒)

อายุ	$\bar{X}$	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑ ปีขึ้นไป
		๔.๒๑	๔.๘๗	๔.๒๘	๔.๑๕
๒๐-๓๐ ปี	๔.๒๑	-	-๐.๖๖*	-๐.๐๗	๐.๐๖
๓๑-๔๐ ปี	๔.๘๗	-	-	๐.๕๙*	๐.๗๒*
๔๑-๕๐ ปี	๔.๒๘	-	-	-	๐.๑๓
๕๑ ปีขึ้นไป	๔.๑๕	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๑ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านช่องทาง จำแนกตามอายุ เป็นรายคู่ พบว่า อายุต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน ๓ คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่ากลุ่มที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี ($\bar{X} = -๐.๖๖$), กลุ่มที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี ($\bar{X} = -๐.๕๙$), กลุ่มที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มที่มีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป ($\bar{X} = ๐.๗๒$)

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน
 ตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุกับประสิทธิภาพการ
 เผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
 จำแนกตามจำนวนพรรษา

(n = ๒๒๒)

รายการ	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ด้านผู้ส่งสาร	ระหว่างกลุ่ม	.๐๖๗	๒	๐.๐๓๔	๐.๐๕๐	๐.๙๕๑
	ภายในกลุ่ม	๑๔๖.๘๙๗	๒๑๙	๐.๖๗๑		
	รวม	๑๔๖.๙๖๔	๒๒๑			
ด้านสาร	ระหว่างกลุ่ม	.๑๙๑	๒	๐.๐๙๕	๐.๑๔๒	๐.๘๖๘
	ภายในกลุ่ม	๑๔๗.๐๔๑	๒๑๙	๐.๖๗๑		
	รวม	๑๔๗.๒๓๒	๒๒๑			
ด้านช่องสาร	ระหว่างกลุ่ม	.๑๓๙	๒	๐.๐๖๙	๐.๑๐๕	๐.๙๐๑
	ภายในกลุ่ม	๑๔๕.๐๙๔	๒๑๙	๐.๖๖๓		
	รวม	๑๔๕.๒๓๓	๒๒๑			
ด้านผู้รับสาร	ระหว่างกลุ่ม	.๒๔๘	๒	๐.๑๒๔	๐.๑๘๙	๐.๘๒๘
	ภายในกลุ่ม	๑๔๓.๖๔๗	๒๑๙	๐.๖๕๖		
	รวม	๑๔๓.๘๙๕	๒๒๑			
รวมทั้งสิ้น	ระหว่างกลุ่ม	.๒๑๔	๒	๐.๑๐๗	๐.๑๗๐	๐.๘๔๔
	ภายในกลุ่ม	๑๓๗.๖๐๔	๒๑๙	๐.๖๒๘		
	รวม	๑๓๗.๘๑๘	๒๒๑			

จากตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้าน
 จำนวนพรรษากับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร
 กรุงเทพมหานครโดยรวมและรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ
 ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
 โดดงรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และรายด้าน พบว่าไม่แตกต่างกันทุก
 ด้าน

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์

(n = ๒๒๒)

รายการ	สถานภาพ	n	Mean	S.D.	T	Sig
ด้านผู้ส่งสาร	พระสังฆาธิการ	๑๒๔	๔.๒๕	๐.๘๖๐	-๓.๘๖๒*	๐.๐๐๖
	ไม่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์	๙๘	๔.๖๖	๐.๖๙๖		
	พระสังฆาธิการ	๑๒๔	๔.๒๕	๐.๘๖๑	-๔.๐๐๘*	๐.๐๐๓
ด้านสาร	ไม่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์	๙๘	๔.๖๗	๐.๖๙๒		
	พระสังฆาธิการ	๑๒๔	๔.๒๕	๐.๘๕๘	-๔.๐๑๕*	๐.๐๐๒
	ไม่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์	๙๘	๔.๖๗	๐.๖๘๔		
ด้านช่องสาร	พระสังฆาธิการ	๑๒๔	๔.๒๖	๐.๘๔๘	-๔.๐๖๗*	๐.๐๐๒
	ไม่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์	๙๘	๔.๖๘	๐.๖๘๘		
	พระสังฆาธิการ	๑๒๔	๔.๒๒	๐.๘๓๕	-๓.๖๑๙*	๐.๐๑๒
ภาพรวมทุกด้าน	ไม่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์	๙๘	๔.๕๙	๐.๖๗๙		

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานครโดยรวม แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษากับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา

(n = ๒๒๒)

รายการ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ด้านผู้ส่งสาร	ระหว่างกลุ่ม	๔.๐๗๕	๒	๒.๐๓๘	๓.๑๒๓*	๐.๐๔๖
	ภายในกลุ่ม	๑๔๒.๘๘๘	๒๑๙	๐.๖๕๒		
	รวม	๑๔๖.๙๖๔	๒๒๑			
ด้านสาร	ระหว่างกลุ่ม	๔.๖๑๖	๒	๒.๓๐๘	๓.๕๔๔*	๐.๐๓๑
	ภายในกลุ่ม	๑๔๒.๖๑๖	๒๑๙	๐.๖๕๑		
	รวม	๑๔๗.๒๓๒	๒๒๑			
ด้านช่องสาร	ระหว่างกลุ่ม	๔.๐๗๔	๒	๒.๐๓๗	๓.๑๖๐*	๐.๐๔๔
	ภายในกลุ่ม	๑๔๑.๑๕๙	๒๑๙	๐.๖๔๕		
	รวม	๑๔๕.๒๓๓	๒๒๑			
ด้านผู้รับสาร	ระหว่างกลุ่ม	๔.๐๙๒	๒	๒.๐๔๖	๓.๒๐๕*	๐.๐๔๒
	ภายในกลุ่ม	๑๓๙.๘๐๓	๒๑๙	๐.๖๓๘		
	รวม	๑๔๓.๘๙๕	๒๒๑			
รวมทั้งสิ้น	ระหว่างกลุ่ม	๔.๕๗๕	๒	๒.๒๘๗	๓.๗๖๐*	๐.๐๒๕
	ภายในกลุ่ม	๑๓๓.๒๔๔	๒๑๙	๐.๖๐๘		
	รวม	๑๓๗.๘๑๘	๒๒๑			

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานครโดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๒๕ และรายด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ทุกด้าน จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ในมิติทางด้านสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๕ - ๔.๑๘ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๕ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิ การศึกษาแผนกสามัญศึกษา กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะ สงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวม

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษาแผนก สามัญศึกษา	$\bar{X}$	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๔.๒๔	๔.๔๙	๔.๐๙
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔.๒๔	-	-๐.๒๕	๐.๑๕
ปริญญาตรี	๔.๔๙	-	-	๐.๔๐*
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๐๙	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๕ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวม เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน ๑ คู่ ได้แก่ กลุ่มปริญญาตรี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า กลุ่มสูงกว่า ปริญญาตรี ($\bar{X}=๐.๔๐$)

ตารางที่ ๔.๑๖ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิ การศึกษา แผนกสามัญศึกษา กับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้ส่งสาร

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา	$\bar{X}$	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๔.๓๔	๔.๕๑	๔.๐๘
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔.๓๔	-	-๐.๑๗	๐.๒๖
ปริญญาตรี	๔.๕๑	-	-	๐.๔๓*
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๐๘	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๖ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้ส่งสาร เป็นรายคู่พบว่า วุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน ๑ คู่ ได้แก่ กลุ่มปริญญาตรี มีระดับค่าเฉลี่ย มากกว่า กลุ่มสูงปริญญาตรี ($\bar{X}=๐.๔๓$)

ตารางที่ ๔.๑๗ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิ การศึกษาแผนกสามัญศึกษา กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะ สงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสาร

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษาแผนก สามัญศึกษา	$\bar{X}$	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๔.๓๓	๔.๕๓	๔.๐๘
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔.๓๓	-	-๐.๒๐	๐.๒๕
ปริญญาตรี	๔.๕๓	-	-	๐.๔๕*
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๐๘	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๗ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านด้านสาร เป็นรายคู่พบว่า วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน ๑ คู่ ได้แก่ กลุ่มปริญญาตรี มีระดับค่าเฉลี่ย มากกว่า กลุ่มสูงปริญญาตรี ($\bar{X}=๐.๔๕$)

ตารางที่ ๔.๑๘ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิ การศึกษาแผนกสามัญศึกษา กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะ สงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านช่องสาร

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษาแผนก สามัญศึกษา	$\bar{X}$	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๔.๓๕	๔.๕๒	๔.๐๘
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔.๓๕	-	-๐.๑๖	๐.๒๗
ปริญญาตรี	๔.๕๒	-	-	๐.๔๓*
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๐๘	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๘ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านด้านช่องสาร เป็นรายคู่พบว่า วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน ๑ คู่ ได้แก่ กลุ่มปริญญาตรี มีระดับค่าเฉลี่ย มากกว่า กลุ่มสูงปริญญาตรี ($\bar{X}=๐.๔๓$)

ตารางที่ ๔.๑๙ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้รับสาร

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษาแผนก สามัญศึกษา	$\bar{X}$	ต่ำกว่าปริญญาตรี ๔.๓๕	ปริญญาตรี ๔.๕๓	สูงกว่าปริญญาตรี ๔.๑๑
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔.๓๕	-	-๐.๑๘	๐.๒๕
ปริญญาตรี	๔.๕๓	-	-	๐.๔๓*
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๑๑	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๙ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้รับสาร เป็นรายคู่พบว่า วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน ๑ คู่ ได้แก่ กลุ่มปริญญาตรี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า กลุ่มสูงปริญญาตรี ($\bar{X}=๐.๔๓$)

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม ต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๐ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม

(n = ๒๒๒)

รายการ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ด้านผู้ส่งสาร	ระหว่างกลุ่ม	๑๕.๙๔๘	๓	๕.๓๑๖	๘.๘๔๕**	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๓๑.๐๑๖	๒๑๘	๐.๖๐๑		
	รวม	๑๔๖.๙๖๔	๒๒๑			
ด้านสาร	ระหว่างกลุ่ม	๑๖.๑๔๘	๓	๕.๓๘๓	๘.๙๕๒**	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๓๑.๐๘๔	๒๑๘	๐.๖๐๑		
	รวม	๑๔๗.๒๓๒	๒๒๑			
ด้านช่องสาร	ระหว่างกลุ่ม	๑๖.๐๕๐	๓	๕.๓๕๐	๙.๐๒๘**	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๒๙.๑๘๔	๒๑๘	๐.๕๙๓		
	รวม	๑๔๕.๒๓๓	๒๒๑			
ด้านผู้รับสาร	ระหว่างกลุ่ม	๑๕.๖๐๖	๓	๕.๒๐๒	๘.๘๔๐**	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๒๘.๒๘๙	๒๑๘	๐.๕๘๘		
	รวม	๑๔๓.๘๙๕	๒๒๑			
รวมทั้งสิ้น	ระหว่างกลุ่ม	๑๘.๓๔๗	๓	๖.๑๑๖	๑๐.๐๙๐*	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๓๒.๑๒๖	๒๑๘	๐.๖๐๖		
	รวม	๑๕๐.๔๗๓	๒๒๑			

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๐ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานครโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๐ และรายด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทุกด้าน จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ในมิติทางด้านสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๐ - ๔.๒๔ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๑ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่าง
วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะ
สงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวม

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา	$\bar{X}$	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก	ไม่มีวุฒิ การศึกษาแผนก นักธรรม
		๔.๓๒	๕.๐๐	๔.๒๒	๔.๔๒
นักธรรมตรี	๔.๓๒	-	-๐.๖๘*	๐.๑๐	-๐.๑๐
นักธรรมโท	๕.๐๐	-	-	๐.๗๘*	๐.๕๘*
นักธรรมเอก	๔.๒๒	-	-	-	-๐.๒๐
ไม่มีวุฒิการศึกษา แผนกนักธรรม	๔.๔๒	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๑ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพ
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวม
เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผย
แผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน ๓ คู่ ได้แก่ กลุ่มนักธรรมตรี มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่ากลุ่มนักธรรมโท
($\bar{X}=-๐.๖๘$) , กลุ่มนักธรรมโท มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า กลุ่มนักธรรมเอก ($\bar{X}=๐.๗๘$) , กลุ่มนักธรรมโท
มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่า กลุ่มไม่มีวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม ($\bar{X}=-๐.๒๐$)

ตารางที่ ๔.๒๒ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้ส่งสาร

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา	$\bar{X}$	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก	ไม่มีวุฒิ การศึกษาแผนก นักธรรม
		๔.๔๑	๕.๐๐	๔.๒๕	๔.๕๕
นักธรรมตรี	๔.๔๑	-	-๐.๕๙*	๐.๑๖	-๐.๑๔
นักธรรมโท	๕.๐๐	-	-	๐.๗๕*	๐.๔๕*
นักธรรมเอก	๔.๒๕	-	-	-	-๐.๒๙
ไม่มีวุฒิการศึกษา แผนกนักธรรม	๔.๕๕	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๒ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน ๓ คู่ กลุ่มนักธรรมตรี มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่ากลุ่มนักธรรมโท ($\bar{X} = -๐.๕๙$) , กลุ่มนักธรรมโท มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มนักธรรมเอก ($\bar{X} = ๐.๗๕$) , กลุ่มนักธรรมโท มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า กลุ่มไม่มีวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม ($\bar{X} = ๐.๔๕$)

ตารางที่ ๔.๒๓ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิ การศึกษาแผนกนักธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสาร

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา	$\bar{X}$	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก	ไม่มีวุฒิ การศึกษาแผนก นักธรรม
		๔.๔๒	๕.๐๐	๔.๒๕	๔.๔๒
นักธรรมตรี	๔.๔๒	-	-๐.๕๘*	๐.๑๗	-๐.๑๗
นักธรรมโท	๕.๐๐	-	-	๐.๗๕*	๐.๔๑
นักธรรมเอก	๔.๒๕	-	-	-	-๐.๓๔
ไม่มีวุฒิการศึกษา แผนกนักธรรม	๔.๔๒	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๓ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสาร จำแนกตามวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน มี ระดับความคิดเห็นต่อต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน ๒ คู่ กลุ่มนักธรรมตรี มี ระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่ากลุ่มนักธรรมโท ($\bar{X}=-๐.๕๘$) , กลุ่มนักธรรมโท มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า กลุ่ม นักธรรมเอก ($\bar{X}=๐.๗๕$)

ตารางที่ ๔.๒๔ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านช่องทาง

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา	$\bar{X}$	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก	ไม่มีวุฒิ การศึกษาแผนก นักธรรม
		๔.๔๓	๕.๐๐	๔.๒๕	๔.๕๖
นักธรรมตรี	๔.๔๓	-	-๐.๕๗*	๐.๑๘	-๐.๑๓
นักธรรมโท	๕.๐๐	-	-	๐.๗๕*	๐.๔๔
นักธรรมเอก	๔.๒๕	-	-	-	-๐.๓๑
ไม่มีวุฒิการศึกษา แผนกนักธรรม	๔.๕๖	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๔ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านช่องทาง จำแนกตามวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน ๒ คู่ กลุ่มนักธรรมตรี มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่ากลุ่มนักธรรมโท ($\bar{X}=-๐.๕๗$), กลุ่มนักธรรมโท มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า กลุ่มนักธรรมเอก ($\bar{X}=๐.๗๕$)

ตารางที่ ๔.๒๕ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิ การศึกษาแผนกนักธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้รับสาร

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา	$\bar{X}$	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก	ไม่มีวุฒิ การศึกษาแผนก นักธรรม
		๔.๔๕	๕.๐๐	๔.๒๖	๔.๖๐
นักธรรมตรี	๔.๔๕	-	-๐.๕๕*	๐.๑๙	-๐.๑๕
นักธรรมโท	๕.๐๐	-	-	๐.๗๔*	๐.๔๐
นักธรรมเอก	๔.๒๖	-	-	-	-๐.๓๔
ไม่มีวุฒิการศึกษา แผนกนักธรรม	๔.๖๐	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๕ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้รับสาร จำแนกตามวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน มี ระดับความคิดเห็นต่อต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน ๒ คู่ กลุ่มนักธรรมตรี มี ระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่ากลุ่มนักธรรมโท ($\bar{X}=-๐.๕๕$), กลุ่มนักธรรมโท มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า กลุ่ม นักธรรมเอก ($\bar{X}=๐.๗๔$)

สมมติฐานที่ ๖ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกเปรียญธรรม ต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๖ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษา แผนกเปรียญธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามวุฒิการศึกษา แผนกเปรียญธรรม

(n = ๒๒๒)

รายการ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ด้านผู้ส่งสาร	ระหว่างกลุ่ม	๕.๗๙๒	๓	๑.๙๓๑	๒.๙๘๑*	๐.๐๓๒
	ภายในกลุ่ม	๑๔๑.๑๗๒	๒๑๘	๐.๖๔๘		
	รวม	๑๔๖.๙๖๔	๒๒๑			
ด้านสาร	ระหว่างกลุ่ม	๖.๐๖๙	๓	๒.๐๒๓	๓.๑๒๔*	๐.๐๒๗
	ภายในกลุ่ม	๑๔๑.๑๖๓	๒๑๘	๐.๖๔๘		
	รวม	๑๔๗.๒๓๒	๒๒๑			
ด้านช่องสาร	ระหว่างกลุ่ม	๕.๙๗๖	๓	๑.๙๙๒	๓.๑๑๙*	๐.๐๒๗
	ภายในกลุ่ม	๑๓๙.๒๕๗	๒๑๘	๐.๖๓๙		
	รวม	๑๔๕.๒๓๓	๒๒๑			
ด้านผู้รับสาร	ระหว่างกลุ่ม	๕.๙๗๙	๓	๑.๙๙๓	๓.๑๕๐*	๐.๐๒๖
	ภายในกลุ่ม	๑๓๗.๙๑๖	๒๑๘	๐.๖๓๓		
	รวม	๑๔๓.๘๙๕	๒๒๑			
รวมทั้งสิ้น	ระหว่างกลุ่ม	๕.๓๗๒	๓	๑.๗๙๑	๒.๙๔๘*	๐.๐๓๔
	ภายในกลุ่ม	๑๓๒.๔๔๖	๒๑๘	๐.๖๐๘		
	รวม	๑๓๗.๘๑๘	๒๒๑			

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๖ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษา แผนกเปรียญธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๓๔ และรายด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ทุกด้าน จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ในมิติทางด้านสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๖ - ๔.๓๐ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๗ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิ การศึกษาทางเปรียญธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะ สงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานครโดยรวม

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษา ทางเปรียญธรรม	$\bar{X}$	ประโยค ๑-๒ - ป.ธ. ๓ ๔.๑๑	เปรียญธรรม ๔-๖ ๔.๓๐	เปรียญธรรม ๗-๙ ๔.๔๓	ไม่มีวุฒิ เปรียญธรรม ๔.๔๙
ประโยค ๑-๒- ป.ธ. ๓	๔.๑๑	-	-๐.๑๙	-๐.๓๒	-๐.๓๙*
เปรียญธรรม ๔-๖	๔.๓๐	-	-	-๐.๑๓	-๐.๒๐
เปรียญธรรม ๗-๙	๔.๔๓	-	-	-	-๐.๐๗
ไม่มีวุฒิเปรียญ ธรรม	๔.๔๙	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๗ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อการ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการจัดทำบัญชีเพื่อการจัดการศาสนสมบัติของวัดแตกต่างกัน ๑ คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ประโยค ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่า กลุ่มที่ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม ($\bar{X}=-๐.๓๙$)

ตารางที่ ๔.๒๘ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิ การศึกษาทางเปรียญธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะ สงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้ส่งสาร

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษา ทางเปรียญธรรม	$\bar{X}$	ประโยค ๑-๒ - ป.ธ. ๓ ๔.๐๘	เปรียญธรรม ๔-๖ ๔.๒๗	เปรียญธรรม ๗-๙ ๔.๔๓	ไม่มีวุฒิ เปรียญธรรม ๔.๕๖
ประโยค ๑-๒- ป.ธ. ๓	๔.๐๘	-	-๐.๑๙	-๐.๓๕	-๐.๓๘*
เปรียญธรรม ๔-๖	๔.๒๗	-	-	-๐.๑๖	-๐.๑๙
เปรียญธรรม ๗-๙	๔.๔๓	-	-	-	-๐.๒๘
ไม่มีวุฒิเปรียญ ธรรม	๔.๕๖	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๘ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อการ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิการศึกษาทางเปรียญ ธรรมต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการจัดทำบัญชีเพื่อการจัดการศาสนสมบัติของวัดแตกต่างกัน ๑ คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ประโยค ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่า กลุ่มที่ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม ($\bar{X} = -๐.๓๘$)

ตารางที่ ๔.๒๙ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิ การศึกษาทางเปรียญธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะ สงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสาร

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษา ทางเปรียญธรรม	$\bar{X}$	ประโยค ๑-๒ - ป.ธ. ๓ ๔.๑๕	เปรียญธรรม ๔-๖ ๔.๓๑	เปรียญธรรม ๗-๙ ๔.๔๓	ไม่มีวุฒิ เปรียญธรรม ๔.๕๖
ประโยค ๑-๒- ป.ธ. ๓	๔.๑๕	-	-๐.๑๖	-๐.๒๘	-๐.๔๑*
เปรียญธรรม ๔-๖	๔.๓๑	-	-	-๐.๑๒	-๐.๒๔
เปรียญธรรม ๗-๙	๔.๔๓	-	-	-	-๐.๑๓
ไม่มีวุฒิเปรียญ ธรรม	๔.๕๖	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๙ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อการ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสาร จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการจัดทำบัญชีเพื่อการจัดการศาสนสมบัติของวัดแตกต่างกัน ๑ คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ประโยค ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่า กลุ่มที่ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม ($\bar{X} = -๐.๔๑$)

ตารางที่ ๔.๓๐ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิ การศึกษาทางเปรียญธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะ สงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านช่องทาง

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษา ทางเปรียญธรรม	$\bar{X}$	ประโยค ๑-๒ -	เปรียญธรรม	เปรียญธรรม	ไม่มีวุฒิ
		ป.ธ. ๓	๔-๖	๗-๙	เปรียญธรรม
		๔.๑๔	๔.๓๓	๔.๔๓	๔.๕๕
ประโยค ๑-๒- ป.ธ. ๓	๔.๑๔	-	-๐.๑๙	-๐.๒๙	-๐.๔๑*
เปรียญธรรม ๔-๖	๔.๓๓	-	-	-๐.๑๐	-๐.๒๑
เปรียญธรรม ๗-๙	๔.๔๓	-	-	-	-๐.๑๒
ไม่มีวุฒิเปรียญ ธรรม	๔.๕๕	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๓๐ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อการ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านช่องทาง จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิการศึกษาทางเปรียญ ธรรมต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการจัดทำบัญชีเพื่อการจัดการศาสนสมบัติของวัดแตกต่างกัน ๑ คู่ ได้แก่ กลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ประโยค ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่า กลุ่มที่ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม ($\bar{X} = -๐.๔๑$)

ตารางที่ ๔.๓๑ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดระหว่างวุฒิ การศึกษาทางเปรียญธรรม กับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะ สงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้รับสาร

(n = ๒๒๒)

วุฒิการศึกษา ทางเปรียญธรรม	$\bar{X}$	ประโยค ๑-๒ - ป.ธ. ๓ ๔.๑๕	เปรียญธรรม ๔-๖ ๔.๓๖	เปรียญธรรม ๗-๙ ๔.๔๓	ไม่มีวุฒิ เปรียญธรรม ๔.๕๗
ประโยค ๑-๒- ป.ธ. ๓	๔.๑๕	-	-๐.๒๐	-๐.๒๗	-๐.๔๑*
เปรียญธรรม ๔-๖	๔.๓๖	-	-	-๐.๐๗	-๐.๒๑
เปรียญธรรม ๗-๙	๔.๔๓	-	-	-	-๐.๑๔
ไม่มีวุฒิเปรียญ ธรรม	๔.๕๗	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๓๑ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้รับสาร จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มี ระดับความคิดเห็นต่อการจัดทำบัญชีเพื่อการจัดการศาสนสมบัติของวัดแตกต่างกัน ๑ คู่ ได้แก่ กลุ่มที่ มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ประโยค ๑ - ๒ - ป.ธ. ๓ มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่า กลุ่มที่ไม่มีวุฒิ เปรียญธรรม ($\bar{X} = -๐.๔๑$)

ตารางที่ ๔.๓๒ สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่	ยอมรับ	ปฏิเสธ	t	F	p
สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน	✓			๑๖.๗๒๓**	๐.๐๐๐
สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน		✓		๐.๑๗๐	๐.๘๔๔
สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน	✓		๓.๖๑๙*		๐.๐๑๒
สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน	✓			๓.๗๖๐*	๐.๐๒๕
สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม ต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน	✓			๑๐.๐๙๐**	๐.๐๐๐
สมมติฐานที่ ๖ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาแผนกเปรียญธรรม ต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน	✓			๒.๙๔๘*	๐.๐๓๔

จากตารางที่ ๔.๓๒ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม ต่างกัน มีวุฒิการศึกษา แผนกเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๔.๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัด ประยูรวงศาวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยูรวงศาวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร รายละเอียดดังตารางที่ ๔.๓๓ – ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๓๓ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์วัดประยูรวงศาวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร ในด้านผู้ส่งสาร

ปัญหาอุปสรรค	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑) พระนักเผยแผ่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน	๑) ผู้ส่งสารควรมีการฝึกอบรมความรู้ให้แก่พระนักเผยแผ่ที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน	๑๑ รูป
๒) พระสงฆ์ขาดกองทุนสนับสนุนให้ผู้ส่งสารมีบทบาทเผยแผ่	๒) ควรให้มีการจัดตั้งทุนเพื่อสนับสนุนให้ผู้ส่งสารมีบทบาทเผยแผ่ที่มีภาพพัฒนาการในสังคมปัจจุบัน	๑๐ รูป
๓) ขาดประชุมวางแผน และขาดทีมงานที่เข้มแข็ง	๓) ควรมีการประชุมวางแผน และสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง เพื่อช่วยกันทำงานด้านผู้ส่งสาร	๙ รูป

จากตารางที่ ๔.๓๓ ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยูรวงศาวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร ในด้านผู้ส่งสาร พบว่าพระนักเผยแผ่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน จำนวน ๑๑ รูป พระสงฆ์ขาดกองทุนสนับสนุนให้ผู้ส่งสารมีบทบาทเผยแผ่ จำนวน ๑๐ รูป และขาดประชุมวางแผน และขาดทีมงานที่เข้มแข็ง จำนวน ๙ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓๔ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในด้านสาร

ปัญหาอุปสรรค	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑) พระนักเผยแผ่ขาดความรู้ด้านการเผยแผ่ค่อนข้างน้อยทำให้พระนักเผยแผ่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน	๑) ด้านสารหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ควรให้มีการฝึกอบรมความรู้ให้แก่พระภิกษุที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่	๑๓ รูป
๒) ขาดการประชุมวางแผนในการเทศน์การ ปาฐกถาการบรรยายให้ผู้ฟังซาบซึ้งในพุทธธรรมให้เกิดความเข้าใจ	๒) ควรมีการประชุมวางแผนนำผู้มีความรู้แตกฉานในการเทศน์การ ปาฐกถาการบรรยายให้ผู้ฟังซาบซึ้งในพุทธธรรมให้เกิดความเข้าใจ มากขึ้นคือง่ายไปหายาก	๙ รูป
๓) ขาดความรู้ที่แตกฉานในหลักธรรม และขาดแรงจูงใจให้ผู้ฟัง ออกรับนำไปปฏิบัติ	๓) จัดให้มีการจัดฝึกอบรมพระนักเผยแผ่ให้ความรู้แตกฉานใน หลักธรรม จูงใจให้ผู้ฟัง ออกรับนำไปปฏิบัติและพัฒนาการในสังคมปัจจุบัน	๘ รูป

จากตารางที่ ๔.๓๔ ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในด้านสาร พบว่า พระนักเผยแผ่มีความรู้ด้านการเผยแผ่ค่อนข้างน้อยทำให้ พระนักเผยแผ่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน จำนวน ๑๓ รูป ขาดการประชุมวางแผนในการเทศน์การ ปาฐกถาการบรรยายให้ผู้ฟังซาบซึ้งในพุทธธรรมให้เกิดความเข้าใจ จำนวน ๙ รูป และขาดความรู้ที่แตกฉานใน หลักธรรม และขาดแรงจูงใจให้ผู้ฟัง ออกรับนำไปปฏิบัติ จำนวน ๘ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓๕ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในด้านช่องทาง

ปัญหาอุปสรรค	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑) ขาดทีมงานที่เข้มแข็งเพื่อช่วยกันทำงานด้านเผยแพร่	๑) ช่องทางการสื่อสาร ควรให้ความรู้ให้แก่พระนักเผยแผ่ที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่ และสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง	๑๑ รูป
๒) ช่องทางการสื่อสาร การเผยแผ่ ยังไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรและ ในการเผยแผ่พระศาสนาบางครั้งไม่สอดคล้องกับความต้องการของพุทธศาสนิกชน	๒) สร้างช่องทางการสื่อสาร ที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของพุทธศาสนิกชน	๑๐ รูป
๓) ขาดการมีการทำงานเป็นทีม และในการเผยแผ่ไม่มีการสอดแทรก วัฒนธรรมท้องถิ่น และวิถีชีวิต	๓) ควรมีการทำงานเป็นทีม และสนับสนุนการสื่อสารเผยแผ่ พระพุทธศาสนา มากกว่านี้และในการเผยแผ่ควรมีการสอดแทรก วัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิต	๘ รูป

จากตารางที่ ๔.๓๕ ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในด้านช่องทาง พบว่า ขาดทีมงานที่เข้มแข็งเพื่อช่วยกันทำงานด้านเผยแพร่ จำนวน ๑๑ รูป ช่องทางการสื่อสาร การเผยแผ่ ยังไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรและ ในการเผยแผ่พระศาสนาบางครั้งไม่สอดคล้องกับความต้องการของ พุทธศาสนิกชน จำนวน ๑๐ รูป และขาดการมีการทำงานเป็นทีม และในการเผยแผ่ไม่มีการสอดแทรก วัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิต จำนวน ๘ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓๖ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในด้านผู้รับสาร

ปัญหาอุปสรรค	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑) ประชาชนผู้รับข้อมูลข่าวสาร ต้องมีคุณสมบัติ ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร การ อ่าน การฟัง การตีความ การจับ ใจความสำคัญ	๑) ควรส่งเสริมให้ประชาชนผู้รับข้อมูล ข่าวสาร ความสามารถ ความชำนาญใน การสื่อสาร การอ่าน การฟัง การ ตีความ การจับใจความสำคัญในการรับ ข้อมูลข่าวสาร	๑๔ รูป
๒) ความสามารถความชำนาญใน การอ่านหรือการฟังของบุคคล นั้นจะแตกต่างกันไปตามระดับ ความรู้ ประสบการณ์ และ สติปัญญาของแต่ละบุคคล	๒) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถ ความชำนาญในการอ่านหรือการฟัง ของบุคคลนั้นจะแตกต่างกันไปตาม ระดับความรู้ ประสบการณ์ และ สติปัญญาของแต่ละบุคคล	๑๐ รูป
๓) ภูมิหลังแตกต่างกัน ทำให้รับ ข้อมูลสื่อสารกันคนละแบบ	๓) ควรมีการกำหนดรู้ความหมายหรือ ความเข้าใจในการสื่อสาร มนุษย์ทุกคน จะมีพื้นความรู้ทักษะ เจตคติ ค่านิยม สังคม ประสบการณ์ ฯลฯ	๘ รูป

จากตารางที่ ๔.๓๖ ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ในด้านผู้รับสาร พบว่าประชาชนผู้รับข้อมูลข่าวสาร ต้องมีคุณสมบัติ ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร การอ่าน การฟัง การตีความ การจับใจความสำคัญ จำนวน ๑๔ รูป ความสามารถความชำนาญในการอ่านหรือการฟังของบุคคลนั้นจะแตกต่างกันไปตามระดับความรู้ ประสบการณ์ และสติปัญญาของแต่ละบุคคล จำนวน ๑๐ รูป และภูมิหลังแตกต่างกัน ทำให้รับข้อมูลสื่อสารกันคนละแบบ จำนวน ๘ รูปตามลำดับ

๔.๕ แนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัด ประยุรวงศาवासรววิหาร กรุงเทพมหานคร(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก)

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาवासรววิหาร กรุงเทพมหานคร

๔.๕.๑ สภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาवासรววิหาร กรุงเทพมหานคร

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาवासรววิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๑) การเผยแผ่หลักพระพุทธธรรม หรือการปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์สาวกของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ปัจจุบันนี้ “พระสงฆ์” ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่อบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนในฐานะ “พระนักเผยแผ่” ที่มีศิลปะในการถ่ายทอดพระพุทธธรรมอย่างมีประสิทธิภาพนั้น มีค่อนข้างจำกัดและไม่เพียงพอต่อความต้องการของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีปริมาณและคุณภาพเพิ่มมากขึ้น^{๑๐๗}

๒) การเผยแผ่พุทธศาสนาในระยะหลังๆ มักจะเป็นการเผยแผ่โดยอาศัยโอกาสคือวันสำคัญทางพุทธศาสนา และประเพณีประจำปีของวัดเท่านั้น ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้ถูกมองว่าเป็นพุทธศาสนาเชิงรับมากกว่าเชิงรุก การเผยแผ่มักจะถูกตีความอยู่ในวงแคบๆ ไม่กว้างไกลอย่างที่เคยเป็นมา คือนิยามเพียงแค่การแสดงธรรมเทศนาในโอกาสสำคัญๆ เท่านั้น ซึ่งโดยมากมักจะถูกร้องขอให้ทำการเผยแผ่ การกระทำดังกล่าวไม่สอดคล้องกับยุคสมัย สังคมที่เปลี่ยนไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว เต็มไปด้วยข่าวสารทางสื่อต่างๆ ทำให้พุทธศาสนาถูกเบียดตกจากช่องทางแห่งการใช้สื่อในการเผยแผ่ จนก่อให้เกิดการสื่อสารกันไม่รู้เรื่องระหว่างพระกับประชาชน โดยพูดกันคนละภาษา ดังนั้น วิธีการการเผยแผ่เดิมๆ ที่พระสงฆ์ทำกันมานั้นไม่ได้ผลเท่าที่ควร จนนักเผยแผ่พุทธศาสนาที่รู้เท่าทันหลายกลุ่มลุกขึ้นมาปลูกกระแสพุทธศาสนาเชิงรุกโดยออกมาช่วยกันชี้นำสังคมในระดับต่างๆ^{๑๐๘}

๓) ปัจจุบันกระแสข่าวและสภาพปัญหาบางประการได้เป็นกระแสกระทบกระเทือนต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างรุนแรง ซึ่งเป็นผลมาจากกระแสความหลงใหลในวัตถุนิยม

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาवासรววิหาร, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระเทพปฏิภาณกวี (บุญมา อาคมปัญโญ), ประธานองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาवासรววิหาร, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓.

บริโศคนิยม พร้อมวัฒนธรรมที่ทำลายความเป็นไทยจากทางตะวันตกและอื่นๆ ซึ่งได้ไหลบ่าท่วมทับสังคมไทยและคนไทยทุกเพศทุกวัย ทุกชนชั้นวรรณะ ทุกสาขาอาชีพ ด้วยอิทธิพลที่ทวีความรุนแรงจากต่างชาติ ทำให้ร่องรอยแห่งวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทยถูกละเลย และกำลังจะถูกกลืนไปจากสังคมชาวพุทธ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวัด ที่ชาวพุทธช่วยกันสร้างไว้ให้เป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมร่วมกัน จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องร่วมมือกันฟื้นฟูพระพุทธศาสนาจากทุกภาคส่วนของสังคมในทุกรูปแบบที่เหมาะสม จริงจังและอย่างต่อเนื่อง ตามหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี^{๑๐๙}

๔) พระนักเทศน์ ได้แก่ พระภิกษุที่ปฏิบัติหน้าที่สอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กเยาวชน และประชาชนทั่วไป โดยการแสดงธรรมเทศนาและต้องผ่านการฝึกอบรมเป็นพระนักเทศน์ตามหลักสูตรของมหาเถรสมาคมแต่งตั้ง มี ๒ ประเภท คือ พระนักเทศน์แม่แบบ หมายถึง พระนักเทศน์ที่ผ่านการอบรมจากคณะกรรมการฝึกอบรมพระนักเทศน์ที่มหาเถรสมาคมแต่งตั้ง เพื่อไปจัดอบรมพระนักเทศน์ประจำจังหวัด พระนักเทศน์ประจำจังหวัด หมายถึงพระนักเทศน์ที่ผ่านการอบรมปฏิบัติหน้าที่เทศน์ภายในจังหวัดที่สังกัด หรือสถานที่ที่ทายกอาราธนา นอกจากนี้ พระภิกษุทั่วไปที่มีความรู้ความสามารถ ก็สามารถเป็นพระนักเทศน์ได้ โดยให้การสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และต้องมีความรู้ทางด้านธรรมเป็นอย่างดี^{๑๑๐}

๕) ผู้รับผิดชอบงานด้านการเผยแผ่นั้น งบประมาณส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด หรือวัฒนธรรมจังหวัด ขึ้นอยู่กับกิจกรรมนั้นๆ ได้ทำโครงการเสนอเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณ และอีกส่วนหนึ่งก็ได้จากประชาชนทั่วไปได้ร่วมกันบริจาคทรัพย์เพื่อเป็นกองทุนสนับสนุนการเผยแผ่^{๑๑๑}

๖) พระวิทยากร ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการอบรมมีข้อจำกัดในการทำงานเผยแผ่ถึงแม้ว่าจะมีทักษะความคล่องตัวทำงานที่ได้รับมอบหมาย มีการเตรียมการล่วงหน้า มีสุขภาพดีทั้งกายและจิตใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีบุคลิกลักษณะดี เหมาะสมเป็นผู้นำที่ดีก็ตาม ก็มีเวลาในการเผยแผ่น้อยไม่เหมาะสม มีสุขภาพไม่อำนวย และมีศรัทธาต่อการเผยแผ่น้อย มีความรับผิดชอบต่องานเท่าที่จะทำได้ในวงจำกัดเท่านั้น^{๑๑๒}

๗) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือเป็นงานหลักและหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ทุกรูปที่ต้องอบรมสั่งสอนประชาชน แต่ปัจจุบันนี้พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่หลักพุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นมีค่อนข้างจำกัด ไม่เพียงพอต่อความต้องการของสังคมยุคข้อมูลข่าวสารที่มีการ

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อดุลเวที), เลขาธิการองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ พระครูสาราณียคุณ (ไพศาล สิริสมปณโณ), รองประธานองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นายประวิทย์ แจ่มพงศา, ประธานชุมชนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๙ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ นายเจน วราหะ, ผู้อำนวยการเขตธนบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๓.

เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งสร้างและส่งเสริมพัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีปริมาณและคุณภาพเพิ่มมากขึ้น^{๑๑๓}

๘) สภาพทั่วไปดูเหมือนว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีอยู่สมบูรณ์แต่ขาดบุคลากรที่จะเข้ามาทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยจิตศรัทธา ส่วนปัญหาอุปสรรคการขาดแคลนบุคลากร ผู้บริหารต้องพยายามสร้างบุคลากรด้านการเผยแผ่มาสานต่อความเป็นนักเทศน์ นักบรรยาย นักพูดอย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดบุคลากรขาดแคลนในระยะยาว^{๑๑๔}

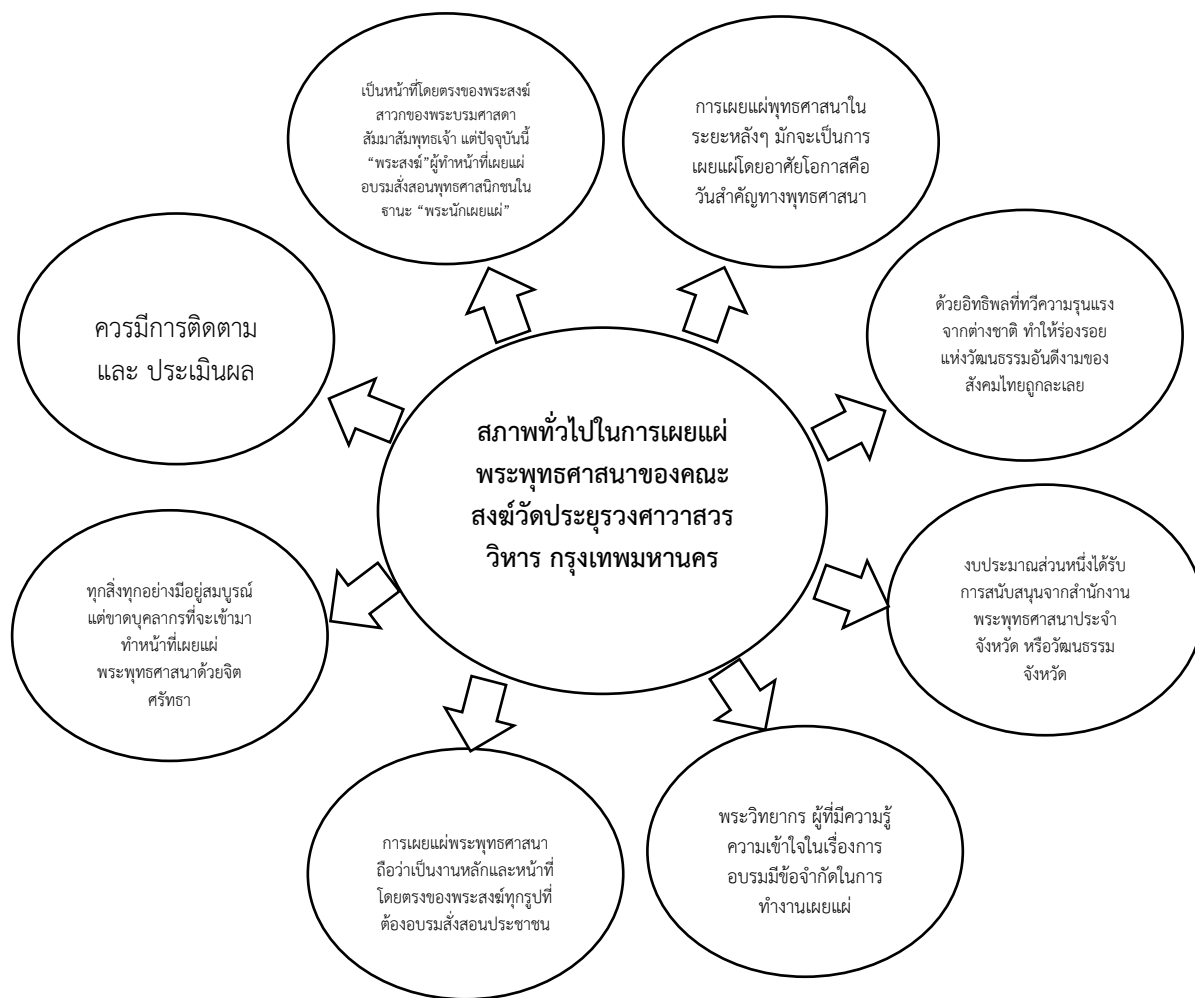
สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสภาพทั่วไป คือการเผยแผ่หลักพระพุทธธรรม หรือการปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น มักจะเป็นการเผยแผ่โดยอาศัยโอกาสคือวันสำคัญทางพุทธศาสนา และประเพณีประจำปีของวัดเท่านั้น ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้ถูกมองว่าเป็นพุทธศาสนาเชิงรับมากกว่าเชิงรุก ปัจจุบันกระแสข่าวและสภาพปัญหาบางประการได้เป็นกระแสกระทบกระเทือนต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างรุนแรง ซึ่งเป็นผลมาจากกระแสความหลงใหลในวัตถุนิยม บริโภคนิยม พร้อมวัฒนธรรมที่ทำลายความเป็นไทยจากทางตะวันตกและอื่นๆ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นงานหลักและหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ทุกรูปที่ต้องอบรมสั่งสอนประชาชนแต่ปัจจุบันนี้พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่หลักพุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นมีค่อนข้างจำกัด ไม่เพียงพอต่อความต้องการของสังคมยุคข้อมูลข่าวสารที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

---

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ ดร.สุรดา ไชยสงคราม, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๖ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ ธรรมวิริยรักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประยุรวงศาวาส, ๖ มกราคม ๒๕๖๓.

สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสภาพทั่วไปในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ดังแผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๔.๕.๒ ปัญหา อุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาอุปสรรคด้านผู้ฟังธรรมะ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางศีลธรรม การศึกษาทุกระดับไม่เน้นศีลธรรม สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ความเจริญและวัฒนธรรมตะวันตก หลั่งไหลเข้ามาสู่สังคม เมื่อสภาพแวดล้อมในสังคมเป็นเช่นนี้ การเผยแผ่ไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนกลับมาสนใจธรรมะ เพราะเป็นเรื่องเข้าใจยาก ต้องใช้ปัญญาไตร่ตรอง กลุ่มเยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดความสนใจเรื่องศีลธรรมนำชีวิต^{๑๑๕}

๒) พระพุทธศาสนาเผชิญกับบริโภคนิยม มิใช่ด้วยการให้คำมั่นสัญญาว่าจะนำโชคลาภและความมั่งมีศรีสุขมาแก่ผู้คน แม้นั้นจะเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ผู้คนเข้าวัดในเวลาสั้น สิ่งสำคัญกว่านั้นก็คือความสามารถในการตอบสนองความต้องการทางจิตใจในส่วนลึกของผู้คน ความลุ่มลึกในทางจิตวิญญาณของพระพุทธศาสนาที่สามารถสื่อถึงคนร่วมสมัยได้ จึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งสำหรับการฟื้นฟูในยุคโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตามภารกิจของพุทธศาสนายังมีมากกว่านั้น^{๑๑๖}

๓) ปัญหาอุปสรรควิธีการเผยแผ่ คือไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่ นอกจากนี้ พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้สื่อดิจิทัลมาก่อน การเผยแผ่มุ่งใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตจำกัดเท่านั้น^{๑๑๗}

๔) ประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลาง ของขลัง วัตถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งตนเอง ไม่พัฒนา พระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดูถูก ต่ำหนิ การกระทำเหล่านั้น แต่ควรใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา ฝึกฝน พัฒนา และการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแผ่ โดยให้เครื่องราง ของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคล เป็นเครื่องปิดช่องความประหวั่นใจ จักทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลดียิ่งขึ้น^{๑๑๘}

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระเทพปฏิภาณกวี (บุญมา อาคมปัญโญ), ประธานองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อตถเวที), เลขาธิการองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระครูสาราณียคุณ (ไพศาล สิริสมฺปนฺโน), รองประธานองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๕ มกราคม ๒๕๖๓.

๕) ปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ธรรมะ คือ สถาบันพระสงฆ์ไม่มีงบประมาณ ไม่มีการวิจัยประเมินผลการเผยแพร่ธรรมะเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ พื้นฐานของผู้ฟังแต่ละกลุ่ม สถาบันสงฆ์ไม่มีการประชาสัมพันธ์ การใช้สื่อมวลชนในการเผยแพร่ธรรมะในปริมาณน้อยมาก ขาดการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย จึงไม่ได้รับการอุปถัมภ์ทุนทรัพย์ในการเผยแพร่ออย่างเป็นจริงจัง^{๑๑๙}

๖) ปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ธรรมะ เช่น พระสงฆ์และสถาบันยังไม่มี การวิจัยประเมินผลการเผยแพร่ธรรมะ เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบันหรือพื้นฐานของผู้ฟังแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และสถาบันสงฆ์มีการประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อมวลชนในการเผยแพร่ธรรมะในปริมาณที่น้อยมาก และขาดการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย^{๑๒๐}

๗) หลักและวิธีการในการเผยแพร่ธรรมะของนักเผยแพร่ธรรมะต้องมีความรู้ โดยมีพื้นฐานมาจากศึกษา บวชเรียนในเรื่องที่ถูกต้อง ไม่เบี่ยงเบนไปทางไสยศาสตร์ ต้องรู้ให้พอ รู้ให้มั่นใจ ประพฤติได้ในสิ่งที่รู้ วิธีการก็คือการพูดให้เป็น ทำให้ดู อยู่เป็นสุขให้เห็น หรือทำงานให้เป็นตัวอย่าง ต้องมีบุคลิกดี มีความตั้งใจดี มีความเข้าใจในวิธีที่จะทำให้คนสนใจได้เป็นอย่างดี^{๑๒๑}

๘) เรื่องงบประมาณในการเผยแพร่พระพุทธศาสนานั้น ถึงแม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติก็ตามแต่ก็ไม่ได้เพียงพอ จึงจำเป็นต้องมีการระดมทุน ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น ทอดผ้าป่า หรือ ตั้งกองทุนเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยประสานงานเป็นหนังสือขอความอุปถัมภ์จากพระสังฆาธิการในระดับต่างๆ เพื่อที่จะทำให้การเผยแพร่บรรลุเป้าหมาย เพราะว่าในการทำงานจริงนั้น ค่าใช้จ่ายต่างๆ มีมาก จึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างนี้ เพื่อให้งานเผยแพร่นั้น ดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง

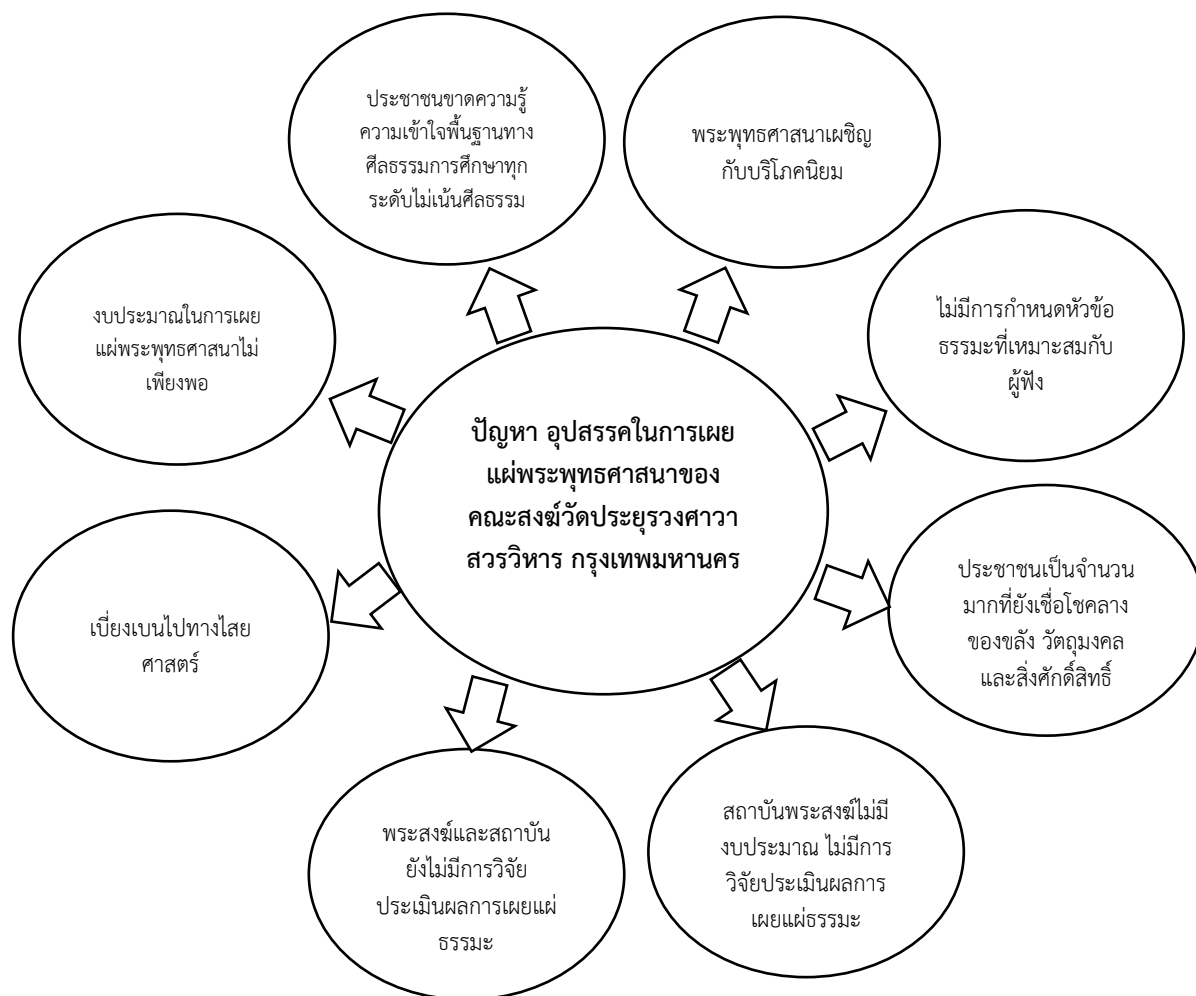
สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านปัญหาและอุปสรรค คือ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางศีลธรรม การศึกษาทุกระดับไม่เน้นศีลธรรม สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ความเจริญและวัฒนธรรมตะวันตกหลังไหลเข้ามาสู่สังคมประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลาง ของขวัญ วัตถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ และพระสงฆ์และสถาบันยังไม่มี การวิจัยประเมินผลการเผยแพร่ธรรมะ เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบันหรือพื้นฐาน

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ นายประวิทย์ แจ่มพงศา, ประธานชุมชนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๙ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นายเจน วราหะ, ผู้อำนวยการเขตธนบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ ดร.สุรดา ไชยสงคราม, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๖ มกราคม ๒๕๖๓.

สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านปัญหา อุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานครดังแผนภาพที่ ๔.๒

แผนภาพที่ ๔.๒ สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๔.๕.๓ ข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ให้คำสัมภาษณ์เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๑) องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้จัดโครงการสัมมนาพระนักเผยแผ่ ที่ผ่านฝึกอบรมหลักสูตรวิชาการเทศนาวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร จากหน่วยงานที่จัดฝึกอบรมพระนักเทศน์ นักเผยแผ่ ครูพระสอนศีลธรรมพระพุทธศาสนาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและกรมการศาสนา เพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีอุดมการณ์ ความรู้ ความสามารถมีทักษะและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาชีพ และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกันระดมความคิดช่วยพัฒนาวิชาการด้านการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๒๒}

๒) ปัจจุบันองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารได้มีการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การจัดตั้งศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การอบรมเยาวชน และการนำปฏิบัติเนื่องในเทศกาลวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือแม้แต่วัดหากมีบุคลากรหรือสถานที่สะดวกก็มีการจัดกิจกรรมสวดมนต์วันเสาร์ อาทิตย์ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวัด โดยให้แต่ละวัดนั้นดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนเข้าร่วมได้ทุกโอกาส^{๑๒๓}

๓) พระนักเผยแผ่ ควรจะมีวิธีการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละบุคคลให้เป็นไปด้วยดี ให้มีพฤติกรรมและการกระทำที่เหมาะสมตึงาม นับเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พึงปฏิบัติมีภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนพบเห็นจักเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ถือเป็น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเบื้องต้น พระนักเผยแผ่ ควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลัก ๖ ประการ คือ ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยเมตตาปรารถนาดี บอกทางสวรรค์คือทางดำเนินชีวิตที่ดีถูกต้องให้แก่ประชาชน^{๑๒๔}

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระเทพปฏิภาณกวี (บุญมา อาคมบุญโญ), ประธานองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อตฺถเวทฺธิ), เลขาธิการองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๒.

๔) วิธีการจัดการเผยแผ่ เริ่มตั้งแต่บุคลากรภายในวัดก่อน ให้พุทธบริษัท อุบาสก อุบาสิกา และนักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป ให้แสดงตนเป็นพุทธมามกะก่อน แล้วจึงบรรยายธรรม คือ แสดงพระธรรมเทศนา เช่นวันสำคัญๆ ในทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันอัฐมีบูชา นอกจากนั้น การเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันนี้มีอยู่หลายวิธีการ เช่น การเผยแผ่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ทางสถานีโทรทัศน์ ทางสิ่งตีพิมพ์ และสื่อต่างๆ และถ้ามีอุปสรรคการเผยแผ่เกิดขึ้น ต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหาเป็นต้นว่า สาเหตุเกิดขึ้นจากอะไร แล้วก็ค่อยตามแก้ไขปัญหา เมื่อแก้ไขปัญหาคงวิธีแล้ว จึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าถึงประชาชน บรรลุผลสำเร็จได้^{๑๒๕}

๕) พระควรวีตหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลักการ ห้ามปรามการทำ ความชั่วทั้งมวล ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยเมตตา ปราบปราม บอกล่าวทางสวรรค์ คือ ทางดำเนินชีวิตที่ดี ถูกต้อง ให้ประชาชน นอกจากนั้น การเผยแผ่ธรรมควรมีศึกษากลุ่มคน หรือ บุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรมให้มีความเหมาะสมต่อสภาพเหตุผล รู้จักประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคลเป็นต้น^{๑๒๖}

๖) ผู้บริหารต้องติดตามดูบุคลากรผู้รับผิดชอบงานด้านการเผยแผ่ ในระดับนโยบาย ในพื้นที่ปกครองคณะสงฆ์ ในเวลาที่มีการประชุมรายงานการเผยแผ่ประจำปี โดยผู้รับผิดชอบงานจะได้นำแถลงการณ์อย่างเป็นทางการให้ทราบการจัดการ และนโยบายการทำงานทั้งเชิงรับและเชิงรุก^{๑๒๗}

๗) ใช้วัตถุเป็นเครื่องช่วยเผยแผ่พระศาสนา นับเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกอย่างหนึ่ง แต่ในเครื่องอำนวยความสะดวกเหล่านั้น ก็มีอัสสทาหะ คือความมีเสน่ห์ให้เราหลงใหลในรสอร่อยของวัตถุ แต่เราจงใช้ธรรมะเป็นเครื่องประคองใจ อย่งไปหลงใหลในความมีเสน่ห์เหล่านั้น ตัวอย่าง การกินปลาโดยไม่ให้ติดก้างปลา เสมือนหนึ่งใช้วัตถุเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกแต่อย่าหลงใหลมันจนขาดไม่ได้ จงใช้วัตถุเป็นเครื่องเผยแผ่พ แต่อย่าคิดติดในวัตถุ หลงใหลในวัตถุถึงขั้นทำลายจิตใจ^{๑๒๘}

๘) พระนักเทศ จะไปพูดหรือไปบรรยายเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น ควรจะต้องมีหลักการเทศน์ของแต่ละบุคคล ที่จะต้องนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้ทันสมัยเข้ากับเหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มองเห็นภาพรวมทั้งเหตุผลและแรงจูงใจให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส ใครจะปฏิบัติตาม

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ พระครูสาราณียคุณ (ไพศาล สิริสมปณโณ), รองประธานองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ นายประวิทย์ แจ่มพงศา, ประธานชุมชนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๙ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ นายเจน วราหะ, ผู้อำนวยการเขตธนบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ ดร.สุรดา ไชยสงคราม, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๖ มกราคม ๒๕๖๓.

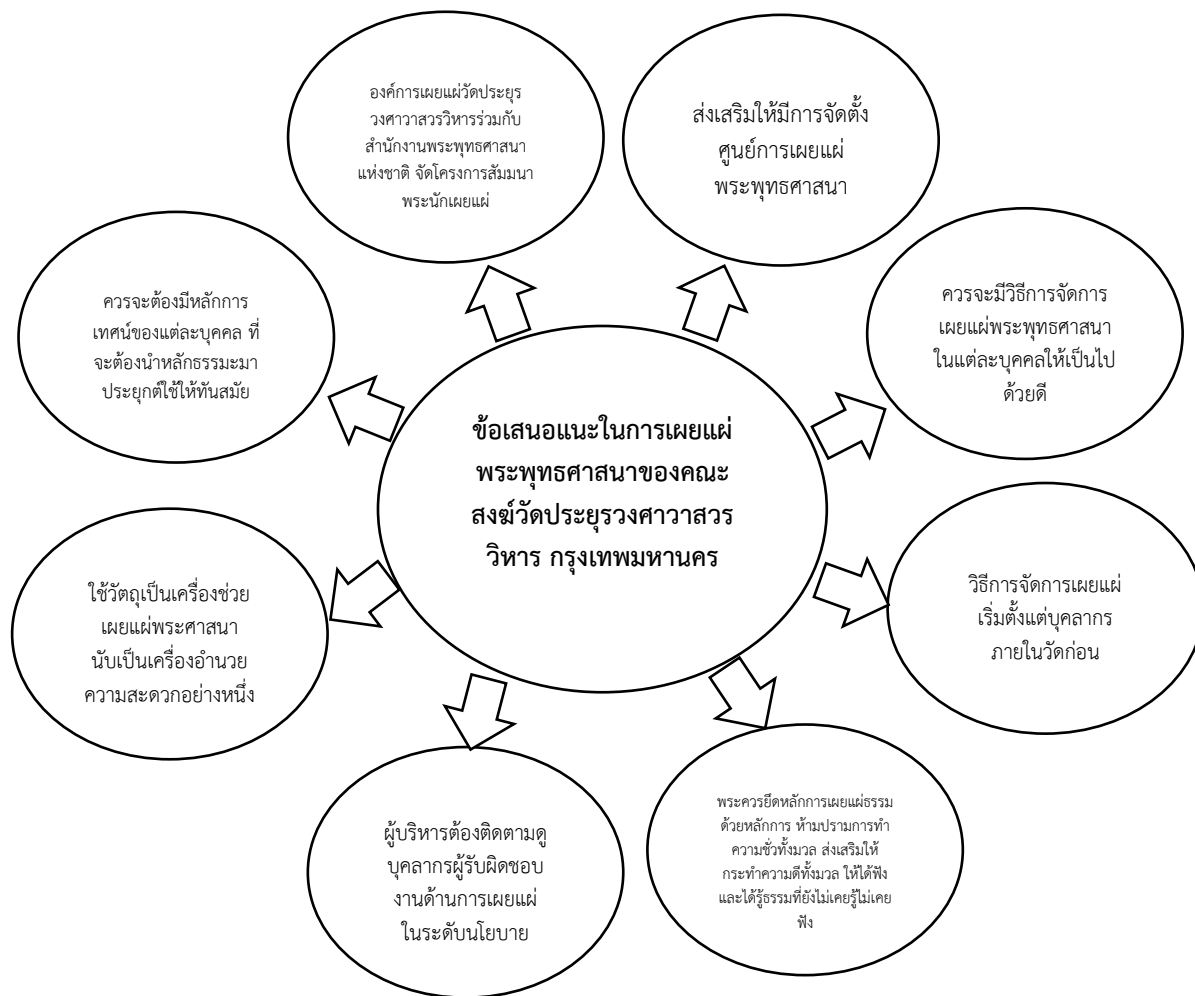
คำพูดของพระสังฆาธิการ และยกพระสังฆาธิการให้เป็นบุคคลตัวอย่าง ให้เกียรติ ประกาศความดี ความชอบ การประพฤติปฏิบัติดีให้นักปฏิบัติธรรมได้ทราบ จึงเป็นแรงจูงใจแก่ผู้ปฏิบัติตาม เมื่อผู้ปฏิบัติตามก็ไม่หวั่นไหว ไม่ท้อแท้ต่อความยากลำบาก นอกจากนั้น ควรจะยกเอาอรรถกถาและธรรมบทที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน เพื่อแสดงความจริงที่แน่นอนให้เห็นสังฆธรรมที่กำลังเกิดขึ้น แม้ว่ากาลเวลาจะล่วงเลยมาแล้วก็ตาม ผู้ฟังๆ แล้วสบายใจ เพราะเคยได้มีมาแล้ว^{๑๒๙}

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านข้อเสนอแนะ คือควรจัดโครงการสัมมนาพระนักเผยแผ่ ที่ผ่านฝึกอบรมหลักสูตรวิชาการเทศนาวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร จากหน่วยงานที่จัดฝึกอบรมพระนักเทศน์ นักเผยแผ่ ครูพระสอนศีลธรรมพระพุทธศาสนาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและกรมการศาสนา เพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีอุดมการณ์ ความรู้ ความสามารถมีทักษะและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาชีพ และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกันระดมความคิดช่วยพัฒนาวิชาการด้านการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

---

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ ธรรมวิริยารักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประยุรวงศาวาส, ๖ มกราคม ๒๕๖๓.

สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ดังแผนภาพที่ ๔.๓

แผนภาพที่ ๔.๓ สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๔.๖ องค์ความรู้

๔.๖.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยได้ดังนี้

ว.๑ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ด้านผู้ส่งสาร	ด้านสาร	ด้านช่องทาง	ด้านผู้รับสาร
มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก - มีวัฒนธรรมการเผยแพร่ที่มีการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ - มีทัศนคติที่ต่อผู้รับพร้อมเสมอ	มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก - พระนักเทศน์บรรยายเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน แก่ชุมชน แก่ประเทศชาติ - พระนักเทศน์ที่สนใจใฝ่ดีด้วยการพูดให้ฟังทำให้ดู อยให้เห็น ยืนให้ได้สัมผัส	มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก - พระนักเทศน์ มีความรู้ในการใช้โทรศัพท์ติดต่อประสานงานการเผยแพร่และเชิงรับในพื้นที่ - พระนักเทศน์ มีความชำนาญในการนำเสนอธรรมผ่านอินเทอร์เน็ต	มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก - ประชาชนได้ทราบหลักการปฏิบัติงานเผยแพร่ของพระนักเทศน์ - ประชาชนได้รับการแสดงพระธรรมเทศนาของพระนักเทศน์ และนำไปประยุกต์ใช้อย่างมีคุณประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน

ว.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

สมมติฐานที่ ๑	สมมติฐานที่ ๒	สมมติฐานที่ ๓	สมมติฐานที่ ๔	สมมติฐานที่ ๕	สมมติฐานที่ ๖
พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกันมีประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน <u>จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย</u>	พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกันมีประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน <u>จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย</u>	พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน <u>จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย</u>	พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน <u>จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย</u>	พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม ต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน <u>จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย</u>	พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกเปรียญธรรม ต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแตกต่างกัน <u>จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย</u>

ว.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ด้านผู้ส่งสาร	ด้านสาร	ด้านช่องทาง	ด้านผู้รับสาร
ผู้ส่งสารควรให้มีการฝึกอบรมความรู้ให้แก่พระนักเผยแผ่ที่จะทำหน้าที่ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน	ด้านสารหลักธรรมในพระพุทธศาสนาควรให้มีการฝึกอบรมความรู้ให้แก่พระภิกษุที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่	ช่องทางการสื่อสาร ควรให้ความรู้แก่พระนักเผยแผ่ที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่ และสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง	บุคคลผู้รับข้อมูลข่าวสาร ต้องมีคุณสมบัติ ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร การอ่าน การฟัง การตีความ การจับใจความสำคัญ

ผลการสัมภาษณ์ สภาพทั่วไปในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์สาวกของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ปัจจุบันนี้ “พระสงฆ์” ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่อบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนในฐานะ “พระนักเผยแผ่” และ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในระยะหลังๆ มักจะเป็นการเผยแพร่โดยอาศัยโอกาสคือวันสำคัญทางพุทธศาสนา ปัญหา อุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางศีลธรรมการศึกษาทุกระดับไม่เน้นศีลธรรม และพระพุทธศาสนาเผชิญกับบริโภคนิยม ข้อเสนอแนะในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดโครงการสัมมนาพระนักเผยแผ่ และส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนา

จากแผนภาพที่ ๔.๔ การศึกษาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation =S.D.) พบว่า พระสงฆ์มีระดับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในภาพรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับเพื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านผู้รับสาร มีค่าเฉลี่ยมากกว่าด้านอื่นๆ คือ ด้านสาร ด้านช่องทาง และด้านผู้ส่งสารตามลำดับ

การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษาต่างกัน วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม ต่างกัน มีวุฒิการศึกษา แผนกเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

การศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ปัญหา อุปสรรคด้านผู้ส่งสาร พระนักเผยแผ่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน ข้อเสนอแนะ ผู้ส่งสารควรให้มีการฝึกอบรมความรู้ให้แก่พระนักเผยแผ่ที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน

ปัญหา อุปสรรคด้านสาร พระนักเผยแผ่ขาดความรู้ด้านการเผยแผ่ค่อนข้างน้อยทำให้พระนักเผยแผ่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน ข้อเสนอแนะ ด้านสารหลักธรรมในพระพุทธศาสนาควรให้มีการฝึกอบรมความรู้ให้แก่พระภิกษุที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรคด้านช่องทาง ขาดทีมงานที่เข้มแข็งเพื่อช่วยกันทำงานด้านเผยแผ่ ข้อเสนอแนะ ช่องทางการสื่อสาร ควรให้ความรู้ให้แก่พระนักเผยแผ่ที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่ และสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง

ปัญหา อุปสรรคด้านผู้รับสาร ด้านผู้รับสารประชาชนผู้รับข้อมูลข่าวสาร ต้องมีคุณสมบัติความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร การอ่าน การฟัง การตีความ การจับใจความสำคัญ ข้อเสนอแนะ ควรส่งเสริมให้ประชาชนผู้รับข้อมูลข่าวสาร ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร การอ่าน การฟัง การตีความ การจับใจความสำคัญในการรับข้อมูลข่าวสาร

ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านสภาพทั่วไป คือการเผยแผ่หลักพระพุทธธรรม หรือการปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น มักจะเป็นการเผยแผ่โดยอาศัยโอกาสคือวันสำคัญทางพุทธศาสนา และประเพณีประจำปีของวัดเท่านั้น ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้ถูกมองว่าเป็นพุทธศาสนาเชิงรับมากกว่าเชิงรุก ปัจจุบันกระแสข่าวและสภาพปัญหาบางประการได้เป็นกระแสกระทบกระเทือนต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างรุนแรง ซึ่งเป็นผลมาจากกระแสความหลงใหลในวัตถุนิยม บริโภคนิยม พร้อมวัฒนธรรมที่ทำลายความเป็นไทยจากทางตะวันตกและอื่นๆ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นงานหลักและหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ทุกรูปที่ต้องอบรมสั่งสอนประชาชนแต่ปัจจุบันนี้พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่หลักพุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น มีค่อนข้างจำกัด ไม่เพียงพอต่อความต้องการของสังคมยุคข้อมูลข่าวสารที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านปัญหาและอุปสรรค คือประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางศีลธรรม การศึกษาทุกระดับไม่เน้นศีลธรรม สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ความเจริญและวัฒนธรรมตะวันตก หลั่งไหลเข้ามาสู่สังคมประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลาง ของขลัง วัตถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ และพระสงฆ์และสถาบันยังไม่มีกรวิจัยประเมินผลการเผยแผ่ธรรมะ เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบันหรือพื้นฐาน

ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านข้อเสนอแนะ คือควรจัดโครงการสัมมนาพระนักเผยแผ่ ที่ผ่านฝึกอบรมหลักสูตรวิชาการเทศนาวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร จากหน่วยงานที่จัดฝึกอบรมพระนักเทศน์ นักเผยแผ่ ครูพระสอนศีลธรรมพระพุทธศาสนาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและกรมการศาสนา เพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีอุดมการณ์ ความรู้ ความสามารถมีทักษะและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาชีพ และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกันระดมความคิดช่วยพัฒนาวิชาการด้านการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๖.๒ องค์ความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากงานวิจัยได้ดังนี้

ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

Input (การนำเข้า)	Process (กระบวนการ)	Output (ผลผลิต)	Outcome (ผลลัพธ์)
 ผู้ส่งสาร (Source)	P= มีการวางแผนในการจัดโครงการ และจัดประชุมคณะกรรมการ D = จัดอบรมถวายความรู้แก่พระนักเผยแผ่ C = มีการประเมินผลการดำเนินการ A = จัดทำรายงานเสนอผู้บังคับบัญชา	มีโครงการอบรมพระ นักเผยแผ่ที่ชัดเจน	พระนักเทศน์มีทักษะ ในการแสดงธรรมตาม ภูมิความรู้
 สาร (Message)	P = วางแผนจัดโครงการ นัดประชุม คณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง D = จัดอบรมถวายความรู้ลักษณะและ คุณสมบัติที่ดีของสารที่ดีกับพระนักเผยแผ่ C = ประเมินผลการดำเนินงาน A = จัดทำรายงานเสนอผู้บังคับบัญชา	มีคณะกรรมการ ดำเนินงาน	พระนักเทศน์ มีเนื้อหา สารธรรม และสื่อที่จะ ใช้แสดง
 ช่องสาร(Channel)	P = วางแผนจัดโครงการ นัดประชุม คณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง D = จัดทำสื่อในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา C = ประเมินผลการดำเนินงาน A = จัดทำรายงานเสนอผู้บังคับบัญชา	มีกิจกรรมรองรับนัก เผยแผ่	มีการจัดสร้างทีมงาน เผยแผ่ผ่านสื่อสังคม ออนไลน์
 ผู้รับสาร (Receiver)	P = วางแผนจัดโครงการ นัดประชุมคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง D = ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ ประชาชนร่วมกิจกรรม C = ประเมินผลการดำเนินงาน A = จัดทำรายงานเสนอ ผู้บังคับบัญชา	ทราบแนวทางในการ พัฒนาโครงการ	ประชาชนได้รับการเผย แผ่พระพุทธศาสนาอย่าง ชัดเจนและสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ได้อย่างมี คุณประโยชน์ต่อสังคม และชุมชน

แผนภาพที่ ๔.๕ องค์ความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๕ การศึกษาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัด
ประยูรวงศาवासรววิหาร กรุงเทพมหานคร

Input (การนำเข้า) ประกอบด้วย

- ผู้ส่งสาร (Source) เป็นผู้ทำหน้าที่ส่งสารผ่านช่องทางหนึ่งไปยังผู้รับสาร ผู้ส่งสารจึงมีบทบาทในการชี้แนะว่าพฤติกรรมการสื่อสาร ผู้ส่งสารอาจเรียกผู้เข้ารหัสคือผู้ที่รับผิดชอบในการนำความคิดของผู้ริเริ่ม ความคิดหรือแหล่งสารส่งไปยังผู้ที่ต้องการจะสื่อสารด้วย การสื่อสารส่วนบุคคลอาจเป็นไปแบบของการปกปิด

- สาร (Message) การสื่อสารมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งให้เกิดผลทางจิตใจหรืออารมณ์ มุ่งเน้นให้ผู้รับสารคล้อยตามเพื่อเสนอหรือชักจูงใจให้กระทำและตัดสินใจ เพื่อแจ้งให้ทราบการทำการสื่อสาร ผู้ทำการสื่อสารควรมีความต้องการที่จะบอกกล่าวหรือชี้แจงข่าวสาร เรื่องราว เหตุการณ์

- ช่องสาร(Channel) ต้องอาศัยสื่อให้ทำหน้าที่นำสารไปยังผู้รับสาร โดยทั่วไปแล้วสารที่ถูกผู้ส่งสารถ่ายทอดไปยังผู้รับสารจะเข้าไปสู่ระบบการรับรู้ของมนุษย์

- ผู้รับสาร (Receiver) บุคคลผู้รับข้อมูลข่าวสาร ต้องมีคุณสมบัติ ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร การอ่าน การฟัง การตีความ การจับใจความสำคัญของผู้รับสาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการทำความเข้าใจ ความสามารถความชำนาญในการอ่านหรือการฟังของบุคคลนั้นจะแตกต่างกันไปตามระดับความรู้ ประสบการณ์ และสติปัญญาของแต่ละบุคคล

Process (กระบวนการ) ประกอบด้วย

- ผู้ส่งสาร (Source)

P = มีการวางแผนในการจัดโครงการและจัดประชุมคณะกรรมการ

D = จัดอบรมถวายความรู้แก่พระนักเผยแผ่

C = มีการประเมินผลการดำเนินงาน

A = จัดทำรายงานเสนอผู้บังคับบัญชา

- สาร (Message)

P = วางแผนจัดโครงการ นัดประชุมคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง

D = จัดอบรมถวายความรู้ลักษณะและคุณสมบัติที่ดีของสารที่ดีให้กับพระนักเผยแผ่

C = ประเมินผลการดำเนินงาน

A = จัดทำรายงานเสนอผู้บังคับบัญชา

- ช่องสาร(Channel)

P = วางแผนจัดโครงการ นัดประชุมคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง

D = จัดทำสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

C = ประเมินผลการดำเนินงาน

A = จัดทำรายงานเสนอผู้บังคับบัญชา

- ผู้รับสาร (Receiver)

P = วางแผนจัดโครงการ นัดประชุมคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง

D = ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนร่วมกิจกรรม

C = ประเมินผลการดำเนินงาน

A = จัดทำรายงานเสนอผู้บังคับบัญชา

Outcome (ผลลัพธ์) ประกอบด้วย

- มีโครงการอบรมพระนักเผยแผ่ที่ชัดเจน
- มีคณะกรรมการดำเนินงาน
- มีกิจกรรมรองรับนักเผยแผ่
- ทราบแนวทางในการพัฒนาโครงการ

Outcome (ผลลัพธ์) ประกอบด้วย

ด้านผู้ส่งสาร

- พระนักเทศน์มีทักษะในการแสดงธรรมตามภูมิความรู้
- มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับฟังธรรมะอย่างมีสติ
- มีความรู้เกี่ยวกับสภาพสังคมและชุมชนในพื้นที่อย่างดี
- มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม
- มีวัฒนธรรมการเผยแผ่ที่มีการพัฒนาการในยุคโลกาภิวัตน์

ด้านสาร

- พระนักเทศน์ มีเนื้อหาสาระธรรม และสื่อที่จะใช้แสดง
- พระนักเทศน์บรรยายเรื่องจริงที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันหรือในพระไตรปิฎก
- พระนักเทศน์บรรยายเรื่องที่เป็นประโยชน์ แก่ประชาชน แก่ชุมชน แก่ประเทศชาติ
- พระนักเทศน์พิสูจน์ได้ด้วยการพูดให้ฟังทำให้ดู อยู่ให้เห็นยืนยันให้ได้สัมผัส
- พระนักเทศน์มีความกระจำแจ้งในใจในสารที่ได้ฟัง

ด้านช่องสาร

- พระนักเทศน์ มีความรู้ในการนำเสนอธรรมผ่านวิทยุกระจายเสียง
- พระนักเทศน์มีความชำนาญในการนำเสนอธรรมผ่านโทรทัศน์
- พระนักเทศน์มีการเผยแผ่เชิงรุก โดยการผลิตซีดีเป็นสื่อธรรมแจกจ่ายให้ถึงชุมชน
- พระนักเทศน์มีความรู้ในการใช้โทรศัพท์ติดต่อประสานงานการเผยแผ่เชิงรุกและเชิงรับในพื้นที่
- มีการจัดสร้างทีมงานเผยแผ่ผ่านอินเทอร์เน็ตในยุคโลกาภิวัตน์

ด้านผู้รับสาร

- ประชาชนได้ทราบหลักการปฏิบัติงานการเผยแพร่ของพระนักเทศน์
- ประชาชนได้รับการแสดงพระธรรมเทศนาของพระนักเทศน์และนำไปประยุกต์ใช้
อย่างมีคุณประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน
- ประชาชนมีความแจ่มแจ้งชัดเจนในเรื่องที่ฟัง เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของการเป็นชาว
พุทธ
- ประชาชนได้รับรสพระธรรมที่พระนักเทศน์ได้แสดง บรรยายผ่านระบบเทคโนโลยี
เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น
- ประชาชน ได้ทราบหลักการปฏิบัติงานเผยแพร่ของพระนักเทศน์

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาवासรวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาवासรวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๒. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาवासรวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาवासรวรวิหาร กรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mix Methods Research) ระหว่างงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยเก็บข้อมูลจากพระผู้เข้าอบรมโครงการฝึกอบรมหลักสูตรวิชาการเทศนาพระนักเทศน์ รุ่นที่ ๒๖ วัดประยุรวงศาवासรวรวิหาร แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๒๒ รูป และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๘ รูปหรือคน ทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุป อภิปรายผล และเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาवासรวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” สามารถสรุปได้ดังนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๗๕รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๗๘ มีพรรษา ๑๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๘๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๘๔ มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์เป็น พระสังฆาธิการจำนวน ๑๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๒๒ มีวุฒิการศึกษาสามัญศึกษา ระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๔๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๒๒ มีวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม นักธรรมเอก จำนวน ๑๔๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๔๑ และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ไม่มีวุฒิการศึกษา แผนกบาลี จำนวน ๑๓๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๖๑

๒) ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาवासรวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า พระสงฆ์มีระดับปฏิบัติการในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๓๙$, $S.D. = ๐.๗๙๐$) เพื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยมากกว่าด้านอื่นๆ และประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามลำดับ

๓) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ คือ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม วุฒิการศึกษา แผนกบาลี พบว่า

พระสงฆ์ที่มีสถานภาพ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๔) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า

๑) ควรแผนการฝึกอบรมที่เพียงพอสำหรับพระนักเผยแผ่ในการฝึกฝนทักษะและความสามารถที่จำเป็นต่อการเผยแผ่

๒) ควรมีการจูงใจให้พระนักเผยแผ่พัฒนาทักษะและความสามารถของตนเอง

๓) พระนักเผยแผ่ควรมีมาตรฐานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔) ภาครัฐควรให้การสนับสนุนและให้ความสำคัญแก่พระนักเผยแผ่

๕) องค์กรที่ทำหน้าที่มาประสานระหว่างสงฆ์กับรัฐบาล ยังไม่สามารถที่จะผลักดันเอางบประมาณมาช่วยคณะสงฆ์เพื่อใช้ในการเผยแผ่

๖) ควรมีงบประมาณในการสนับสนุนพระนักเผยแผ่อย่างเพียงพอ

๗) ควรมีการการจัดสรรทรัพยากรแต่ละประเภท เพื่อสนับสนุนการบรรลุวัตถุประสงค์

๘) ควรนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ และเทคนิคใหม่มาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสนใจมากขึ้น

๙) ควรมีคู่มือแสดงการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือระบบสารสนเทศ

๑๐) ควรการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายเป็นที่รู้จักของประชาชน

๑๑) ควรมีกลไกการติดตามการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเผยแผ่

๑๒) ควรมีการส่งเสริมกิจกรรมดีๆ มีประโยชน์แก่ชุมชน ประชาชนทั้งใกล้และไกล

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง“ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” สามารถอภิปรายได้ดังนี้

๕.๒.๑ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความรู้ความการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูใบฎีกาชิตวัตรส ฐวชโย (ทนนาน)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริง^{๑๓๐}

๕.๒.๒ พระสงฆ์ที่มีอายุ ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม และวุฒิการศึกษา แผนกเปรียญธรรม มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า อายุ ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม และวุฒิการศึกษา แผนกเปรียญธรรมส่งผลต่อระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อเรื่องประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาชัย วิชิโต (สีบศรี)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการศึกษาพบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของของประชาชนทั่วไปในอำเภออุทัย ที่มีต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล โดยรวม กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพ อายุ อาชีพ วุฒิการศึกษา และอาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๑๓๑}

๕.๒.๓ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า จำนวนพรรษา ไม่ส่งผลต่อระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อเรื่องประสิทธิภาพการเผยแผ่

^{๑๓๐} พระครูใบฎีกาชิตวัตรส ฐวชโย (ทนนาน), “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๓๑} พระมหาชัย วิชิโต (สีบศรี), “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร สอดคล้องกับงานวิจัยของ **กัญญ์วฬารณ์ กลิ่นนันทนวล** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔” ผลการศึกษาพบว่า ผลการเปรียบเทียบทัศนะของบุคลากรต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากร ผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ ต่างกันมีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย^{๑๓๒}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” โดยมีลักษณะที่สำคัญในแต่ละด้าน คือ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

๑. ควรมีการกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติงานของพระนักเผยแผ่ให้มีความชัดเจน เช่น แผนการทำงานเป็นทีมนโยบายเผยแผ่เชิงรุก รวมทั้งนำแผนปฏิบัติการไปวิเคราะห์หาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนางานเผยแผ่ในอนาคต

๒. ควรมีการจัดประชุมสัมมนา และพัฒนาเทคนิคการเผยแผ่พุทธธรรมที่ทันสมัย มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพระนักเผยแผ่ด้วยกัน ทั้งระหว่างอำเภอ จังหวัด หรือสายงาน พระนักเผยแผ่ที่เกี่ยวข้อง

๓. ควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการอบรมการเผยแผ่ธรรมของพระนักเผยแผ่ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้รับรู้มากยิ่งขึ้น

๔. พระนักเผยแผ่ ควรมีการวางแผนงาน วางนโยบายให้ชัดเจน ทั้งทางด้านเนื้อหา และเวลาที่ใช้ในการลงพื้นที่

๕. พระนักเผยแผ่ ควรมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด, โรงเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา และโรงเรียน ที่อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาให้ชัดเจนถึงวัน เวลาและสถานที่ เพื่อไม่ให้เกิดความคลาดเคลื่อน

๖. พระนักเผยแผ่ ควรมีการส่งเสริมบุคลากรให้มีการพัฒนาเทคนิควิธีการนำเสนอธรรมะในรูปแบบใหม่ๆ โดยอาศัยช่องทางที่หลากหลาย, ควรมีการพัฒนาบุคลากรภายในอำเภอให้มีส่วนร่วมในงานเผยแผ่ให้มากขึ้น และควรผ่านหลักสูตรทางการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ เพื่อให้งานด้านการเผยแผ่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

^{๑๓๒} กัญญ์วฬารณ์ กลิ่นนันทนวล, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต รัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๗. ด้านเนื้อหาหลักธรรมการเผยแผ่ของพระนักเผยแผ่ หลักธรรมที่จะนำไปบรรยายเผยแผ่ตามสถานศึกษาต่างนั้นควรมีการกำหนดให้ชัดเจนเหมาะสมกับช่วงชั้นวัยของเยาวชน เพื่อง่ายต่อการรับรู้และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

๘. ด้านกิจกรรมการเผยแผ่ของพระนักเผยแผ่ ควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอให้หลากหลายทันสมัยและเป็นที่น่าสนใจของนักเรียน

๙. ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย ควรมีการเตรียมความพร้อมให้เหมาะสมทั้งจำนวนวัสดุอุปกรณ์ กับจำนวนนักเรียนที่เข้ารับการอบรมฟังการบรรยาย

๑๐. ด้านการได้รับประโยชน์และคุณค่าการเผยแผ่ของพระนักเผยแผ่ต่อการที่จะได้รับการยกย่องและเคารพนับถือให้เป็นตัวอย่างที่ดี ในฐานะที่เป็นครูที่มีความรักและศรัทธาใน มีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพเพราะมีการพัฒนาวิชาชีพของตนอยู่เสมอ ได้รับการยอมรับเวลาแสดงความคิดเห็น เพราะประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านศีลธรรม วัฒนธรรม กิจนิสัย สุขนิสัย อุบนิสัย และความเป็นประชาธิปไตย มีความสุขเมื่อได้สอนศิษย์ เพราะมีความตั้งใจใฝ่รู้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ และมีความเมตตาแก่ศิษย์ เห็นคุณค่าของศิษย์ มีสุขภาพกายแข็งแรง สุขภาพจิตสมบูรณ์ เหตุเพราะมีคุณธรรมประจำใจไม่เครียด

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

๑. จัดทำหลักสูตรที่เอื้ออำนวยต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละพื้นที่เพื่อให้การปฏิบัติงานของพระนักเผยแผ่ มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้น

๒. สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรที่ดูแลพระนักเผยแผ่ โดยการสร้างระบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในแต่ละจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งกันและกัน

๓. มหาวิทยาลัยสงฆ์ร่วมกับองค์กรคณะสงฆ์และหน่วยงานควรสนับสนุน และหาแนวทางการจัดตั้งสถาบันหรือวิทยาลัยพระนักเผยแผ่ เพื่อพัฒนาบุคลากรด้านงานเผยแผ่ พระศาสนาในต่างประเทศ จัดตั้งคณะกรรมการบริหารกิจการพระนักเผยแผ่

๔. พระนักเผยแผ่ต้องศึกษาทั้งภาษาอังกฤษและวัฒนธรรม เพื่อขยายงานให้มากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดความองอาจและสามารถที่จะอธิบายธรรมะให้กับชาวต่างชาติได้ ขณะเดียวกันควรมีการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบที่หลากหลายผ่านสื่อเทคโนโลยี Internet วิทยุหรือโทรทัศน์ ส่งเสริมสนับสนุนการแลกเปลี่ยนข้อมูลแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕.๓.๓ ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศา
วาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยขอเสนอแนะในส่วนที่สามารถต่อยอดจากงานวิจัยฉบับนี้ดังนี้

- ๑) ควรศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในพื้นที่อื่น
- ๒) ควรศึกษาเรื่อง แนวทางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐเตปิฎก ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปกรณวิเสศภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณวิเสโส. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กาญจนา แก้วเทพ. “แนวทางการศึกษาการสื่อสารต่างวัฒนธรรม”. กรุงเทพมหานคร: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

กิติมา สุรสนธิ. ความรู้ทางการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

แก้ว ชิตชอบ. รมววิชาธรรมศึกษาชั้นตรี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.

แก้ว ชิตตะขบ. พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมายและชมรมพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู. การพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ. ชัยนาท: ชัยนาทโมเดิร์นโฮม, ๒๕๔๕.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. หลักพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.

ทนต์ล ใบบัว. หลักและทฤษฎีการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ทรงวิทย์ แก้วศรี. **ประวัติวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ๑๘๐ ปี**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด(มหาชน), ๒๕๕๑.
- ธงชัย สันติวงษ์. **ทฤษฎีองค์การและการออกแบบองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.
- ธงชัย สันติวงษ์. **องค์การและการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.
- นภาพร ชันธนาภา. **การจัดองค์การและการบริหารธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.
- บุญทัน ดอกไธสง และเอ็ด สาระภูมิ. **ประสิทธิภาพการใช้มนุษย์สัมพันธ์ในการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๙.
- บุญเลิศ ศุภติลก. **ปรัชญานิตศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร**. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๓.
- ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์. **การวิจัยประเมินผล: หลักการและกระบวนการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: พิกซ์อักษร, ๒๕๒๙.
- พรทิพย์ วรกิจโกคาทร. **“กระบวนการดำเนินงานประชาสัมพันธ์” เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์**. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร: โอเอ็นจี การพิมพ์, ๒๕๔๒.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธวิธีการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒.
- พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๑.
- พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร). **คม ชัด ลึก เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๕๑.
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๙.
- พระวิสุทธินิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุทฺธมฺรสี). **ประวัติวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร**. กรุงเทพมหานคร: เชน พริ้นติ้ง, ๒๕๕๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระโสภณธรรมวาที (บุญมา อาคมบุญโญ). **ความรู้พื้นฐานการเทศน์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิลป์สยามบรรณกิจและการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๖.
- ภรณ์ (กิริติบุตร) มหานนท์. **การประเมินประสิทธิผลขององค์การ**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.
- วรภัทร์ ภูเจริญ. **คิดอย่างเป็นระบบและเทคนิคการแก้ปัญหา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อริยชน จำกัด, ๒๕๔๗.
- สมใจ ลักษณะ. **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน**. กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการ จัดการสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๒.
- สมใจ ลักษณะ. **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน**. กรุงเทพมหานคร: เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๒.
- สมชัย ศรีสุทธิยากร. **ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์กร**. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.
- สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหารบุคคลคนใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.
- สมาน งามสนิท. **องค์ประกอบของการสื่อสารที่พึงประสงค์ตามแนวแห่งพุทธะ**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การบริหารจัดการแนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. **แนวทางการบริหารและจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๕.
- สิน พันธุ์พินิจ. **เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔.
- สุวรีย์ ศิริโกศาภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐.
- เสถียร พันธรังษี. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร: ผดุงวิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖.
- เสนาะ ผดุงฉัตร. **วาทศาสตร์ศิลปะเพื่อการพูด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- แสง จันทร์งาม, **พุทธศาสนากับสังคมไทย**, กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

- กัญแก้วพารณณ์ กลิ่นนีมนวล. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- จินตนา เวชกามา. “การศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามโครงการส่งเสริมประสิทธิภาพกรมที่ดิน: กรณีศึกษาการให้บริการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมของสำนักงานที่ดิน จังหวัดกาฬสินธุ์”. การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต นโยบายสาธารณะ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗.
- ชำเลื่อง พุฒพรหม. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอุบลราชธานี”. ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สังคมวิทยาการพัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๕.
- ฐิตินันท์ ธรรมสวัสดิ์. “การศึกษาปัญหาและกำหนดกลยุทธ์การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ของบริษัท AAA เมนูเฟคเจอร์ จำกัด”. การศึกษด้วยตนเอง ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๕๑.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- ทัศนีย์ เจนวิถีสุข. “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- ธนวัฒน์ ยังเจริญยืนยง. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารของห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.แสงทวีการทอ”. การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๒.
- นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา. “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก”. ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ปิ่นนัดดา นพพานวัน. “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระครูพิศาลธีรธรรม (สมพร ปญญาวิโร). “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขต
ธนบุรี กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต การจัดการเชิงพุทธ.**
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์). “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา”.
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๓.
- พระครูสังฆรักษ์กฤษฏีตถคุณ สุขเมธ. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอ
ลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต การจัดการเชิงพุทธ.**
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระครูสาธกธรรมวิจิตร (อนันต์ ฉันทกาโม). “การพัฒนาการเทศน์มหาชาติในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการ
จัดการเชิงพุทธ.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาชัย วิชิโต (สีบศรี). “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา”. **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ.**
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระมหาธนาชัย ตนติปาโล (แสนณรงค์). “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมณี (บุญ
รอด ปญญาวิโร)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหา
จุฬา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระวุฒิกิรณ วุฒิกิรณ (พรหมพิมพ์). “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมณี
(ประยูร ธมมจิตโต)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

(๓) บทความ:

- दनัย จันท์เจ้าฉาย. “ปรัชญาเชิงพุทธ”. **วารสารการบริหารทรัพยากรบุคคล.** ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๑/
๒๕๕๒ กรุงเทพมหานคร: สมาคมการจัดการงานบุคคลแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒: ๒๕.

(๔) รายงานการวิจัย:

- พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วเหล่า). “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา”. **รายงานการวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ และคณะ. “การศึกษาวิเคราะห์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระ
ธรรมทูตไทยในอดีต”. **รายงานการวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระมหาวิชัย ปุณฺณธนาโณ และคณะ. “การศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทของไทยในประเทศไทยสหรัฐอเมริกา”. **รายงานงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาสนธิ์ สุนติกโร (เกษมญาติ). “การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **รายงานงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมประกาศโนบาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=๕๓๘๙๗๐๕๗๒&Ntype=๙> [๗ กันยายน ๒๕๕๕].

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **บรรยายในการฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article [๗ กันยายน ๒๕๕๕].

(๖) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๒.

พระเทพปฏิภาณกวี (บุญมา อาคมปัญโญ). ประธานองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓.

พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อดตเวที), เลขานุการองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๒.

พระครูสาราณียคุณ (ไพศาล สิริสมปณฺโณ). รองประธานองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๕ มกราคม ๒๕๖๓.

นายประวิทย์ แจ่มพงศา. ประธานชุมชนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๒๙ มกราคม ๒๕๖๓.

นายเจน วราหะ. ผู้อำนวยการเขตธนบุรี, ๔ มกราคม ๒๕๖๓.

ดร.สุรดา ไชยสงคราม. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๖ มกราคม ๒๕๖๓.

นายสมพงษ์ ธรรมวิริยรักษ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๖ มกราคม ๒๕๖๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Bowditch. James L. and Buono. Anthony F. **A Primer on Organizational Behavior.**

New York : John wiley and Sons, 1990.

Keeves. P. J.. **Educational Research Methodology. and Measurement : An**

International Handboo. Oxford. England : Pergamon Press, ๑๙๘๘.

People for Quality. **Journal.** V.17 No.156. (October. 2010): 94.

Tosi. H. L.. and Carroll. S .J.. **Management.** 2nd ed. New York : John Wiley and Sons,
1982.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ๓ ๐๔๕

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นียมางกูร

ด้วย พระครูปลัดเฉลิมพร ฉายา อภิวิโร รัชสประจักษ์วินิต ๒๑๑๒๐๔๒๐๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์
วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณา
ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ดร.สุรินทร์ นียมางกูร
รศ. ดร. สุรินทร์ นียมางกูร
๒๕ พ.ย. ๒๕๖๒

ผู้ประสานงาน : พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร

โทรศัพท์ต่อ : ๐๓๕-๘๘๖๙๗๘๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดช ชูจันอัด

ด้วย พระครูปลัดเฉลิมพร ฉายา อภิวิโร รัทสประจำตวันสิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๐๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์
วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดมหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณา
ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ว.๑๓๖๐๐๐๕.๒/๑๐๑, ๒๐๑๖๖๒๐๕๒๐๕

(ผศ.ดร.เดช ชูจันอัด)

..... / ..... / .....

ผู้ประสานงาน : พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร

โทรติดต่อก : ๐๓๕-๘๘๖๗๗๘๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/

วันที่ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เจริญพร อาจารย์ ดร.กาญจนา คำจตุ

ด้วย พระครูปลัดเฉลิมพร ฉายา อภิวิโร รัทสประจำตัวนิสิต ๖๑๑๒๐๔๒๐๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์
วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณา
ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร

โทรศัพท์ต่อ : ๐๓๖-๘๘๖๔๗๘๒

ดร.กาญจนา คำจตุ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เจริญพร อาจารย์ ดร.ลำพอง กลมกุล

ด้วย พระครูปลัดเฉลิมพร ฉายา อภิวิโร รัทสประจําตัวนิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๐๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์
วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณา
ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออโนทนาขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๙๖-๘๘๖๙๗๘๒

ดร.ลำพอง กลมกุล
ผู้อำนวยการ
ส่วนวิจัย สารสนเทศและบริการวิชาการ
ศูนย์อาเซียนศึกษา
(๒๕/๑๑/๖๒)

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
(Try Out)

ผลการหาค่า Reliability (Alpha)

เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ชื่อ พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม)

Reliability**Notes**

Output Created	03-DEC-2019 12:54:30
Comments	
Active Dataset	DataSet0
Filter	<none>
Weight	<none>
Input	
Split File	<none>
N of Rows in Working Data File	30
Matrix Input	
Definition of Missing	User-defined missing values are treated as missing.
Missing Value Handling	Statistics are based on all cases with valid data for all variables in the procedure.
Cases Used	
Syntax	RELIABILITY /VARIABLES=a1 a2 a3 a4 a5 b1 b2 b3 b4 b5 c1 c2 c3 c4 c5 d1 d2 d3 d4 d5 e1 e2 e3 e4 e5 f1 f2 f3 f4 f5 g1 g2 g3 g4 g5 h1 h2 h3 h4 h5 /SCALE('ALL VARIABLES') ALL /MODEL=ALPHA /SUMMARY=TOTAL MEANS.
Processor Time	00:00:00.05
Resources	
Elapsed Time	00:00:00.04

Warnings

The determinant of the covariance matrix is zero or approximately zero. Statistics based on its inverse matrix cannot be computed and they are displayed as system missing values.

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary

		Valid	Excluded	Total
Cases	Valid	0	0	0
	Excluded ^a		0	0
	Total	0	0	0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.987	.986	4

Summary Item Statistics

	Mean	Minimum	Maximum	Range	Maximum / Minimum	Variance	of Items
Item Means	.609	.200	.900	.700	1.167	.030	0

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1	179.73	274.616	.861	.	.986
2	179.67	277.816	.821	.	.986
3	179.67	273.540	.959	.	.986
4	179.70	273.803	.923	.	.986
5	179.67	273.540	.959	.	.986
1	180.17	280.075	.647	.	.987
2	180.17	281.454	.560	.	.987
3	180.17	280.075	.647	.	.987
4	180.13	279.844	.634	.	.987
5	180.00	278.552	.643	.	.987
1	179.97	276.723	.734	.	.986

		179.	275.	.781	.	.986
2	93		720			
		179.	277.	.870	.	.986
3	63		551			
		179.	275.	.781	.	.986
4	93		720			
		179.	273.	.923	.	.986
5	70		803			
		179.	283.	.429	.	.987
1	57		564			
		179.	285.	.290	.	.988
2	67		264			
		179.	282.	.534	.	.987
3	50		810			
		179.	285.	.254	.	.988
4	70		803			
		179.	287.	.349	.	.987
5	47		085			
		179.	273.	.923	.	.986
1	70		803			
		179.	273.	.919	.	.986
2	73		582			
		179.	274.	.907	.	.986
3	70		079			
		179.	273.	.950	.	.986
4	70		321			
		179.	273.	.923	.	.986
5	70		803			
		179.	273.	.903	.	.986
1	73		857			
		179.	274.	.876	.	.986
2	73		340			
		179.	273.	.950	.	.986
3	70		321			

		179.	277.	870	.	.986
4	63		551			
		179.	273.	.950	.	.986
5	70		321			
		179.	276.	.755	.	.986
1	93		202			
		179.	273.	.903	.	.986
2	73		857			
		179.	273.	.959	.	.986
3	67		540			
		179.	273.	.959	.	.986
4	67		540			
		179.	273.	.950	.	.986
5	70		321			
		179.	274.	.907	.	.986
1	70		079			
		179.	273.	.950	.	.986
2	70		321			
		179.	273.	.959	.	.986
3	67		540			
		179.	273.	.950	.	.986
4	70		321			
		179.	278.	.803	.	.986
5	67		092			

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/๑๘๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังษีไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระเดชพระคุณพระเทพปฏิภาณกวี ประธานองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดเฉลิมพร ฉายา อภิวิโร รัทสประจําตัวนิสิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๐๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัด
ประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว
ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสังฆาธิการหลักสูตรอบรมวิชาการเทศนา
รุ่นที่ ๒๗ ซึ่งอยู่ในการดูแลของพระเดชพระคุณ

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้
นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า
คงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา
ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๙๖-๘๘๖๙๗๘๒

๒ ก.พ. ๖๓

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/๗๑๑๐

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรรมการมหาเถรสมาคม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดเฉลิมพร ฉายา อภิวิโร รัทสปรจำตวันนิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๐๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุ
รวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว
ทางนิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งทางหลักสูตรฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดช
พระคุณเป็นผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ในข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยฉบับดังกล่าว

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์
และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้
จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูงยิ่ง

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๙๖-๘๘๖๙๗๗๒

๖๕ ๖๓๓
๖๕ ๘.๑.๕๖

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/๑๑๑๐

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิติกรเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระเดชพระคุณพระเทพปฏิภาณกวี ประธานองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดเฉลิมพร ฉายา อภิวิโร รหัสประจำตัวนิติกร ๖๑๐๑๒๐๔๒๐๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุ
รวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว
ทางนิติกรมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งทางหลักสูตรฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดช
พระคุณเป็นผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ในข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยฉบับดังกล่าว

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิติกรดำเนินการสัมภาษณ์
และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้
จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๙๖-๘๘๖๐๙๗๘๒

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ๖ ๑๑๐

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายสมพงษ์ ธรรมวิริยรักษ์ ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดประยุรวงศ์
สิ่งซึ่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดเฉลิมพร ฉายา อภิวิโร รัศประจำตวันนิต ๒๑๑๒๐๔๒๐๔ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุ
วงศาวาสววิหาร กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว
ทางนิตินี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งทางหลักสูตรฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ในข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยฉบับดังกล่าว

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์
และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เจริญพร

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร

โทรศัพท์ต่อ : ๐๓๖-๘๘๖๔๗๘๖

ผ.ด. อ. อ. อ. อ.
(พระอุดมสิทธิธนายก)
อ. อ. อ. อ. อ.

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ๖ ๑๑๐

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิติสิทธ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ เลขานุการองค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดเฉลิมพร ฉายา อภิวิโร รัทสประจาดำเนินชีวิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๐๔ นิสิทธ์หลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุ
รวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว
ทางนิติสิทธ์มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งทางหลักสูตรฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ในข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยฉบับดังกล่าว

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิติสิทธ์ดำเนินการสัมภาษณ์
และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

๒๕๖๒ ๑๓ ๖ ๑๑๐ ๒๑

(พระอุคมสิทธ์ธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๒๕๖๒.๑๒.๖

ผู้ประสานงาน : พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๙๖-๘๘๖๙๗๘๖

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร อันจะเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค และพัฒนาระบบการบริหารในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต่อไป

ข้อมูลที่ได้ จะแปลผลวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่อย่างใด

แบบสอบถามนี้ แบ่งเป็น ๔ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม)

นิตยปริญาโท หลักรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่เป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. อายุ

 ๒๐ - ๓๐ ปี ๓๑ - ๔๐ ปี ๔๑ - ๕๐ ปี ๕๑ ปีขึ้นไป

๒. พรรษา

 ๑ - ๕ พรรษา ๖ - ๑๐ พรรษา ๑๑ พรรษาขึ้นไป

๓. ตำแหน่งทางคณะสงฆ์

 พระสังฆาธิการ ไม่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์

๔. วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา

 ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

๕. วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม

 นักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก ไม่มีวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม

๖. วุฒิการศึกษา เปรียญธรรม

 ประโยค ๑-๒, ป.ธ.๓ ป.ธ.๔ - ๖ ป.ธ.๗ - ๙ ไม่มีวุฒิการศึกษา แผนกบาลีตอนที่ ๒

แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ว่าท่านปฏิบัติในระดับใดที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนนดังนี้

- ๕ หมายถึง ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมากที่สุด
 ๔ หมายถึง ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก
 ๓ หมายถึง ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง
 ๒ หมายถึง ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับน้อย
 ๑ หมายถึง ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ข้อที่	ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	ด้านผู้ส่งสาร					
๒๑	พระนักเทศน์มีทักษะในการแสดงธรรมตามภูมิความรู้					
๒๒	มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับฟังธรรมะอย่างมีสติ					
๒๓	มีความรู้เกี่ยวกับสภาพสังคมและชุมชนในพื้นที่อย่างดี					
๒๔	มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม					
๒๕	มีวัฒนธรรมการเผยแผ่ที่มีการพัฒนาการในยุคโลกาภิวัตน์					
	ด้านสาร					
๒๖	พระนักเทศน์ มีเนื้อหาสาระธรรม และสื่อที่จะใช้แสดง					
๒๗	พระนักเทศน์บรรยายเรื่องจริงที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันหรือในพระไตรปิฎก					
๒๘	พระนักเทศน์บรรยายเรื่องที่เป็นประโยชน์ แก่ประชาชน แก่ชุมชน แก่ประเทศชาติ					
๒๙	พระนักเทศน์พิสูจน์ได้ด้วยการพูดให้ฟังทำให้ดู อยู่ให้เห็นยืนยันให้ได้สัมผัส					

๓๐	พระนักเทศน์มีความกระจำเริญในใจในสารที่ได้ฟัง					
	ด้านข้อสาร					
๓๑	พระนักเทศน์ มีความรู้ในการนำเสนอธรรมผ่านวิทยุกระจายเสียง					
๓๒	พระนักเทศน์มีความชำนาญในการนำเสนอธรรมผ่านโทรทัศน์					
ข้อที่	ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๓๓	พระนักเทศน์มีการเผยแผ่เชิงรุก โดยการผลิตซีดีเป็นสื่อธรรมแจกจ่ายให้ถึงชุมชน					
๓๔	พระนักเทศน์มีความรู้ในการใช้โทรศัพท์ติดต่อประสานงานการเผยแผ่เชิงรุกและเชิงรับในพื้นที่					
๓๕	มีการจัดสร้างทีมงานเผยแผ่ผ่านอินเทอร์เน็ตในยุคโลกาภิวัตน์					
	ด้านผู้รับสาร					
๓๖	ประชาชนได้ทราบหลักการปฏิบัติงานการเผยแผ่ของพระนักเทศน์					
๓๗	ประชาชนได้รับการแสดงพระธรรมเทศนาของพระนักเทศน์ และนำไปประยุกต์ใช้อย่างมีคุณประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน					
๓๘	ประชาชนมีความแจ่มแจ้งชัดเจนในเรื่องที่ฟังเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของการเป็นชาวพุทธ					
๓๙	ประชาชนได้รับรสพระธรรมที่พระนักเทศน์ได้แสดง บรรยายผ่านระบบเทคโนโลยี เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น					
๔๐	ประชาชน ได้ทราบหลักการปฏิบัติงานเผยแผ่ของพระนักเทศน์					

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์
วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านผู้ส่งสาร

ปัญหา อุปสรรค

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๒. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัด
ประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ปัญหา อุปสรรค ด้านสาร

ปัญหา อุปสรรค

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๓. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร **ด้านช่องทาง**

ปัญหา อุปสรรค

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

๔. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร **ปัญหา อุปสรรค ด้านผู้รับสาร**

ปัญหา อุปสรรค

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้เมตตาตอบแบบสอบถาม
พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม) (ผู้จัดทำแบบสอบถาม)

ภาคผนวก ฉ
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง

ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

นามผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์.....

วันที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

วิธีการสัมภาษณ์ บันทึกเสียง / จดบันทึก

หมายเหตุ.....

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไป ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เพื่อนำมาวิเคราะห์ และสรุปเป็น
ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ข้อที่ ๒.๑ ท่านคิดว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
กรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ข้อที่ ๒.๓ ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัด
ประยูรวงศาวาสวิหาร กรุงเทพมหานครมีอะไรบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ข้อที่ ๒.๔ ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อการการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัด
ประยูรวงศาวาสวิหาร กรุงเทพมหานครควรมีอะไรบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ขอขอบพระคุณ / เจริญพร ผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน
พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม)
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ช
รูปภาพสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธรรมจิตโต) เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร
๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

สัมภาษณ์ พระเทพปฏิภาณกวี (บุญมา อาคมบุญญ์) ประธานองค์การเผยแผ่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร
๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

สัมภาษณ์ ดร.สุรดา ไชยสงคราม ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
๖ มกราคม ๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ ธรรมวิริยารักษ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
๖ มกราคม ๒๕๖๓

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	:	พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม)
วัน เดือน ปีเกิด	:	วันอาทิตย์ ที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๒
ภูมิลำเนาที่เกิด	:	กรุงเทพมหานคร
การศึกษา	:	พุทธศาสตร์บัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ
อุปสมบท	:	วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๒ พรรษา ๑๑
สังกัด	:	วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
ตำแหน่ง	:	ผู้ช่วยเลขานุการสำนักเรียนวัดประยุรวงศาวาส ครูสอนพระปริยัติธรรมสำนักเรียนฯ
ปีที่เข้าศึกษา	:	ปีการศึกษา ๒๕๖๑
ปีที่สำเร็จการศึกษา	:	ปีการศึกษา ๒๕๖๒
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร